

รายงานฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์

Development of Learning Resource of Tribal Culture
on Highland, Phetchabun Province

โดย

นายชาญชัย สุขสกุล

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ประจำปี พ.ศ. 2554

บทคัดย่อ

ชื่องานวิจัย การพัฒนา แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์

สาขา การจัดการ

สถาบัน มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ผู้จัดทำงานวิจัย นายชาญชัย สุขสกุล

ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว

การวิจัยและพัฒนานี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาบริบทด้านวัฒนธรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์ และ 2) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูงจังหวัด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 60 คน คนประกอบด้วย ชาวบ้านหมู่บ้านเล่าลือเล่าเน้ง และเพชรดำ ซึ่งเป็นผู้มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาของชุมชน และตัวแทนองค์กรภาครัฐและเอกชน การเก็บรวบรวม ข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย และการสังเกตวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

สำหรับการศึกษาบริบททางวัฒนธรรมของชนเผ่า เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ นั้น พบว่า ชนเผ่าทั้งสองเผ่าในหมู่บ้านเล่าลือเล่าเน้ง และเพชรดำคือ ลีซอ และม้ง มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และมีความเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่า ส่วนแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้มีการดำเนินการดังนี้คือ 1) จัดหาสถานที่เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม 3 แห่ง คือ ศูนย์อาสาทหารผ่านศึกในหมู่บ้านเล่าเน้ง หน่วยพัฒนาบ้านเพชรดำและ ศูนย์บำบัดบ้านร่มเย็น 2) จัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมชนเผ่า และ 3) สร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาการจัดการแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่า

คำสำคัญ

แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่า

Development of Learning Resource of Tribal Culture on Highland, Phetchabun Province

Abstract

The purpose of this quality research were to 1) study the content of Tribal Culture on Highland , Phetchabun Province 2) get the way to develop the Cultural of Learning Resource on Highland, Phetchabun Province. The samples composed of 60 Mong , Leesu , Yao, and Musur people, who have lived in Ban Laolue, Laoneng, and Phetdam and has Knowledge about custom , culture, way of life and local wisdom, and the representatives of public and private organizations selected by observation, interview and focus group discussion. Content analysis technique was used for analyze data

The study of tribal culture for proposed the learning center development found that Hmong and Lesu in Lao Lue, Lao Neng and Petch Dum subdistrict were differ in cultural and tribal identity. The approach of learning center development conducted by 1) prepared the 3 appropriate place for learning center : the war veterans center in Lao Neng subdistrict , Ban Petch Dum development unit of subdistrict and Ban Romyen drug dependence treatment center 2) settled the tribal cultural center and 3) developed network for learning center management

Key Word

Learning Resource of Tribal Culture

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชนเผ่าบนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์วัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาบริบทที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์ (2) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์

ความสมบูรณ์ในการวิจัยครั้งนี้ ได้รับการสนับสนุนและอนุเคราะห์จากหลายฝ่าย อาทิ สำนักงบประมาณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ เพื่อนร่วมงาน นักศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลเขาค้อ ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 38 องค์การภาครัฐ องค์การภาคประชาชน องค์การส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือที่ไม่ได้ออกนามไว้ในที่นี้ ที่ได้ให้คำแนะนำ อำนาจความสะดวก และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

นายชาญชัย สุขสกุล

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ

บทคัดย่อภาษาไทย

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

สารบัญ

สารบัญตาราง

สารบัญรูป

บทที่ 1 บทนำ

1-5

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

1

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

3

ขอบเขตของการวิจัย

3

กรอบแนวคิดในการวิจัย

3

วิธีการดำเนินการวิจัยและสถานที่ทำการทดลองเก็บข้อมูล

4

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6-16

ตอนที่ 1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับ แหล่งเรียนรู้ทาง

6

วัฒนธรรม

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

7

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

14

บทที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

17-23

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

17

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

17

การเก็บรวบรวมข้อมูล การประมวลผล การตั้งเคราะห์

18

และการดำเนินงานวิจัย

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

24-48-

ตอนที่ 1 เพื่อศึกษาบริบทที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมชนเผ่า

24

บนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์

ตอนที่ 2 เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม

42

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ 5	สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	49-63
	สรุปผลการวิจัย	49
	อภิปรายผล	60
	ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้	62

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

ประวัติผู้วิจัย

สารบัญตาราง

สารบัญตาราง	หน้า
ตารางที่ 4.1 แสดงแผนปฏิบัติการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมในชุมชน	55
ตารางที่ 4.2 รูปแบบการประกอบธุรกิจท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมชุมชน	60

สารบัญรูป

รูปที่	หน้า
รูปที่ 1.1 โครงสร้างการดำเนินงานของคณะกรรมการ วิสาหกิจเครือข่ายท่องเที่ยวชุมชน	3
รูปที่ 2.1 การจัดการ โฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน	21
รูปที่ 2.2 ความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์กับ โฮมสเตย์	22
รูปที่ 4.1 รูปที่ 4.1 กระบวนการบริหารกลุ่มวิถึวัฒนธรรม ชนเผ่ากับกลุ่มโฮมสเตย์	57
รูปที่ 4.2 โครงสร้างการบริหารกลุ่ม โฮมสเตย์บ้านรักษัชนเผ่า	58
รูปที่ 5.1 โครงสร้างการบริหารกลุ่ม โฮมสเตย์บ้านรักษัชนเผ่า	88

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

จังหวัดเพชรบูรณ์ได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวไว้ในยุทธศาสตร์จังหวัดข้อหนึ่งคือ ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่หลากหลายโดยมีแนวทางที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ดังนั้นทางจังหวัดจึงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ตามกระแสนวัตกรรมการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ที่ปรับกลยุทธ์แสวงหาสินค้าตัวใหม่เพื่อเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว คือการมุ่งไปที่ "วัฒนธรรม" โดยเฉพาะวัฒนธรรมท้องถิ่นแต่ละแห่ง แต่กลยุทธ์ดังกล่าว ไม่ได้มาจากการเรียนรู้เพื่อเข้าใจวิถีชีวิตของท้องถิ่นนั้นๆ ทั้งยังเป็นการจัดการจากคนภายนอกที่เข้ามาครอบงำผลประโยชน์ ขณะที่ผู้คนในท้องถิ่นถูกลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ให้มีสถานะเพียง "สินค้าเพื่อการท่องเที่ยว" ดังที่ปรากฏในแหล่งท่องเที่ยวทางภาคเหนือ โดยเฉพาะชนกลุ่มน้อยบนที่สูง ผลพวงจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเช่นนี้ นอกจากจะก่อการทำลายวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นแล้ว ยังทำให้เกิด "วัฒนธรรมเทียม" ขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก ในรูปการแสดงประเพณีชีวิตต่างๆ ทุกวาระโอกาสเท่าที่นักท่องเที่ยวสามารถจ่ายค่าชมนั้นได้ (กรุงเทพฯธุรกิจ, วันที่ 27 ธันวาคม 2542) เช่นเดียวกับการท่องเที่ยวบนเขาค้อ ที่ปรากฏเป็นรูปแบบของการแสดง ทำให้นักท่องเที่ยวสนุกสนาน ไม่สอดคล้องกับแนวทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นวิธีการหนึ่งในการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม มรดก สิ่งแวดล้อม และประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมอื่นที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตนเอง และสิ่งสำคัญประการแรกของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ การศึกษา ซึ่งจำเป็นจะต้องศึกษาทั้งประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชนชาติ วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อของผู้คน

ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดเพชรบูรณ์นั้น นอกจากจะเน้นเรื่องการท่องเที่ยวธรรมชาติที่สวยงามแล้ว ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจอีกมากมาย โดยเฉพาะวัฒนธรรมชนเผ่าบนเขาค้อ ในประเทศไทยนั้นมีกลุ่มชนชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ อาศัยอยู่ตามเทือกเขาที่ราบสูงมากมาย เช่น ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง เผ่าม้ง เผ่าลีซอ เผ่ามูเซอ เผ่าถิ่น และเผ่าละแะ เป็นต้น ซึ่งแต่ละเผ่าจะมีวัฒนธรรม ประเพณี ความเป็นอยู่ เช่น การดำเนินชีวิต การแต่งกาย การพูดจา ที่แตกต่างกันไป บนอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นตำบลหนึ่งที่มีชาวเขาเผ่าม้งอาศัย ซึ่งมีวัฒนธรรม ประเพณีที่แตกต่างกับวัฒนธรรมประเพณีของชาวเขาเผ่าอื่น ๆ หรือสังคมไทยมากมาย

ชาวเขาเผ่าม้งเริ่มแรกนั้นอพยพเข้ามาอยู่ในเขต 3 จังหวัด ประมาณ 70 ปีมาแล้ว โดยที่ชาวเขาชุดแรกนั้นอพยพมาจากอำเภอปัว จังหวัดน่าน ผ่านมาทางอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ และลงมาทางอำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร แล้วเดินทางมายังอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ไปอาศัยอยู่บ้านทับเบิกเป็นชุดแรก ต่อมาได้มีชาวเขาอพยพตามมาภายหลังอีก และได้ขยายหมู่บ้านขึ้นเป็นบ้านป่ายาบ บ้านจี้เถ่า บ้านเข็กเก่า บ้านป่าห้วย และอื่น ๆ ในเขต จังหวัดดังกล่าว ต่อมาในปี พ.ศ. 2513 - 2515 กองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ หรือ กอ.ปค.จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ขอพื้นที่ที่บ้านเข็กน้อยประมาณ 30 ตารางกิโลเมตร แล้วอพยพชาวเขาจากศูนย์แรกรับทั้ง 3 แห่งรวมทั้งบ้านป่ายาบมารวมกันที่บ้านเข็กน้อย โดยมีนายโก๊ะ สืบทายาท เป็นผู้ต่อมาในปี พ.ศ.2518 ได้ทำการอพยพชาวเขามาจากบ้านเล้าล้อมมารวมกันที่บ้านเข็กน้อย เพื่อเป็นแหล่งเดียวกัน จากนั้นในปี พ.ศ.2524-2525 กองบัญชาการผสมพลเรือน ตำรวจ ทหาร หรือ พตท. 33 ได้เปิดยุทธการผาเมือง เกรียงไกร และผาเมืองเผด็จศึก เพื่อกวาดล้างกองกำลังผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์จนพ่ายแพ้ทั้งทางทหารและทางการเมือง (<http://www.thaitambon.com/Tambon/ttambon.asp?ID=671107>)

ชาวเขาเผ่าลีซอตั้งถิ่นฐานในประเทศจีนแล้วอพยพเข้าสู่ประเทศพม่าและเข้าสู่เมืองไทยหลังจากที่พม่าเปลี่ยนแปลงการปกครอง เข้าสู่อำเภอกะลาปี พ.ศ. 2516 เดินทางลัดเลาะจากจังหวัดตากมาตามป่าเขาเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านไร่เขตอุทยานทุ่งแสลงหลวง จากนั้นไม่นาน ได้ย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่ป่าสนบ้านห้วยขอนแก่น อำเภอเขาค้อ กลุ่มแรกที่เข้ามามีด้วยกัน 27 ครอบครัว ได้แก่ ตระกูลสินจ้าง 7 ครอบครัว สินหมี 2 ครอบครัว และสินเช่า 18 ครอบครัวได้รวมกลุ่มกัน ไม่มีผู้นำกลุ่มเมื่อ พ.ศ. 2524 สงครามเขาค้อมีความรุนแรงกองทัพภาคที่ 3 ได้อพยพชนเผ่าลีซอขึ้นมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านเพชรดำ เพื่อเป็นกันชนแนวหน้าสู้รบกับคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2525 เมื่อสงครามการสู้รบกับ ผกค. สิ้นสุดลง รัฐได้จัดสรรที่อยู่อาศัยและที่ทำกินให้อยู่ในโครงการยุทธศาสตร์พัฒนา โดยนำชนเผ่าต่าง ๆ เช่น ชนเผ่าลีซอ เข้า มูเซอ อีเกอ มาอยู่ที่บ้านเพชรดำ (เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว, 2552:59-60)

ที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าชาวเขาเผ่าม้งและเผ่าลีซอมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นระยะเวลานานและมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนที่แสดงออกทางด้านภาษาพูด ภาษาเขียน การแต่งกาย การสร้างบ้านเรือน ประเพณีต่าง ๆ เช่นเดียวกับลักษณะของวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ การสร้างสม การสืบต่อและการถ่ายทอดเป็นสิ่งที่ได้มาโดยการเรียนรู้ (สุพัตรา สุภาพ, 2536 หน้า 101 อ้างใน พิทยา พิณสาร) นอกจากนั้นวัฒนธรรมยังสามารถถ่ายทอดให้กับคนรุ่นต่อมาโดยมีภาษาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน เช่น การสร้างบ้านเรือน เครื่องแต่งกาย การประกอบอาหาร ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าวัฒนธรรมชาวเขาเผ่าม้ง จะแสดงถึงวิถีชีวิตของชนเผ่า อันเป็นผลของการที่ได้เรียนรู้จากธรรมชาติและจากสังคมชนเผ่าด้วยกันแล้วสั่งสมประสบการณ์ที่เรียนรู้แล้วไว้ สำหรับการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์นั้นนับว่าวัฒนธรรมชาวเขาเผ่าม้งและเผ่าลีซอเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวประการหนึ่ง แต่ในปัจจุบันยังไม่มีแหล่ง

รวบรวมวัฒนธรรมชาวเขาเผ่าม้งและเผ่าลีซอ เพื่อที่จะให้นักท่องเที่ยวได้ชมและศึกษา ตามแนวทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ว่าจะต้องศึกษาความเป็นมาของชนชาติ วัฒนธรรม ความคิดความเชื่อของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่จะได้ศึกษาวิถีชีวิตของชนเผ่า

ดังนั้นเพื่อให้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมดำเนินไปอย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งมีแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนเฉพาะถิ่นที่น่าเชื่อถือตรงกับข้อเท็จจริง โดยมีชุมชนเป็นผู้ดำเนินการบริหารจัดการจึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการศึกษาเพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์ อันจะนำไปสู่เป้าหมายตามที่กล่าวมา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทด้านวัฒนธรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์
2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้จะดำเนินการศึกษาเฉพาะชนเผ่าม้งและเผ่าลีซอ
2. พื้นที่ที่จะทำการศึกษาคั้งนี้ ได้เลือกพื้นที่ บ้านเล่าลือ บ้านเล่านั่ง และบ้านเพชรคำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
3. ประเด็นที่ศึกษา คือวัฒนธรรมหลักที่ประกอบด้วย วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมการสร้างบ้านเรือน และวัฒนธรรมการบริโภค

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูง จังหวัดเพชรบูรณ์ อาศัยหลักการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของชุมชนเจ้าของวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสามารถแสดงออกถึงการถ่ายทอดและสืบสานวัฒนธรรมได้อย่างแท้จริง โดยทำการรวบรวมข้อมูล สารสนเทศและประสบการณ์ต่าง ๆ แล้วนำเสนอเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถศึกษา และเรียนรู้ความเป็นมาของวัฒนธรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนเผ่าม้ง และเผ่าลีซอ ที่มีประวัติความเป็นมายาวนานบนเขตพื้นที่อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

วิธีการดำเนินการวิจัย และสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

1. การกำหนดพื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ จะดำเนินการในชุมชนชาว เขม่ามั่ง และเผ่าลีซอ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีกลุ่มชนชาวเขม่ามั่งและเผ่าลีซอ อาศัยอยู่เป็นหลักแหล่งที่แน่นอน

2. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย มีดังนี้

- ชนชาวเขาในพื้นที่

- บุคคลที่เป็นผู้นำในชุมชนหรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้เชิงวัฒนธรรม หรือสามารถบอกเล่า อธิบายลักษณะทางวัฒนธรรมของชนเผ่ามั่งและลีซอ ได้ชัดเจน

3. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย มีดังนี้

- ศึกษาเอกสาร รายงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางด้านวัฒนธรรมชนเผ่ามั่ง และเผ่าลีซอ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และแหล่งเรียนรู้ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิด และกำหนดประเด็นในการเก็บข้อมูล

- ศึกษารูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อนำมากำหนดรูปแบบแหล่งเรียนรู้ วัฒนธรรมชนเผ่ามั่ง

- การเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสังเกต สัมภาษณ์ และสอบถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชนเผ่ามั่งและเผ่าลีซอ โดยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ซึ่งได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ แบบบันทึกข้อมูลสนาม

- วิเคราะห์ข้อมูล โดยการสรุปเนื้อหาที่ได้จากการเก็บข้อมูล โดยแยกประเภททางวัฒนธรรมออกเป็น 3 ด้าน คือ วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมการสร้างบ้านเรือน และวัฒนธรรมการบริโภค และอื่น ๆ

- กำหนด รูปแบบแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่ามั่งและลีซอโดยชุมชน

- ปรับปรุง รูปแบบแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่ามั่งและลีซอ โดยนำเสนอต่อที่ประชุมในชุมชน เพื่อทำประชาคมร่วมกันปรับปรุง ให้ข้อเสนอแนะ รวมทั้งเสนอประเด็นที่เป็นสิ่งต้องการจำเป็นของชุมชนเพิ่มเติม โดยที่ประชุมจะประกอบไปด้วยผู้นำชนเผ่ามั่ง ผู้นำชุมชนแหล่งท่องเที่ยว ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว และด้านการออกแบบแหล่งเรียนรู้ และผู้เกี่ยวข้องที่มีส่วนได้ส่วนเสีย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. การท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์จะได้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับวัฒนธรรมชนเผ่าม้ง และเผ่าลีซอ เพื่อประยุกต์ใช้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมชนเผ่าม้ง ในเขตอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
2. ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวจะได้แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าม้ง เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง พัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยสาระสำคัญ 2 ตอนดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

แหล่งเรียนรู้

คำริ บุญชู (2548a: 27) กล่าวว่า แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูล ข่าวสารความรู้และประสบการณ์ทั้งหลาย ที่สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง จากการได้คิดเอง ปฏิบัติเอง สร้างความรู้ด้วยตนเอง ตามอัธยาศัยและต่อเนื่อง จนเกิดกระบวนการเรียนรู้และสุดท้ายเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

สามารถ รอดสำราญ (2546 : 6) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง ข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้ทางวิชาการ และประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียน ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวาง และต่อเนื่องจาก แหล่งต่างๆ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่ง การเรียนรู้

แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ ประสบการณ์ที่สนับสนุนให้ผู้เรียน ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (กระทรวง ศึกษาธิการ 2545a: 43)

เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒน์เศรษฐ (2544) แหล่งการเรียนรู้ คือ ถิ่น ที่อยู่ บริเวณ บ่อ เกิด แหล่ง ที่หรือศูนย์รวมความรู้ที่ให้เข้าไปศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญ ซึ่งตามความหมายนี้ แหล่งการเรียนรู้จึงอาจเป็น ได้ทั้งสิ่งที่เป็นธรรมชาติ หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นได้ทั้งบุคคล สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ และประสบการณ์ ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียนใฝ่รู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัย อย่างกว้างขวาง

และต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีความสำคัญ คือ แหล่งการศึกษาตามอัธยาศัย แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต แหล่งปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน การศึกษาค้นคว้า แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง แหล่งสร้างเสริมประสบการณ์ภาคปฏิบัติ และแหล่งสร้างเสริมความรู้ ความคิด วิทยาการและประสบการณ์ (<http://www.nmk.ac.th/maliwan>)

ประมวล วิชา (2543a: 3) กล่าวว่า แหล่งการเรียนรู้ เป็นแหล่งรวมวิทยาการที่สังคมยอมรับ และถือว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่งและจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ศึกษาค้นคว้าของประชาชน ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องหมายของความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ

แหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่งข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ และประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียนใฝ่รู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและกับเพื่อน เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (กรมวิชาการ , 2545) ดังนั้นในการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ดังกล่าว จึงสามารถออกแบบให้ตอบสนองได้กับบุคคลภายนอกกลุ่มอื่น ๆ ได้ รวมทั้งกลุ่มนักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยดำเนินการจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่มีลักษณะของการจัดการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิต การเรียนรู้จากประสบการณ์ทำงาน ครอบครัว สื่อ แหล่งความรู้ต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อให้ประชาชนได้เรียนรู้ตามอัธยาศัย ที่เรียกว่าเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2538 อ้างใน สารทิ วรรณตรง, 2550)

จากความหมายของแหล่งการเรียนรู้ดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า แหล่งการเรียนรู้หมายถึง ประสบการณ์ แหล่งข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยีสารสนเทศ แหล่งความรู้วิทยาการต่างๆ ที่เสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน แสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้ตามอัธยาศัยอย่างต่อเนื่อง เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ซึ่งสถานศึกษาอาจสรุปความหมายของแหล่งการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับทรัพยากรแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ โดยคำนึงถึงสิ่งสำคัญที่เอื้อต่อการใช้งาน ในการแสดงความหมายของแหล่งเรียนรู้ เช่น แหล่งข้อมูลข่าวสาร แหล่งประสบการณ์ผู้เรียนเรียนรู้ได้ตามความสนใจ สนับสนุนให้ผู้เรียนใฝ่รู้ ใฝ่เรียนและแสวงหาความรู้มีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมด้วยตนเอง

สารสนเทศท้องถิ่น

1. ความหมาย

สารสนเทศท้องถิ่น (Local Information) หมายถึงสารสนเทศที่เป็นของหรือเฉพาะท้องถิ่นนั้นๆ

สารสนเทศท้องถิ่น หมายถึงข้อมูลทุกประเภทที่ผ่านการประมวลผล และสารสนเทศนั้นมีความสำคัญนำไปใช้ประโยชน์ หรือเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญของท้องถิ่นนั้น

สารสนเทศท้องถิ่น หมายถึงข้อมูล เรื่องราว ข่าวสาร ความรู้ ข้อเท็จจริงของชุมชนนั้นๆ ซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลสำคัญ หรือชาวบ้าน สถานที่สำคัญ ชีวิตความเป็นอยู่ ภูมิปัญญา ตลอดจนเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน นับตั้งแต่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด

2. ทรัพยากรสารสนเทศท้องถิ่น

ทรัพยากรสารสนเทศท้องถิ่น หมายถึงวัสดุทุกรูปแบบที่มีความเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นประเภท ของสารสนเทศท้องถิ่น ประกอบด้วย (Nichols 1977 อ้างใน พิมพรรณ รังสิกันพุม 2552)

- (1) หนังสือและกฤตภาค
- (2) วารสารหรือนิตยสาร รวมทั้งสิ่งพิมพ์ของสมาคมและสถาบันการศึกษา
- (3) เนื้อหาที่เป็นส่วนหนึ่งของหนังสือหรือบทความวารสาร
- (4) สำเนาและวัสดุย่อส่วน
- (5) ภาพถ่าย วัสดุกราฟิก และฟิล์ม
- (6) แบบแปลนและแผนที่
- (7) เทปบันทึกเสียง และเทปบันทึกภาพ
- (8) สิ่งพิมพ์ระยะสั้น

วัฒนธรรมพื้นบ้าน

วัฒนธรรม หมายถึงสิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย ได้แก่ วัฒนธรรมในการแต่งกาย วิถีชีวิตในหมู่คณะ วัฒนธรรมพื้นบ้าน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542)

วัฒนธรรมพื้นบ้าน หมายถึงรูปแบบการดำรงชีวิตของกลุ่มคนท้องถิ่น ที่แสดงถึงลักษณะของบุคคลหรือท้องถิ่นนั้น ผู้รู้บางท่านให้ความหมายว่าวัฒนธรรมพื้นบ้านคือวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิต ของคนท้องถิ่นนั้นเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิตด้านต่างๆของคนในท้องถิ่น

ประเพณี

ประเพณีหมายถึงเป็นกรอบปฏิบัติของกลุ่มคนในสังคม ประกอบด้วยระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข และสิ่งเหล่านี้สืบทอดต่อกันมาตามความเชื่อ และค่านิยมในสิ่งที่ถูกต้องดีงามอันเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม สามารถปฏิบัติได้อย่างมีความสุข ประเพณีจึงเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยโดยทั่วไป เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตให้ประสพสุข เช่น ประเพณีเกี่ยวกับครอบครัว ประเพณีเกี่ยวกับสังคม ประเพณีเกี่ยวกับศาสนา ประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อ

ประเพณี มี 3 ประเภท ได้แก่

- 1) ขนบประเพณี คือ ประเพณีที่วางเป็นแบบแผน วางเป็นระเบียบพิธีการ
- 2) ธรรมเนียมประเพณี คือ ประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาสามัญ ไม่มีระเบียบแบบแผน ธรรมเนียมประเพณีเป็นเรื่องที่นิยมและถือกันเป็นธรรมเนียมสืบกันมาในหมู่คณะ
- 3) จารีตประเพณี เป็นประเพณีที่มีความสำคัญต่อสวัสดิภาพภาพของสังคม จารีตประเพณีเป็นเรื่องของความประพฤติเกี่ยวกับความรู้สึกผิดถูกทางศีลธรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom หรือ Local knowledge) คือ ความรู้ ประสบการณ์ ความฉลาดที่คนในท้องถิ่นสะสมไว้ และได้นำมาใช้เพื่อการแก้ปัญหา

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้และมวลประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากการสั่งสมประสบการณ์ของบรรพบุรุษในอดีต โดยผ่านกระบวนการศึกษาและเรียนรู้จนเกิดความรู้ใหม่ ประกอบไปด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านบุคคล หมายถึงบุคคลสำคัญและผู้รู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้สูงอายุในท้องถิ่น และผู้รู้ในท้องถิ่น
- 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสถานที่ หมายถึงแหล่งความรู้ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน เช่น แปลงเกษตรกรรมผสมผสาน ตลาดนัดสินค้า โรงงานอุตสาหกรรมในครัวเรือน
- 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวัสดุอุปกรณ์ หมายถึงวัสดุอุปกรณ์และเรื่องราวที่เกิดจากปัญหาของคนในท้องถิ่น เช่น บันทึกประวัติหมู่บ้าน ขนบธรรมเนียมประเพณีของหมู่บ้าน และงานหัตถกรรม

วัฒนธรรมชนเผ่า

1. ชนเผ่าม้ง

ชาวเขาเผ่าม้ง เป็นชาวเขาเผ่าที่มีการกระจายตัวมากที่สุด และเป็นเผ่าที่ใหญ่เป็นอันดับสอง รองจากเผ่ากระเหรี่ยง (สมควร ใจกระจ่าง , 2542) โดยเฉพาะในจังหวัดเพชรบูรณ์ก็เป็นแห่งหนึ่งที่มีชนเผ่าม้งอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและเป็นเวลานานแล้ว วิถีชีวิตม้งยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนาน และมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นน่าสนใจ ได้แก่ วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมการสร้างบ้านเรือน และวัฒนธรรมการบริโภค รวมทั้งประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีการเกี่ยวสาว ประเพณีการแต่งงานชาวเขา ดังนั้นชาวเขาเผ่าม้งจึงเป็นชนกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่อยู่ในความสนใจของการท่องเที่ยว และเป็นจุดขายที่สำคัญของการท่องเที่ยวมาโดยตลอด โดยเฉพาะการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์ที่มีแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชนเผ่าม้ง เพื่อเพิ่มทางเลือกในการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวที่สนใจรูปแบบการท่องเที่ยวที่แตกต่างหลากหลาย

2. ชนเผ่าลีซอ

ลีซอเชื่อว่าต้นกำเนิดของเผ่าเกิดที่ต้นแม่น้ำสาละวิน มาถึงเมืองไทยตั้งแต่ครั้งใดนั้นยากที่จะระบุชัด เราได้พบคนเก่าแก่ของลีซอซึ่งเล่าว่าเขาทำมาหากินอยู่แถบอำเภอฝางตั้งแต่ พ.ศ. 2448 ระบุว่าลีซอ 4 ครอบครัวแรกเข้ามาตั้งถิ่นฐานแถวคอยช้างในปี 2464 และมีอีก 15 ครอบครัวตามมาสมทบในรุ่งขึ้น ลีซอที่อพยพเข้ามาไทยทั้งหมดมาจากพม่า ประชากรในกลางปี 2526 มีลีซอประมาณ 18,000 คน กระจายกันตั้งหมู่บ้านราว 110 หมู่บ้านอยู่ในเมืองไทย เมื่อ พ.ศ. 2501 สำรวจประชากรลีซอได้ประมาณ 7,500 คน คิดเป็นอัตราเพิ่ม 3.6 % ต่อปีตลอดระยะ 25 ปีที่ผ่านมาซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเพิ่มโดยธรรมชาติเพราะมีการอพยพเข้ามาเรื่อยๆมากในปี 2526 นี้มีประชากรลีซออยู่ในพม่าราว 250,000 และในจีนราว 500,000 คนมีหลายร้อยครอบครัวที่เข้าไปอยู่ในอินเดียทางชายแดนตะวันออกเฉียงเหนือแต่ไม่มีอยู่ในลาวและเวียดนาม เลย ลีซอไทยนั้นอยู่ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ราว 47 % เชียงราย 23 % แม่ฮ่องสอน 19 % อีก 11 % กระจุกกระจายกันอยู่ในพะเยา ตาก กำแพงเพชร เพชรบูรณ์และสุโขทัย ลีซอในเมืองไทยปัจจุบันแตกต่างไปจากชนร่วมเผ่าในตอนเหนือของพม่ามากมาย อาจเป็นเพราะได้แยกแตกตัวมาจากชาวเผ่าส่วนใหญ่หลายชั่วคนแล้วแถมยังมีการสมรสกับพวกฮ่อ "ลีซอจีน"

ชาวลีซอมีวัฒนธรรมและประเพณีเป็นของตนเองป็นที่น่าสนใจเช่น วัฒนธรรมการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะเผ่า หนุ่มสาวจะพบปะหาคู่ครอง ในช่วงงานปีใหม่ ประจำเผ่ามีการเดินรำที่เรียกว่าเต้น จะคี มีการละเล่นประจำเผ่า คือ เล่นเป่าแคน ดิดซิ่ง เป่าขลุ่ย ประเพณีที่สำคัญ นา

ห้องที่ขาคือ ประเพณีกินวอ “กูแซวะ” (ปีใหม่) จัดในช่วงเดือนธันวาคม-มกราคม วันเวลาตามฤกษ์ยามที่หาได้ในแต่ละหมู่บ้าน นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสวิถีชีวิตได้ที่บ้านปางขุม หมู่ที่ 1 ตำบลยังเมินและบ้านผายของ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่สาบ และแวะเยี่ยมชม “ผายอง” หินศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านลือชอผายองนับถือ และสามารถถ่ายภาพเก็บไว้เป็นที่ระลึกได้ด้วย เดิมอาศัยอยู่แถบลุ่มแม่น้ำสาละวินและในมณฑลยูนนานของประเทศจีน เป็นชนเผ่าที่จัดอยู่ในกลุ่มทางภาษาของประเทศพม่าและประเทศทิเบต ลือชอในประเทศไทย อพยพมาจากประเทศพม่า ในแถบเชียงตุง หมอกฟ้า เมืองลิน เมืองป๋น ในราว 70 ปี หรือประมาณ พ.ศ. 2467 เข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในเขตภาคเหนือของประเทศไทย

หมู่บ้านลือชอ ตั้งอยู่บ้านวังใหม่ ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง เป็นหมู่บ้านตั้งใหม่ ซึ่งเดิมได้อาศัยอยู่บนเขาบ้านห้วยหอมลือชอ ตำบลป่าทุ้ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ได้อพยพมาประมาณ 22 หลังคา จำนวนทั้งสิ้น 120 คน เมื่อปี พ.ศ. 2537 โดยมีชาวบ้านที่อพยพมาใช้เช่าจำนวน 7 เช่า ได้แก่ เช่าล้อ เช่ายัง เช่าวางเช่าลี เช่าเง่า เช่าสี และ เช่าหียเมื่ออพยพมาแล้ว มาอยู่รวมกันที่บ้านวังใหม่ ซึ่งมีผู้อาศัยจำนวนหลายชนเผ่าและมีชาวพื้นราบอาศัยอยู่ร่วมกัน อาชีพของชนเผ่าลือชอที่ทำมาแต่ดั้งเดิมเมื่ออยู่บนภูเขา จะปลูกกาแฟ ข้าว โปด ลิ้นจี่ เมื่อย้ายมาอยู่พื้นราบจะทำอาชีพทำไร่ข้าวโพด ปลูกข้าวเจ้า เลี้ยงหมู ไก่ ปัจจุบันชนเผ่าลือชอได้มีการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ ซึ่งหนุ่มสาวชาวลือชอส่วนใหญ่ได้ไปประกอบอาชีพในเมือง โดยไปทำงานที่กรุงเทพฯ เป็นส่วนมากโดยไปทำงานก่อสร้าง เสริฟอาหาร เป็นต้น

ชนเผ่าลือชอมีเครื่องแต่งกายเป็นของตนเอง โดยผู้ชายใส่กางเกงขาสั้นสีดำ ส่วนเสื้อสีดำ สดใส แบบแขนสามส่วน ป้ายทอบด้านหน้า ส่วนผู้หญิงใส่กางเกงขาว เสื้อแขนยาว มีผ้าคล้ายผ้ากันเปื้อนมีเข็มขัดคาดเอว ประดับด้วยหินสีต่าง ๆ และเครื่องเงิน ส่วนชุดที่ใส่แต่งงาน ผู้หญิงจะเพิ่มหมวกที่ประดับด้วยเครื่องเงินและหินสีต่าง ๆ และใส่ผ้าห่มขาว ประเพณีมีหลายอย่าง เช่น 1) ประเพณีปีใหม่ หรือตรุษจีน ทุกครั้งจะมีการเดินรำ การต้อนรับในแต่ละบ้านจะต้อนรับด้วยเหล้า ข้าวโพด เหล้าขาว เครื่องดื่ม ข้าวคลุกงา ขนมะจอกไม่ใส่ไส้ เนื้อย่าง เนื้อต้ม และจะมีประเพณีปีใหม่ของผู้ชาย ซึ่งจะกำหนดให้จัดหลังจากงานปีใหม่หรือตรุษจีน 2) ประเพณีแต่งงาน จะแต่งที่บ้านเจ้าสาว ส่วนสินสอดทองหมั้น นั้นสามารถที่จะจ่ายครั้งเดียว หรือผ่อนจ่ายก็ได้ 3) ประเพณีต้อนรับแขกบ้าน จะทำคล้าย ๆ กับประเพณีปีใหม่ ชนเผ่าลือชอจะมีความเชื่อของตนเองในความเชื่อทางด้านปูจวน หรือหมอผี เพื่อใช้ เป็นผู้ทำพิธีต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เช่น การเรียกขวัญ เข้าทรง การแต่งงาน งานปีใหม่หรือตรุษจีน เป็นต้นชนเผ่าลือชอจะมีภาษาเป็นของตนเอง ซึ่งในปัจจุบันเมื่อออกจากหมู่บ้านจะพูดภาษาพื้นราบแต่ในหมู่บ้านยังคงพูดภาษาของตนเองอยู่

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการเคลื่อนไหวของผู้คนที่เกิดขึ้นจากปัจจัยกระตุ้นทางวัฒนธรรม เช่น การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เทศกาล การเข้าเยี่ยมชมอนุสรณ์สถาน การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อศึกษานขนบธรรมเนียม ความเชื่อที่สืบทอดกันมาของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนความเชื่อทางศาสนา (World Tourism Organization อ้างใน สุดชีวัน นันทวัน ณ อยุธยา , 2551) นอกจากนี้ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ยังเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมามองตนเองอย่างเข้าใจ อาจตอบสนองออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่ง สุดิมา สยามอำไพ (2549) กล่าวว่า สิ่งสำคัญของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การศึกษา ซึ่งจะต้องมีการศึกษาทั้งประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติ วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อของผู้คน เพื่อที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตนเอง

พิพิธภัณฑ์บ้านจะแล

บ้านจะแลเป็นชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่าลาหู่ ที่ยังคงความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และการใช้วิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ตั้งอยู่เขตตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ห่างจากตัวเมืองประมาณ 18 กิโลเมตร บ้านจะแลอยู่ติดกับน้ำตกห้วยแม่ซ้าย รายรอบด้วยหมู่บ้านชนเผ่าอาข่า ลาหู่ และเมี่ยน

ประวัติความเป็นมา ชุมชนศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ชนเผ่าบ้านจะแล เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของพี่น้องชนเผ่าลาหู่บ้านจะแล ในการสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้นเมื่อปี 2545 ซึ่งให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวของชุมชนเล็กๆ ชุมชนหนึ่ง ที่พยายามบอกเล่าเรื่องราว แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่า และตระหนักถึงความเป็นตัวของตัวเอง ท่ามกลางกระแสพัฒนาหลักในปัจจุบัน

คล้ายคลึงกับหมู่บ้านชนเผ่าส่วนใหญ่ในประเทศไทย บ้านจะแลมีประสบการณ์อพยพจากพื้นที่เพาะปลูกของครอบครัว และถูกเรียกเป็นเขตป่าหวงห้าม หนุมสาวชนเผ่า หรือผู้ที่พอมิทักษะในการสื่อสารภาษาไทย ทอยยหลังไหลเข้าสู่เมือง เพื่อไปทำงานรับจ้างหารายได้ส่งกลับมายังหมู่บ้านของตน ไม่เพียงแต่เป็นการสูญเสียชนรุ่นใหม่ที่ไปสู่เมืองเท่านั้น แต่ผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงนำมาซึ่งการขาดสะบั้นของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตลาหู่ ด้วยความที่ด้านทานต่ออำนาจกระแสพัฒนาด้านเศรษฐกิจไม่ไหว สภาพชุมชนจึงเจียบเหงา เหลือเพียงแต่เด็กและวัยชรา เหมือนดังหลาย ๆ ชุมชนที่ผ่านประสบการณ์เหล่านี้มาแล้ว วิถีชุมชนเริ่มเปลี่ยนไป วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมถูกมองว่าล้าหลัง

พิพิธภัณฑ์ชาวเขาชุมชนจะแล และการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ทางออกหนึ่ง แทนที่ชุมชนจะเป็นฝ่ายตั้งรับ รอให้กระแสวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แต่ชุมชนขอเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดเส้นทางวิถีชุมชน เพื่อดำรงความภาคภูมิใจ และความเป็นตัวตนของชนเผ่าตนเอง การสร้างแหล่งเรียนรู้ของคนหนุ่มสาวชนเผ่าที่เป็นผู้ถูกถ่ายทอด และเป็นผู้สืบสานทางวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมไว้ ในขณะเดียวกัน ชุมชนขอมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของชุมชน ในการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ เพื่อให้คนหนุ่มสาวสามารถอยู่ในชุมชน อย่างมีอาชีพ และรายได้พอที่จะพึ่งตัวเอง บนฐานจารีตประเพณีที่จะสืบทอดกันต่อไป

สิ่งของ เครื่องใช้ที่แสดงถึงวิถีชนเผ่า ได้ถูกเรียกรวบรวมกันภายในชุมชนเพื่อนำมาจัดแสดง ชุ้มนิติน 4 หลัง เรือนไม้ไผ่ 2 เรือน สร้างจากริ้วแรงชาวบ้านชุมชนจะแล นานนับกว่า 6 เดือน เพื่อเป็น ชุ้มนิตินแสดงประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ห้องฉายภาพวิดีโอสารคดีชนเผ่า ร้านค้าชุมชน การรวมกลุ่มของคนในชุมชน และคน

ภายในชุ้มนิตินศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ชนเผ่าบ้านจะแล ประกอบด้วยอาคารต่างๆ ดังนี้ ห้องแสดงศิลปะ วัฒนธรรม และวิถีชีวิต ห้องฉายภาพวิดีโอสารคดีชนเผ่า และห้องแสดงภาพ ห้องศิลปะ วัฒนธรรม และวิถีชีวิต เป็นอาคารดินตรงกึ่งกลางของอาคารอีก 3 หลัง ประกอบด้วย เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน, เครื่องแต่งกายทั้งของชายและหญิง, เครื่องประดับ, เครื่องดนตรีของชนเผ่าต่างๆ อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม อาทิ เครื่องบูชาพระเจ้าอ้อซา และจำลองต้นวอ ในประเพณีปีใหม่กินวอของชาวลาหู่ เป็นต้น รวมถึงแผนที่การอพยพของชนเผ่าต่างๆ เข้ามายังตั้งรกรากถิ่นฐานในประเทศไทย ทั้งชนเผ่าอาข่า ลาหู่ เมี่ยน ม้ง ลีซุ และกะเหรี่ยง

สิ่งของภายในห้องที่จัดแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชนเผ่าเหล่านี้ เป็นสิ่งของ เครื่องใช้ที่ชาวชุมชนร่วมใจกันมอบให้พิพิธภัณฑ์ เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ภายในชุมชนเอง และเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจจากภายนอก จากทางเข้า อาคารแรกที่ปรากฏแก่สายตา เป็นห้องฉายภาพวิดีโอสารคดีชนเผ่า ที่เผยแพร่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสข้อเท็จจริงที่ถูกต้องเกี่ยวกับ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ขนบประเพณี ของ 3 ชนเผ่า ในเขตบ้านห้วยแม่ซ้าย อันประกอบด้วย ชนเผ่าลาหู่ อาข่า และเมี่ยน ซึ่งเป็นวิดีโอสารคดี ทั้งภาคภาษาไทย และภาษาอังกฤษ และญี่ปุ่น ส่วนอาคารดินหลังเล็กๆ รูปทรงกลมติดกับประตูทางเข้าพิพิธภัณฑ์อีกด้านหนึ่ง เป็นห้องแสดงภาพถ่าย ซึ่งเป็นภาพซีเปีย อันแสดงถึงความเป็นธรรมชาติ และเอกลักษณ์ของชนเผ่า ทั้งความสดใสของเล็กๆ ชนเผ่า การแต่งกาย เป็นต้น (มูลนิธิกระจกเงา : www.hilltribe.org/thai/museum)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พิรพล ไชยเดชะ ศึกษาแหล่งเรียนรู้ของอำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ได้ข้อค้นพบ ดังนี้ (1) ผู้นำในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้มีความคิดเห็นต่อปัญหาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ อำเภอ กันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง (2) ผู้นำในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้มีความคิดเห็นต่อปัญหาการใช้แหล่งเรียนรู้ อำเภอ กันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง (3) ผลการสำรวจแหล่งเรียนรู้ในอำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษพบว่า ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน มีมากที่สุดรองลงมาคือด้านสิ่งประดิษฐ์และการแสดง ละครเล่นเมื่อจำแนกเป็นตำบลพบว่า ตำบลโนนสัง มีแหล่งเรียนรู้ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภท บุคคลมากที่สุด รองลงมาคือ ตำบลหนองแวง ตำบลคูณและตำบลเมืองน้อย อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ หวดนึ่งข้าว กระจัง ตะกร้า กระจับปี่ ตามเรือกสวนไร่นามีการปลูกไม้ไผ่ ปลูก มะพร้าว ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมจึงได้นำสิ่งเหล่านั้นมาเป็นประโยชน์อย่างมากมายทางด้านศาสนาที่ ชาวบ้านนับถือคือ ศาสนาพุทธ การทำบุญกฐิน ผ้าป่า บุญเทศมหาชาติ การทำบุญแจกข้าว บุญแห่ ปราสาทผึ้ง งานทำบุญต่าง ๆ อยู่ตลอดจนการตกแต่งกองกฐิน การประดับผ้าด้วยธงตุง การนำเอา หมอนขวิดมาถวายวัด ในงานประเพณีบุญบั้งไฟ มีการทำเครื่องประดับในการฟ้อนกลองตุ้ม เช่น การสานปลอกใส่นิ้วมือด้วยไม้ไผ่ การทำสร้อยสังวาลย์ด้วยใบตาล การแต่งกายด้วยเสื้อผ้า โสร่งที่ ล้วนเป็นงานหัตถกรรมที่เกิดจากการถักทอใช้เอง ในด้านการประมงมีการนำไม้ไผ่มาทำเบ็ด ทำ ลอบ ทำไซ ทำสุ่ม ด้านการเลี้ยงสัตว์นำไม้ไผ่มาทำเล้าเป็ด เล้าไก่ จึงเป็นแหล่งก่อให้เกิดงานหัตถ กรรมพื้นบ้านอยู่แทบทุกหมู่บ้านรองลงมาคือด้านสิ่งประดิษฐ์ ร้อยละ 16.98 จะเห็นได้ว่าวิถีชีวิต ของชุมชนอีสาน โดยทั่วไปแม้จะยุ่งยากในภารกิจงานยังมีอารมณ์สนุกสนานร่าเริงจึงมีศิลปเกิด ขึ้นอยู่เสมอ ซึ่งส่วนมากก็จะนำเอาวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นมาทำเครื่องดนตรี ด้านพิธีกรรมและ ศาสนาร้อยละ 13.20 ซึ่งเป็นเรื่องของประเพณีความเชื่อที่ทำให้เกิดขวัญกำลังใจในการดำรงชีวิต และความป็นอยู่และแพทย์แผนไทยร้อยละ 9.41 ที่เกิดจากการสังเกตรวมชาติเวดล้อม และเมื่อ พิจารณาเป็นรายหมู่บ้านตำบล โดยรวมทุกประเภทพบว่าตำบลตำบลโนนสังมีแหล่งเรียนรู้ทางด้าน ภูมิปัญญามากที่สุดร้อยละ 18.86 อาจเป็นเพราะตำบลโนนสัง มีหมู่บ้านที่ก่อตั้งมานานนับเป็น 100 ปี ขึ้นไปจึงเป็นที่ตั้งสมแหล่งวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการสืบทอดกันมา ยาวนานเป็นตำบลที่ประกอบด้วยหมู่บ้านเก่าแก่ จึงมีแหล่งภูมิปัญญาทางด้านบุคคลอยู่หลายสาขา อาชีพ อาทิเช่น มีพระภิกษุทรงสมณศักดิ์ ที่เคร่งครัดในวัตรปฏิบัติ รองลงมาคือตำบลหนองแวง ร้อยละ 15.09 ตำบลคูณ ตำบลเมืองน้อย ตำบลทาม ร้อยละ 9.43 ตำบลหนองแก้ว ตำบลคำเนียม ตำบลหนองหัวช้าง ร้อยละ 5.66 ตำบลผักแพวตำบลยาง ตำบลละทาย ร้อยละ 3.77 ตำบลหนองถ่ม ร้อยละ 1.88 (พิรพล ไชยเดชะ, 2011 : online)

ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมจีนยูนนาน แหล่งสร้างสรรค์ปัญญาของชุมชนที่ไม่สิ้นสุด

ทศพิช เป็นดวงเนตร ได้ศึกษารูปแบบการจัดการศูนย์เรียนรู้เครือข่ายชุมชนชาวจีนยูนนาน จ.แม่ฮ่องสอน วัฒนธรรมจีนยูนนานเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึง อัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อ สายจีน ซึ่ง จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นพื้นที่หนึ่งที่รวบรวมความเป็นตัวตนของชาวจีนยูนนานไว้หลากหลายสี่แยก หมู่บ้านรุ่งอรุณ หมู่บ้านรักไทย และหมู่บ้านสันติชน ทั้งสามหมู่บ้านนี้มีความเป็นเอกลักษณ์ทาง วัฒนธรรม ที่น่าภาคภูมิใจและควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้พองชนได้รับรู้ถึงเรื่องราวต่างๆ ที่เต็มไปด้วย มนต์เสน่ห์ของชาวจีนยูนนาน ได้อาศัยการขับเคลื่อนด้วยองค์ความรู้ชุมชนท้องถิ่นในวิถีวัฒนธรรม จีนยูนนาน

ในช่วงปีพ.ศ.2549 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้สนับสนุน โครงการวิจัย ให้กับกลุ่มชุมชนจีนยูนนานหลายโครงการ ได้แก่ 1. โครงการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรมชุมชน โดยชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาเสพติด บ้านรุ่งอรุณ ” 2. โครงการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างศักยภาพ ชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ชุมชน บ้านรักไทย (แม่ฮ่องสอน)” 3. “โครงการวิจัย การศึกษาแนวทางการพัฒนา ศักยภาพในการจัดการ ผลผลิตจากถั่วเหลือง ด้วยภูมิปัญญาชาวจีนยูนนานบ้านสันติชนตากประสบการณ์ในการทำงานวิจัยที่ ผ่านมา และปัจจัยเสริมในด้านสถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบัน ทำให้ชุมชนจีนยูนนานรวมกลุ่ม กันขึ้นเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อนำเสนอเรื่องราวต่างๆ ผ่าน แหล่งเรียนรู้ ผลจากการวิจัยทั้ง 3 โครงการนั้นทำให้เกิดชุมชนท่องเที่ยวภายใต้การบริหารจัดการ โดยชุมชน โดยต่อยอดจากการวิจัยทั้ง 3 โครงการข้างต้น ด้วยการทำวิจัย โครงการ “รูปแบบการ จัดการศูนย์เรียนรู้เครือข่ายชุมชนชาวจีนยูนนาน จ.แม่ฮ่องสอน ” จากสำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและจัดระบบองค์ความรู้เรื่องราว วัฒนธรรมของชาวจีนยูนนาน รวมถึงเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจีนยูนนาน เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลภาพรวมของชุมชนจีนยูนนานและสามารถสื่อสารสู่สาธารณะได้อย่างเป็น ระบบ โดยการดำเนินงานของนายทศพิช เป็นดวงเนตร และคณะนักวิจัยจากเครือข่ายทั้งสาม หมู่บ้าน การดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งมี การใช้เครื่องมือที่หลากหลายในการเก็บข้อมูล โดยให้ความสำคัญกับการสังเคราะห์และ จัดระบบ ข้อมูลต่างๆ เพื่อการท่องเที่ยว ออกแบบรูปแบบในการสื่อสาร และพัฒนาศักยภาพเยาวชนในพื้นที่.

การดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งมี การใช้เครื่องมือที่หลากหลายในการเก็บข้อมูล โดยให้ความสำคัญกับการสังเคราะห์และ จัดระบบ ข้อมูลต่างๆ เพื่อการท่องเที่ยว ออกแบบรูปแบบในการสื่อสาร และพัฒนาศักยภาพเยาวชนในพื้นที่ ให้สามารถถ่ายทอดความรู้ และเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ ผลจากการวิจัยนี้ ยังก่อให้เกิด

การสร้างอาคารบ้านดินที่หมู่บ้านสันติชนเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เกิดการรวบรวมองค์ความรู้
อย่างเป็นระบบเกี่ยวกับข้อมูลประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและรูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
จีนยูนนานที่เหมาะสม โดยกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ (1) กลุ่มคนในชุมชนจีนยูน
นานทั้ง 3 ชุมชนและเยาวชนจีนยูนนาน และ (2) กลุ่มนักท่องเที่ยว

จากกระบวนการวิจัยก่อให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ที่ช่วยสร้างเสริมความรู้อย่างต่อเนื่องให้กับ
สมาชิกชุมชน และยังเป็นเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ อีกทั้งเป็นแหล่งบริการข้อมูลข่าวสาร ซึ่งถือว่าเป็น
เป็นคลังปัญญาที่จะสร้างคนรุ่นใหม่เชื่อมกับคนรุ่นเก่าได้อย่างสอดคล้องและไม่จำกัดเวลา เห็นได้
จากการที่ทีมวิจัยและชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากข้อมูลในการนำเสนอเรื่องราวทางวัฒนธรรมให้กับ
นักท่องเที่ยว ผ่านมัลติมีเดียใน ช่วงฤดูการท่องเที่ยวที่ผ่านมา ช่วงปลายปี พ.ศ.2553 ถึงต้นปี
พ.ศ.2554 และสำหรับนักท่องเที่ยวเองก็จะได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณค่า และทำให้
นักท่องเที่ยวเกิดความตระหนักและรับรู้ถึงความสำคัญของวัฒนธรรมชาวจีนยูนนานอีกด้วย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้กระบวนการ แบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการ วิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล การประมวลข้อมูล การสังเคราะห์ข้อมูล และกิจกรรมดำเนินงาน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร

ประชากร ได้แก่ ประชากรในชุมชนหมู่บ้านเล้าลือ หมู่บ้านเล้าเน้ง และหมู่บ้านเพชรคำอำเภอ เขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างจำนวน 60 คน คนประกอบด้วยชาวบ้านหมู่บ้านเล้าลือ เล้าเน้ง และเพชรคำ ซึ่งเป็นผู้มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาของชุมชน และตัวแทนองค์กรภาครัฐและเอกชน การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ย่อย และการสังเกต การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มย่อย

การเก็บรวบรวมข้อมูล การประมวลผล การสังเคราะห์ และการดำเนินงานวิจัย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้จากกระบวนการแบบมีส่วนร่วม โดยการลงพื้นที่ภาคสนาม ทำการสังเกต สัมภาษณ์แบบเจาะลึก สนทนากลุ่มย่อย การศึกษาดูงาน การประชุมเชิงปฏิบัติการ การประชาคมการอบรม การใช้แบบสังเกต และสัมภาษณ์

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. การประมวลผล / สังเคราะห์ข้อมูล

2.1 ถอดบทเรียนจากกระบวนการแบบมีส่วนร่วม

2.2 สรุปสาระสำคัญของบทเรียน

2.3 วิเคราะห์บทเรียน

2.4 สังเคราะห์บทเรียน

2.5 เสนอผลการศึกษาค้นคว้า โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

3. การดำเนินงานวิจัย

กิจกรรมที่ 1 ประชุมเชิงปฏิบัติการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานวิจัย

- วัตถุประสงค์ : เพื่อให้ทีมวิจัยเข้าใจและร่วมกันวางแผนปฏิบัติการ
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้วิจัยโครงการย่อย และผู้ช่วยนักวิจัย
- สถานที่/เวลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ 09.00-16.30 น. 1 วัน
- วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ทำหนังสือเชิญผู้วิจัยโครงการย่อย และผู้ช่วยนักวิจัย ดำเนินการประชุม
- ผลที่คาดว่าจะได้รับ : ทีมวิจัยมีความเข้าใจในการดำเนินงานวิจัย

กิจกรรมที่ 2 ประชุมทำความเข้าใจกับผู้นำและชุมชนเกี่ยวกับการดำเนินการวิจัย

- วัตถุประสงค์ : เพื่อให้ผู้นำชุมชนเข้าใจในกระบวนการวิจัย
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้วิจัยโครงการย่อย ผู้ช่วยนักวิจัย ผู้นำชุมชน และชุมชน
- สถานที่ / เวลา : ห้องประชุมประชาคมบ้านเล่านั่ง เวลา 09.00 – 16.30 น. 1 วัน

● วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ทำหนังสือเชิญ ผู้นำชุมชน

ดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการ

- ผลที่ได้รับ : ผู้นำชุมชนและชาวบ้านเข้าใจในกระบวนการดำเนินงานวิจัย

กิจกรรมที่ 3 ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำราวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- วัตถุประสงค์ : เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีมาวิเคราะห์ผลการวิจัย

● ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย และผู้ช่วยนักวิจัย

● สถานที่ / เวลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ มหาวิทยาลัยภาครัฐ

และเอกชนในพื้นที่และนอกพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ตลอดระยะเวลาการทำวิจัย

● วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ศึกษาตามหัวข้อที่ได้รับมอบหมาย

และ นำข้อมูลมาเรียบเรียงและจัดหมวดหมู่

- ผลที่ได้รับ : ได้สาระและข้อมูลสนับสนุนหัวข้อวิจัยครบถ้วน

กิจกรรมที่ 4 จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับวัฒนธรรมการแต่งกายของชนเผ่าม้ง

- วัตถุประสงค์ : เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการแต่งกาย

● ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย และชุมชน

● สถานที่ / เวลา : ศาลาประชาคมบ้านเล่านั่ง

● วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ประชุมเชิงปฏิบัติการ

- ผลที่ได้รับ : ได้ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้เรื่องการแต่งกายของชนเผ่าม้ง

กิจกรรมที่ 5 จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับวัฒนธรรมการแต่งกายของชนเผ่าลีซอ

- วัตถุประสงค์ : เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการแต่งกาย

● ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย และชุมชน

● สถานที่ / เวลา : ศาลาประชาคมบ้านเพชรคำ

● วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ประชุมเชิงปฏิบัติการ

- ผลที่ได้รับ : ได้ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้เรื่องการแต่งกายของชนเผ่าลีซอ

กิจกรรมที่ 6 จัดทำรายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1

- วัตถุประสงค์ : เพื่อรายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย
- สถานที่ / เวลา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ 09.00-17.00 น. 2 วัน
- วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม ถอดบทเรียนทำรายงานความก้าวหน้า
- ผลที่ได้รับ : ได้รายงานความก้าวหน้า

กิจกรรมที่ 7 จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมการบริโภคของชนเผ่าม้ง

- วัตถุประสงค์ : เพื่อได้วัฒนธรรมการบริโภคของชนเผ่าม้ง
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน
- สถานที่ / ศาลาประชาคมบ้านเล่าเนิงเวลา: 09.00-16.30 น. 2 วัน
- วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ทำหนังสือเชิญผู้นำชุมชน ตัวแทนชาวบ้าน ประชุมเชิงปฏิบัติการ
- ผลที่ได้รับ : องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมการบริโภคของชนเผ่าม้ง

กิจกรรมที่ 8 จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมการบริโภคของชนเผ่าลีซอ

- วัตถุประสงค์ : เพื่อได้วัฒนธรรมการบริโภคของชนเผ่าลีซอ
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน
- สถานที่ / ศาลาประชาคมบ้านเพชรคำเวลา: 09.00-16.30 น. 2 วัน
- วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ทำหนังสือเชิญผู้นำชุมชน ตัวแทนชาวบ้าน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมการบริโภค
- ผลที่ได้รับ : องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมการบริโภคของชนเผ่าลีซอ

กิจกรรมที่ 9 จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมการสร้างบ้านเรือนของชนเผ่าม้ง

- วัตถุประสงค์ : เพื่อได้วัฒนธรรมการสร้างบ้านเรือนของชนเผ่าม้ง
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน
- สถานที่ / ศาลาประชาคมบ้านเล่าเนิงเวลา: 09.00-16.30 น. 2 วัน
- วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ทำหนังสือเชิญผู้นำชุมชน ตัวแทนชาวบ้าน ประชุมเชิงปฏิบัติการ
- ผลที่ได้รับ : องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมการสร้างบ้านเรือนของชนเผ่าม้ง

กิจกรรมที่ 10 จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมการการสร้างบ้านเรือนของชนเผ่าลีซอ

- วัตถุประสงค์ : เพื่อได้วัฒนธรรมการสร้างบ้านเรือนของชนเผ่าลีซอ
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน
- สถานที่ / ศาลาประชาคมบ้านเพชรคำเวลา: 09.00–16.30 น. 2 วัน
- วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ทำหนังสือเชิญผู้นำชุมชน ตัวแทนชาวบ้าน ประชุมเชิงปฏิบัติการ
- ผลที่ได้รับ: องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมการสร้างบ้านเรือนของชนเผ่าลีซอ

กิจกรรมที่ 11 ศึกษาดูงานที่วิสาหกิจชุมชนภูทับเบิก

- วัตถุประสงค์ : เพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่า
- ผู้ร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย ผู้นำชุมชน ตัวแทนชุมชน
- สถานที่ / เวลา : สำนักงานศูนย์พัฒนาสังคมและทรพยากรมนุษย์ที่บ้านทับเบิก
- วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ติดต่อสถานที่ศึกษาดูงาน เสนอโครงการขออนุมัติจากมหาวิทยาลัยฯ เดินทางศึกษาดูงาน
- ผลที่ได้รับ : ผู้ศึกษาดูงานได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมชนเผ่า

กิจกรรมที่ 12 ศึกษาดูงานนอกสถานที่ ที่บ้านแสงดาว จังหวัดสุโขทัย หมู่บ้านชาวกระเหรี่ยง ดอยอินทนนท์ ดอยปุย จังหวัดเชียงใหม่ และเชียงใหม่

- วัตถุประสงค์ : เพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมชนเผ่า
- ผู้ร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย ผู้นำชุมชน ตัวแทนชาวบ้าน
- สถานที่ / เวลา : จังหวัดสุโขทัย จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงใหม่
- วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ติดต่อสถานที่ศึกษาดูงาน เสนอโครงการขออนุมัติจากมหาวิทยาลัยฯ เดินทางศึกษาดูงาน
- ผลที่ได้รับ: ได้ประสบการณ์เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่า

กิจกรรมที่ 13 ประชุมเชิงปฏิบัติการกำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้บนพื้นที่สูง
จังหวัดเพชรบูรณ์

- วัตถุประสงค์ : กำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ฯ
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย และชาวบ้าน
- สถานที่ / เวลา : ศาลาประชาคมบ้านเล่านึ่ง
- วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ประชุมเชิงปฏิบัติการ
- ผลที่ได้รับ : ได้แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชนเผ่า ฯ

กิจกรรมที่ 14 ประชุมปฏิบัติการพัฒนาแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่า
บนพื้นที่สูง จังหวัดเพชรบูรณ์

- วัตถุประสงค์ : เพื่อได้แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชนเผ่าบนพื้นที่สูง
จังหวัดเพชรบูรณ์
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย ผู้นำชุมชน ประชาชนใน
ชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่
- สถานที่ / เวลา : ศาลาประชาคมบ้านเล่านึ่ง เวลา 09.00-17.00 น. 1 วัน
- วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ประชุมเชิงปฏิบัติการ
- ผลที่ได้รับ : ได้แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชนเผ่า บนพื้นที่สูงจังหวัด
เพชรบูรณ์

กิจกรรมที่ 15 จัดทำรายงานการวิจัยฉบับร่าง

- วัตถุประสงค์ : เพื่อจัดทำรายงานฉบับร่าง
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้วิจัยโครงการย่อย และผู้ช่วยนักวิจัย
- สถานที่ / เวลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ 09.00-16.30 น. 20 วัน
- วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ผู้วิจัย และผู้ช่วยนักวิจัย ทำราย
งานวิจัยฉบับร่าง
- ผลที่ได้รับ : ได้รายงานการวิจัยฉบับร่าง เพื่อส่งสำนักวิจัยตรวจ

กิจกรรมที่ 16 จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

- วัตถุประสงค์ : เพื่อจัดทำรายงานฉบับร่าง

- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้วิจัยโครงการย่อย และผู้ช่วยนักวิจัย
- สถานที่ / เวลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏฯ เวลา 09.00-16.30 น. 30 วัน
- วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ผู้วิจัย และผู้ช่วยนักวิจัย ทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
- ผลที่ได้รับ : ได้รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากวิธีวิจัยเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชนเผ่าบนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีสืบค้นโดยวิธีการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ได้ข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกต และการประชุมเชิงปฏิบัติการ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำตระกูลแซ่ และชาวบ้าน 2 ชนเผ่า คือ ชนเผ่าม้ง และชนเผ่าลีซอ ที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในหมู่บ้านเล้าลือ เล้าเน้ง และบ้านเพชรดำ จำนวน 60 คน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์มี 3 ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1 เพื่อศึกษาบริบทที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์

อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีชาวเขาอาศัยอยู่หลายชนเผ่า แต่ที่มีจำนวนมากที่สุดคือชนเผ่าม้ง และชนเผ่าลีซอ ชาวม้งส่วนมากจะอาศัยอยู่ที่ ตำบลเข็กน้อย รองลงมาคือที่บ้านเล้าลือ และบ้านเล้าเน้ง ตำบลเขาค้อ ส่วนชาวลีซอนั้นอาศัยอยู่บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ ชาวเขาทั้งสองชนเผ่าได้อนุรักษ์และรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมสมัยบรรพบุรุษไว้ได้เป็นอย่างดี พร้อมกับถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลัง มาจนถึงทุกวันนี้ ดังนี้

ชาวเขาเผ่าลีซอ

1. การแต่งกาย

ชาวเขาเผ่าลีซอแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีสดใส เข้ากับท้องฟ้าสีคราม และป่าเขาที่ล้อมรอบตัว ส่วนประกอบการแต่งกายของผู้หญิง และผู้ชาย มีดังต่อไปนี้

ผู้หญิง ได้แก่ เสื้อ (เมจี้) กางเกง (มือจี้) ผ้าคาดเอว (จิจ้อ) ปลอกขา (เลอจู้) เสื้อกั๊ก (หลีกัว) หมวก (ฮู้ดีมีเยจู้) เครื่องประดับ (ดีคู้) สร้อยคอ (จี้หะเบยแล) ต่างหู (นาคุ) กำไล (ແหลະจู้) แหวน (ແหลະหิ้งก้อ)

ผู้ชาย ได้แก่ เสื้อ (อาคู้หะเบจี้) กางเกง (หม้อสี) ผ้าโพกศีรษะ (พากี้) ผ้าคาดเอว (จิจ้อ) ปลอกขา (เลอจู้) กระเป๋ (ແหลະซ่า)

1.1 การแต่งกายผู้หญิง

การแต่งกายผู้หญิงชาวลิซอทั้งเด็กและผู้ใหญ่นุ่งกางเกงยาวจากว้างยาวคลุมเข่าสีดำ สวมเสื้อคลุมทับ สีฟ้า เขียว ม่วง เป็นเสื้อแขนยาว คอป้าย รอบคอเป็นผ้าสีดำ รอบคอทั้งด้านหลัง และด้านหน้าต่อด้วยแถบผ้าริ้วสีต่างๆ มีทั้งสีแดง สีเหลือง สีเขียวสี ส้ม สีขาว สีฟ้า และสีดำ แถบริ้วสวยงามเหมือนรุ้งกินน้ำ แถบริ้วนี้ติดที่รอบต้นแขนทั้งสองข้างด้วย ตัวแขนเสื้อเป็นผ้าสีแดงสด สีเดียวกับผ้าพันหน้าแข้ง ปลายด้านล่างของผ้าพันแข้งมีแถบผ้าสีฟ้าหรือเขียว ปักลายสวยงามประดับ รอบเอวพันด้วยผ้าสีดำ ชายผ้าที่คาดเอวนี้เหน็บซ่อน ไว้ด้านหลัง หญิงสาวลิซอจะนิยมใส่ตุ้มหูเงิน มีสายคล้องที่คาง “สร้อยคาง” ร้อยเชื่อมตุ้มหูทั้งสองข้าง ปลายตุ้มหูประดับด้วยพุโหมพรมสีแดง หญิงลิซอเมื่อเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น จะนิยมไว้ผมยาวและรวบเป็นมวยไว้ด้านหลัง บางคนผูกด้วยผ้าพันคอ บาง ๆ แทนโบ สีแดง สีชมพู สีเหลือง ผู้หญิงสูงอายุจะใส่เสื้อคลุมสีทึบ เช่น น้ำเงินหรือฟ้าเข้ม ไม่แต่งด้วยแถบริ้วมากเหมือนหญิงสาว ผู้หญิง นิยมใช้ผ้าโพกศีรษะเช่นเดียวกับผู้ชาย และนิยมใช้ผ้าพัน แข็งเช่นกัน เสื้อของผู้หญิงและผู้ชายที่สวมใส่ในงานพิธีหรืองานฉลอง เช่น งานปีใหม่ จะตกแต่งส่วน หน้าอกและแผ่นหลังด้วยเหรียญรูปและกระดุมเงินเพื่อความสวยงามและมีค่ามากขึ้น หากเป็นเงิน แท้จะมีค่ามาก สามารถใช้ไปเป็นหลักทรัพย์ได้ เครื่องประดับอีกอย่างคือ “หาง” ใช้ทั้งชายและหญิง (ยกเว้นชายชรา) หางนี้ลักษณะคล้ายเชือกแต่ทำด้วยผ้า เย็บด้วยมือ เป็นเส้นเล็ก ๆ ประมาณ 220 เส้น ต่อคน ผูกห้อยไว้ทั้งข้างหน้าและข้างหลังมีสีสันท่าง ๆ กันไป

1.2 การแต่งกายของผู้ชาย

ผู้ชายลิซอนุ่งกางเกงจากว้างยาวคลุมเข่าเล็กน้อย สีเขียว ฟ้าและน้ำเงิน เสื้อแขนยาว ทรงกระบอก คอป้าย สีดำ นิยมเป็นผ้ากำมะหยี่ ประดับด้วยเหรียญเงินทั้งแผ่นหน้าและแผ่นหลัง สวม ผ้าพันแข้งสีดำเชิงฟ้าหรือเขียว ผู้ชายลิซอที่แก่แล้วจะนุ่งกางเกงสีน้ำเงินประดับด้วยกระดุมเงิน กับ พุโหมพรมสีแดง สาปหน้าไม่มีแถบริ้วรอบแขนกับคอ เสื้อที่ตกแต่งประดับด้วยเงิน จะใส่เฉพาะวัน ปีใหม่หรือวันที่มีประเพณีสำคัญเท่านั้น โปกหัวด้วยผ้าสีขาวพันทาบกันหลายชั้นอย่างประณีต ใน ปัจจุบันผู้ชายลิซอจะนุ่งกางเกงจากว้างของลิซอกับเสื้อยืดหรือเสื้อเชิ้ตที่ซื้อจากในเมืองมากกว่าใส่ เสื้อลิซอ เพราะราคาถูก และหาซื้อง่าย

1.3 เครื่องประดับ

เครื่องประดับที่ผู้หญิงใส่ในวันปกติ ได้แก่ กำไลมือ ขนาดกว้างประมาณ 1 นิ้ว นิยม ใส่ทั้ง 2 ข้าง ทำด้วยเงิน สลักเป็นลวดลายงดงาม กำไลมือของผู้ชายเป็นกำไลกลมเกลี้ยง ไม่มีลวดลาย ผู้ชายลิซอสมัยก่อนนิยมใส่ต่างหูเงิน เจาะรูหูข้างซ้ายข้างเดียว และใส่แหวนเงิน เป็นห่วงเกลี้ยงๆ ทำ โดยช่างเงินชาวลิซอ

1.4 ย่อม (กระเป๋)

ย่อมของชาวลิซอมมีขนาดเล็ก ย่อมที่ใช้ยามปกติจะมีพื้นสีขาว มีลวดลายสีต่างๆ ย่อมพื้นขาว ลายสีที่คล้ายกับตัวย่อม ย่อมลิซอมมีลักษณะพิเศษคือ ทออย่างแน่นหนา ใบบนใบล่างหลายปี สมัยก่อนดั้งเดิมเคยใช้ใสน้ำดื่มโดยที่น้ำซึมออก จะไม่ค่อยเห็นชาวลิซอมทำย่อมขายเหมือนเผ่าอื่นๆ คงเป็นเพราะย่อมลิซอมทำยากและใช้เวลาทำนานมาก จึงไม่คุ้มค่าที่จะทำขายนั่นเอง

1.5 เข็มขัด (ผ้าคาดเอว)

ชนเผ่าลิซอมผู้หญิงใช้ผ้าสีดำผู้ชายใช้สีแดงคาดที่เอว ปักหรือทอลายสีสดใสลงบนพื้นผ้าคาดเอวเพื่อเน้นการแบ่งส่วนระหว่างเอว เพื่อให้เกิดความกระชับ และเน้นให้ชุดแต่งกายเด่นขึ้น นิยมใช้สีแดง มีพู่ห้อย (เม็ญ) หลายเส้นแต่ละเส้นจะมีพู่ (เม็ญ) ห้อยยาวถึงเข่า

1.6 ปลอกขา

ชาวเขาเผ่าลิซอมทั้งหญิงและชายจะใส่ปลอกขา ของผู้หญิงตัดเย็บด้วยผ้าสีแดงหรือสีชมพู บางคนก็สีฟ้าสดใสสดุดตา ตกแต่งขอบบนและขอบล่างด้วยแถบผ้าเล็กๆ ครอบงวงหลากสี และชายผ้าด้านบนทั้งสองข้าง มีผ้าเส้นยาว (เชือก) กว้างประมาณ 1 เซนติเมตร เย็บติดไว้เพื่อเอาไว้ผูกรัดปลอกขาให้แน่น ปัจจุบันบางคนเย็บเป็นซิปล ส่วนของผู้ชายใช้ผ้าสีดำตัดเย็บ มีแถบริ้วสีเขียวหรือสีดำ หรือสีฟ้า น้ำทะเลเย็บตกแต่งขอบบนและล่าง มีเชือกผ้าไว้รัดเช่นเดียวกัน

1.7 ผ้าโพกศีรษะ

ผู้ชายลิซอมจะใช้ผ้าโพกศีรษะสีขาว พบให้เหลือประมาณสองฝ่ามือแล้วโพกศีรษะ เก็บชายผ้า การพับและเก็บชายผ้า จะทำอย่างปราณีตบรรจงและสวยงาม

1.8 หมวก ผู้หญิงลิซอมจะใส่หมวกสีดำ สีแดง หรือขาว ที่ประดับและตกแต่งด้วยลูกบิดพู่ ไหมพรม และเหรียญเงินที่สวยงาม มีหลายรูปแบบ

2. การสร้างบ้าน

การเลือกทำเลตั้งหมู่บ้านของชนเผ่าจะเป็นไหล่เขาสูง ดินดี อากาศหนาวเย็นตลอดปี มีแหล่งน้ำเพียงพอในการบริโภคและเพาะปลูก เลือกที่ได้แล้วชาวบ้านจะช่วยกันสร้างศาลเทพเจ้าประจำหมู่บ้านก่อนสิ่งอื่น (อาปาโหมฮี) เพื่อที่ ให้ “อาปาโหมฮี” คຸ້ມครองชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข เขาจะสร้างบ้านตามแนวภูเขา ให้ความยาวของตัวบ้านทอดขนานไปตามแนวภูเขา ให้หลังบ้านพิงเขา หันประตูบ้านออก ภูเขาจะได้บังลมให้ สร้างบ้านให้หล้อมกัน โดยไม่ให้ประตูบ้านตรงกัน เพราะเชื่อว่าเคราะห์ร้ายจากบ้านหลังหนึ่งจะออกไปเข้าบ้านอีกบ้านหนึ่งทันที หากมีประประประตูบ้านตรงกัน บ้านผู้อาวุโสจะสร้างในพื้นที่ที่ต่ำกว่าผู้มีอายุน้อยกว่า ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อาวุโสได้ค้ำจุนและแบกรับ

คนที่หนุ่มกว่าว่าไว้ ในปัจจุบันหมู่บ้านเพชรคำสูงกว่าระดับน้ำทะเล 1200 ฟุต เป็นจุดสูงสุดของเขา
คือแห่งหนึ่ง เมื่อสงครามเขาคือยุคลงทหารยึดพื้นที่จากป่าไม้จัดสรรตั้งเป็นหมู่บ้านเพชรคำ

ในปัจจุบันบ้าน จะมีทั้งบ้านแบบโบราณ และบ้านปูน สำหรับบ้านโบราณมีอยู่ 2 แบบ ได้แก่

แบบที่ 1 บ้านติดดิน เรียกว่า “เมฆาฮี” หลังคาบ้านปลูกคร่อมดิน (ครอบดิน) ใช้พื้นดิน
ใต้หลังคาเป็นพื้นบ้าน ฝาบ้านอาจทำด้วยไม้ไผ่ (เรียกว่าเมียบีฮี) หรือทำด้วยดินผสมฟาง (ลา พะ จี ฮี)
หลังคาบ้านจะมุงด้วยหญ้าคา

แบบที่ 2 บ้านยกพื้น เรียกว่า คะฉ่าฮี บัน ไคจิ้นตรงกับประตูบ้านเลยไม่ได้ ต้องทำขั้นที่
ชันเรือน แล้วจึงเดินเข้าประตูบ้านอีกต่อหนึ่ง

โดยทั่วไปชาวลีซอมักนิยมสร้างบ้านแบบพื้นบ้านติดพื้นดิน ทั้งนี้เพราะบ้านยกพื้นสูงต้อง
ใช้ไม้เป็นจำนวนมาก ได้แก่ ไม้เสาและไม้พื้น แต่บ้านพื้นติดดินใช้เพียงเสาและโครงบ้าน โครง
หลังคา กับไม้ฝา ประหยัดแรงงานในการเตรียมวัสดุ การก่อสร้างง่ายกว่า การดูแลรักษาดีกว่า
และในฤดูหนาวจะได้ไอน้ำจากดิน ฤดูร้อนก็ได้ความเย็นจากดิน

บ้านติดดิน จะมีการวางผังจัดเป็นสัดส่วน คูสะอาด เรียกร้อย พื้นบ้านได้รับการปกกวาดให้
คูสะอาดสะอาด ส่วนสำคัญภายในบ้านแบบ เมฆาฮี มีดังนี้

- 1) ประตูบ้าน มีประตูทางเข้าเพียงทางเดียว อยู่ด้านหน้าของบ้าน
- 2) หิ้งบูชาบรรพบุรุษ (ต้าเปียะ) เป็นที่วางถ้วยชา ถ้วยเหล้า หรือถ้วยน้ำ อยู่ภายใน
บ้านตรงข้ามกับประตูบ้าน สำหรับบูชาบรรพบุรุษ หิ้งบูชาบรรพบุรุษแต่ละสกุลมีถ้วยไม้เท่ากัน มี
ตั้งแต่ 4 ถ้วย ถึง 18 ถ้วย
- 3) เตาไฟ มี 2 เตา คือ เตาไฟเล็ก (เตาสามขา) ที่ทำอาหารประจำวัน เป็นที่อยู่ของผีเตา
และเตาไฟใหญ่ ที่ทำด้วยดินปั้นก่อขึ้นมา สำหรับตั้งกระทะใบบัวต้มอาหารหมู หรือไว้ทำอาหาร
เวลาจัดงานใหญ่
- 4) ชั้นวางถ้วยชามอยู่ใกล้เตาไฟเล็ก วางอุปกรณ์ทำอาหาร แยกชั้นวางน้ำดื่มน้ำใช้ไว้
ต่างหากเป็นสัดส่วน บางบ้านแยกห้องครัวไว้ต่างหากก็มี
- 5) แคร่สำหรับรับแขก เป็นแคร่หนังรับแขก และสำหรับให้แขนนอนค้ำแรม ถ้ามีเด็ก
มากก็แยกมานอนแคร่นี้ เมื่อโตขึ้นจึงกั้นห้องให้นอนใหม่
- 6) การรับประทานอาหาร โต๊ะรับประทานอาหาร เมื่อมีแขก ผู้หญิงจะไม่รับประทานอาหาร
ร่วม จะแยกรับประทานอาหาร หรือรอให้แขกกับผู้ชายในบ้านรับประทานอาหารก่อนแล้วตั้งวงใหม่ทีหลัง
- 7) ห้องนอน ห้องนอนเจ้าของบ้านระหว่างผู้ใหญ่และหนุ่มสาวจะกั้นเป็นสัดส่วน
เก็บเสื้อผ้าและของใช้ส่วนตัวไว้ในนั้น

3. การบริโภค

ชาวเขาเผ่าลีซอเป็นเกษตรกรส่วนใหญ่ มีวิถีชีวิตผูกพันกับพืชไร่ บริโภคข้าวเจ้า และ พืชผักเป็นอาหารหลัก ทุกหลังคาเรือนต้องผลิตข้าวไว้บริโภคตลอดทั้งปี มีบางครอบครัวผลิตข้าว ได้มากก็จะนำไปขาย มีการปลูกพืชผักไว้บริโภคและจำหน่าย ในหมู่บ้าน และมีพ่อค้ามารับซื้อถึงที่ เช่น ผักกาด กระหล่ำปลี พริก ฝ้าย พักแพง เผือก มันฝรั่ง ฯลฯ นั้น ปลูกเพียงใช้เป็นอาหาร รับประทานภายในครอบครัวและขายเป็นรายได้บ้าง

3.1 สายพันธุ์ข้าวลีซอ

ข้าวของชนเผ่าลีซอเป็นข้าวไร่ เมล็ดสั้น อ้วน เวลานึ่งแล้วร่วนไม่มียาง ไม่เหนียวติดกันเหมือนข้าวเหนียวไทย มีรสมัน การปลูกจะใช้ไม้ไผ่ปลายแหลมกระทุ้งลงบนพื้นดิน แล้วเอาเมล็ดข้าวหยอด ใช้ปลายเท้ากลบดินหรือใช้กิ่งไม้ มีใบติดมาด้วยลากไปตามหน้าดินดินก็จะกลบกลบเมล็ดข้าว ข้าวไร่อาศัยเพียงน้ำฝนและความชุ่มชื้นจากหมอกและน้ำค้างบนยอดเขา ทุกหลังคาเรือนจะปลูกข้าวไว้บริโภคเองตลอดทั้งปี

- 1) ข้าวแดง (ย่าซีซี) มีอยู่ 2 สายพันธุ์
 - ป้อมใหญ่ เป็นพันธุ์หนัก
 - ป้อมเล็กเป็นพันธุ์เบา
- 2) ข้าวเขียว (ย่างีลี) มีสองสายพันธุ์เหมือนกับข้าวแดง
- 3) ข้าวลาย มีลักษณะ ป้อมใหญ่มีลาย เป็นพันธุ์หนัก (ยา-เยีย-ແລະ)
- 4) ข้าวขาว (เซียงราย) มีลักษณะเรียวยาว เป็นพันธุ์เบา (ยา-พี-พี)
- 5) ข้าวจ๋า มีลักษณะเรียวยาว เป็นพันธุ์เบา (จะ-ล่า-จา)
- 6) ข้าวหอมมะลิขาว (ยา-เคีย-เคีย)
- 7) ข้าวหอมมะลิลาย (เคีย-เคีย-เยีย-ແລະ) มีลักษณะเมล็ดใหญ่และยาว

ฤดูกาลเพาะปลูก

ข้าวไร่ใช้เวลาประมาณ 4-5 เดือน พันธุ์หนักและพันธุ์เบาจะมีช่วงเวลาการปลูกแตกต่างกันดังนี้

พันธุ์เบา เตรียมพื้นที่ตั้งแต่ต้นเดือนเมษายน เป็นต้นไป เริ่มปลูกเดือนมิถุนายน เก็บเกี่ยว กลางเดือนตุลาคม

พันธุ์หนัก เตรียมพื้นที่ตั้งแต่ต้นเดือนเมษายน เป็นต้นไป เริ่มปลูกเดือน พฤษภาคม เก็บเกี่ยวเดือน พฤศจิกายน ระยะเวลาการปลูกรวม 150 วัน

การปลูกจะช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับฝน หากฝนมาช้าก็ปลูกช้า ฝนมาเร็วก็ปลูกเร็ว พอถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยว ก่อนขนข้าวขึ้นยุ้งฉาง จะมีพิธีกรรมเรียกขวัญข้าว โดยนำไข่ไก่พันด้วยด้ายสายสิญจ์ เอาข้าวเปลือกที่ปลูกใส่ถ้วย เอาไข่ที่เตรียมไว้วางบนถ้วยข้าว แล้วกล่าวเชิญแม่โพสพให้เชิญขวัญข้าวไปอยู่ในยุ้งฉาง หากอยู่ในไร่นาเดียนกกาจะมากิน ขวัญข้าวก็จะเข้าไปอยู่ในไข่ และเมื่อขนข้าวเสร็จก็นำเอาขวัญข้าว นี้ไปวางไว้ในยุ้งฉาง ลีซอจะเก็บ ข้าวใส่ยุ้งฉางไว้ให้พอบริโภคตลอดทั้งปี แต่ถ้าผลผลิตมากเกินบริโภค จะนำไปขายให้กับลีซอด้วยกันที่อยู่คนละหมู่บ้านหรือขายให้กับชาวเขาเผ่าอื่น แต่จะต้องสัมพันธ์เป็นญาติพี่น้องหรือต้องมีแซ่เดียวกัน ลีซออาจจะยืมข้าวคนอื่นไปกินแล้วไข่ให้ในปีต่อไป ไม่ต้องเสียดอกเบี้ย

วันกินข้าวใหม่ (ดาเว้ตะ)

ในเดือนพฤศจิกายนชาวลีซอแต่ละบ้านจัดวันกินข้าวใหม่ ที่ถือว่าเป็นการทำบุญกินข้าวใหม่ เมื่อเริ่มตีข้าว ครอบครัวใดพร้อม ก็จะเริ่มก่อน โดยให้ผู้อาวุโสจะดูฤกษ์กำหนดวันดี บางวันมีการทำบุญกินข้าวใหม่กันหลายบ้าน การ จัดพิธีกินข้าวใหม่ เพื่อขออนุญาตพรจากคนเฒ่าผู้แก่ ให้ผู้อาวุโสได้กินข้าวใหม่ก่อน และขอรับคำอวยพรว่าปีนี้น้ำได้ข้าวจำนวนเท่านี้ ปีหน้าขอให้ได้มากกว่านี้ ให้เหลือกินเหลือใช้ แยกที่มาในงานทุกคนถือว่าเป็นผู้ที่เอาพรมาให้ (ปกคตินในหมู่บ้านเดียวกัน ถ้าไม่ได้รับเชิญก็จะไม่ไปร่วมงาน) พิธีกรรมเริ่มจากเจ้าบ้านทำพิธีเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษเสร็จพิธี แล้วก็เชิญผู้อาวุโสมานั่งล้อมวงที่โต๊ะอาหาร เจ้าภาพจะส่งชามข้าวใหม่ ผสมเผือก มัน เนื้อหมูคั่ว 2 ชิ้น และเหล้า แยกแต่ละคนรับไว้แล้วคืนทุกอย่างให้เจ้าบ้านอย่างละครึ่ง จากนั้นให้ผู้อาวุโสหนึ่งคนนำกล่าวอวยพร พอสิ้นคำกล่าวอวยพร ให้ผู้อาวุโสเป็นผู้เริ่มรับประทานก่อน ทุกคนค่อยลงมือรับประทานอาหารตาม

3.2 อาหารและเครื่องดื่ม

ชาวลีซอชอบอาหารรสจัด ไม่เหมือนมุเซอชอบรสเผ็ดร้อน ชอบรับประทานเนื้อหมูมากกว่าเนื้อสัตว์อื่น จะนำเนื้อหมูมาต้มกับผักกาด ประุงรสด้วยเกลือ กะหล่ำปลี หรือต้มผักกาดตากแห้งกับเนื้อหมูรับประทาน นาน ๆ ครั้งที่จะรับประทานไก่และหมู จะนิยมบริโภคเนื้อสัตว์ มักใช้สัตว์ที่ดักมาแกงกับผักการรับประทานอาหาร เอาอาหารใส่ถาดไม่มีขาตั้ง (โตก) นั่งบนตั่งหวายหยิบตะเกียบพวยข้าว คิมน้ำร้อนๆ ไม่คิมน้ำดิบ คิมสุราข้าวโพดวันงานพิธี มีน้อยคนที่สูบฝิ่นสมัยก่อนทุกคนเคี้ยวหมากปากเประจอนฟันดำ ปัจจุบันมีเพียงคนแก่ที่เคี้ยวหมาก

3.2.1 อาหาร ชาวลีซอชอบอาหารรสจัด ต่างจากมุเซอที่ชอบรสเผ็ดร้อน ลีซอชอบรับประทานเนื้อหมูมากกว่าเนื้อสัตว์อื่น นำเนื้อหมูหันเป็นชิ้นต้มใส่ผักกาด เกลือ กะหล่ำปลี หรือผักกาดตากแห้ง เนื้อไก่และหมูนั้นนานๆบริโภคที่ ชาวลีซอนิยมออกล่าสัตว์ป่ามาประกอบ

อาหาร การรับประทานอาหารจะนำเอาอาหารในโตก (ถาดไม่มีขาตั้ง) นั่งบนตั่งหวาย ใช้ตะเกียบพวยข้าว และคีบน้ำซาร้อนๆจะไม่คีบน้ำดิบ คีบสุราในงานพิธีและเทศกาลต่าง ๆ น้อยคนสูบฝืนสมัยก่อนทุกคนจะเคี้ยวหมากปากเปราะจนฟันดำ แต่ปัจจุบันไม่ค่อยเคี้ยว

3.2.2 เครื่องดื่ม ชาวลือชจะนิยมดื่มเหล้าข้าวโพด และได้ชื่อว่าเป็นชนเผ่าที่ดื่มเหล้าหนัก โดยเฉพาะในเทศกาลปีใหม่จะดื่มกันทั้งวันทั้งคืนตลอด เทศกาลปีใหม่ทุกบ้านจะทำเหล้าข้าวโพดไว้ดื่ม การทำเหล้าข้าวโพดของเผ่าลือช เริ่มจากคัดเมล็ดข้าวโพด ทำความสะอาดนำไปต้มให้สุกโดยไม่เติมน้ำ เมื่อสุกแล้วนำมาผึ่งให้เย็นนำมาคลุกกับแป้งเชื้อ เหล้า แป้งเชื่อนำไปคั่วในกระทะก่อนแล้วตำให้ละเอียด นำไปคลุกกับข้าวโพด เมื่อคลุกได้ที่แล้ว ตักใส่ถุงพลาสติกมัดปากถุงให้แน่นไม่ให้อากาศเข้าได้ หมักไว้ 1 อาทิตย์ หลังจากนั้นเอาข้าวโพดนี้ไปกลั่น

วิธีกลั่นเหล้าข้าวโพด เทข้าวโพดที่หมักไว้ลงในรังถึง (ซึ่งไม้) นั่ง บนกระทะใบใหญ่ ๆ เอากระทะอีกใบปิดข้างบนปากรังถึงนั้น ที่รังถึงจะมีรางไม้ต่อยื่นออกมา ใอน้ำจากการนึ่งข้าวโพดหมัก ก็จะ กระจายไหลเข้าขวดที่รองเอาไว้ ครั้งแรกจะได้หัวเหล้าประมาณ 3-4 ลิตร เหลือจากนั้นก็เป็นการนำหัวเหล้าถึงจุน้ำ 200 ลิตร จะได้เหล้าประมาณ 20-25 ลิตร

3.2.3 การถนอมอาหาร

ชนเผ่าลือชมีวัฒนธรรมการถนอมอาหาร เป็นภูมิปัญญาที่เรียบง่าย แต่แฝงไว้ด้วยวิถีที่เอื้อต่ออาชีพ การทำกิน การเคารพในธรรมชาติ อาหารที่นำมาถนอมเป็นสิ่งที่มิได้อยู่ไม่ได้รับกวนธรรมชาติ สะอาด สะดวก ทานง่าย และทำกันเป็นธรรมเนียมปกติ โดยทั่วไปอาหารหลักของชาวลือชจะมีรสจืด อาหารหลักคือข้าว กล้วย น้ำมันหมู อาหารที่ถนอมไว้กินนาน ๆ ได้แก่

1) เนื้อตาก หั่นเนื้อหมูเป็นชิ้นหนาราว 2 นิ้ว ยาว 1 ฟุต หมักเกลือให้ออกเค็ม ร้อยไม้ดอก ตากแห้งเก็บไว้รับประทานได้นาน จะเก็บไว้บนหิ้งร้านเหนือเตาไฟ

2) หมูส้ม เป็นการเอาเนื้อหมูมาสับละเอียด ผสมกับเกลือ ข้าวสุก กระเทียม เม็ดผักชี ห่อใบตองเก็บไว้รับประทาน เอาไปไว้ทานเวลาไปไร่ เดินทางไกล นอนค้างแรมหลายวัน จะสะดวกไม่ต้องหุงหาอาหาร เพราะเป็นเหนมที่รับประทานได้เลย

3) ไส้กรอก ไส้กรอก เป็นการเอาเนื้อหมูติดมันมาสับละเอียด ผสมกับ จิง ข่า ตะไคร้ พริก เม็ดผักชี กล้วย ชูรสเล็กน้อย สับทุกอย่างให้เข้ากัน ชัดใส่ในไส้หมูที่ล้างสะอาดมัดหัวท้าย ด้วยเชือก นำไปผึ่งลมให้แห้งแล้วนำมาแขวนเก็บไว้เหนือเตาไฟ

4) ผักตากแห้ง ลือชจะนำเอาหัวผักกาดล้างให้สะอาดตัดหัวท้าย หั่นเป็นชิ้นยาวบาง ร้อยเป็นพวง ด้วยไม้ดอก ใส่กระดิ่งตากแดดให้แห้ง แล้วนำมาเก็บไว้เหนือเตาไฟ เวลาจะรับประทาน นำไปล้าง แช่น้ำให้นุ่ม ก่อนนำไปต้ม แกง ผัด ยำ วิธีนี้ไม่ต้องใส่เกลือหรือไม่

ต้องปรุงรสอะไร จะได้หัวผักกาดธรรมชาติเหมือนเดิม เพียงแต่อาศัยตากแดดให้แห้งเพื่อเก็บได้นานเท่านั้น และการรมควันไว้ยังช่วยรักษาหัวผักกาดเหล่านั้นให้อยู่ยาวนานด้วย

5) ผักกาดเขียวปลีคอง ล้างผักกาดเขียวปลีทั้งต้น ให้สะอาด ตัดรากทิ้ง ผึ่งแดดไว้ให้เหี่ยว ราว 1 ชม. นำมาขยำคลุกเคล้ากับเกลือ ให้พอเค็ม เทน้ำซาวข้าว หรือน้ำมะพร้าวลงแช่หมักไว้ปิดฝาให้แน่น ไม่ให้อากาศเข้า ปิด ไว้ 1 เดือน จึงนำมารับประทานได้ และรับประทานได้ตลอดทั้งปี นำมาล้างน้ำ ต้มให้เดือดก่อนนำไปปรุงเป็นอาหาร

6) หน่อไม้คอง นำหน่อไม้ไฟหอกป่า ล้างให้สะอาด สับเป็นชิ้น เส้นเล็กยาว คนหมักกับเกลือเพียงเล็กน้อย อย่าใส่เกลือมาก คนเข้ากันแล้วเติมน้ำให้ท่วม ทิ้งไว้ 1 ปี

7) ขนมห้าวปัก ขนมห้าวปัก คือสิ่งของที่ต้องใช้เช่น ใหว่ บรรพบุรุษที่ขาดไม่ได้ ต้องมี ทำมาจากข้าวเหนียว วิธีการเอาข้าวสารมาแช่น้ำ 1 คืน นำไปนึ่งให้สุก ทำให้ละเอียดผสมกับงาดำ ปั้นเป็นก้อนแบนห่อด้วยใบตอง การตำด้วยครกไม้ หรือทุบ ลีซอ ใช้ขนมข้าวปักเช่น ใหว่ศาลปู่ ย่า ตา ยายในบ้าน ใช้ใหว่ไฟเตาไฟ ที่ต้นเงินต้นทองตอนปีใหม่ เช่น ใหว่ศาลเจ้า ซึ่งมี 2 ศาล คือ ศาลใหญ่ ศาลสูง 3 เซียน และศาลหมู่บ้าน

ชาวเขาเผ่าม้ง

1. การแต่งกาย

การแต่งกายของชาวเขาเผ่าม้งจะ แตกต่างกันไป แต่ละเผ่ามี เอกลักษณ์ของตนเอง มีความสวยงามแตกต่างกัน เครื่องแต่งกายของชาวม้ง ได้แก่ เสื้อ (Tsho-ชอ) กางเกง (Rug-จือ) กระโปรง (Tab-ต้า) ผ้าคาดเอว (Hlaab-ลั้ง) ผ้าปิดแหวนหน้ากระโปรง (-เซ้) ปลอกขา (Nrhoo-ซัง) หมวก (Mom-เหมาะ) สร้อยคอ (Saw-เซือะ) กำไลคอ (-) ต่างหู (Pujcu-ปู้จู้) กำไล (Npaugteg-เปาเหต) แหวน (Nplhaib-ไฟรี)

1.1 ม้งดำ หรือ ม้งน้ำเงิน ม้งเขียว หรือ ม้งลาย “(น) “ม้งจิว” ผู้ชายสวมกางเกงดำ เป้ายาว และกว้าง ตัวโคร่ง ปลายขาแคบรัดข้อเท้า พันผ้าคาดเอวสีแดง รัดเข็มขัดเงิน ทับบนผ้าคาดเอว ใต้เสื้อเอวสั้นเปิดหน้าท้อง แขนยาว ผ่าหน้า ปักลวดลายบนแขน ชายเสื้อ และสาบน้าสวมหมวกสีดำ ไม่มีปีก ปลายหมวกประดับด้วยกุ้งสีแดง ส่วนผู้หญิงนุ่งกระโปรงจีบรอบตัวผ่าหน้า มี ลวดลายเป็นลายปักและลายเขียนเทียน การตัดเย็บกระโปรงแยกเป็นสามชั้นเย็บต่อกัน ชั้นตระโพกบนเป็นสีขาว (ชั้นบน) ชั้นตระโพกล่าง (ชั้นกลาง) เป็นผ้าเขียนเทียน ชายกระโปรง (ชั้นล่าง) เป็นผ้าปักมือลายต่าง ๆ และกั้นด้วยผ้าริบบิ้นหลากสี สวมเสื้อสีดำ แขนยาว ข้างหลังมีปกเสื้อแบบปกทหารเรือปักลายมือตีพิมพ์ กั้นด้วยผ้าริบบิ้นหลากสีเป็นขอบ และเอาด้ายที่ปักลวดลายไว้ด้านใน ตัวเสื้อยาว ปักลายริมแขน ชายเสื้อและสาบน้า มีผ้าปิดแหวนหน้ากระโปรง (เซ้) ความยาวถึงหน้าแข้งกว้างประมาณ 20-25

เซนติเมตร ปักมือกุ้นด้วยฝ้ายดิบปั่นหลากสี มีฝ้ายพันแข่งสีขาวหรือสีดำประดับ ภูสีแดงปักริมขอบ ผู้หญิงเกล้าผมมวยขนาดใหญ่ทูนไว้บนศีรษะเพื่อเทินสิ่งของใช้ฝ้ายพันเป็นเกี้ยววางบนผมเพื่อรองสิ่ง ที่เทินบนหัว

1.2 มั่งขาว “(ฮ) มั่งเคี้ยว ” ผู้ชายใส่กางเกงสีน้ำเงินหรือสีดำเป๋ายาว ตัวโครงแบบเดียวกับมั่งดำ ต่างกันที่ปลายขาเป็น ทรงกระบอกเหมือนกางเกงขาถ้าย ใส่เสื้อตัวสั้นรัดลำตัวเปิดหน้าท้อง แขนยาว ปักหรือกุ้นฝ้ายดิบปั่นที่ปลายแขน ชายเสื้อ ริมคอ และสาบเสื้อ มีลักษณะคล้ายของมั่งสวมหมวกไม่มีปีกสีดำ ปลายหมวกประดับด้วยกุ๊โหมพรหมสีแดง ผู้หญิงมีเสื้อฝ้ายสำหรับใส่ทำงานไร่ นา หรืออยู่กับบ้านชุดอยู่กับบ้านเป็นกางเกงสีดำหรือสีน้ำเงินขาวเหมือนของผู้ชายและชุดสำหรับใส่ไป งานนอกบ้านหรืองานเทศกาลและงานพิธีต่างๆ เป็นกระโปรงจีบรอบตัวสีขาวแหวกหน้ายาวแค่หัวเข่า ไม่ปักลวดลายเสื้อสีน้ำเงินดำ หรือสีดำ ตัวยาวถึงเอว แขนยาว มีฝ้ายปักมือประดับที่ขอบแขน ริมคอ ขอบชายเสื้อ และหน้าอก มีฝ้ายปิดแผ่นหน้า และแผ่นหลัง (เซ้) ตัวเสื้อมีปกเหมือนของมั่งดำแต่ที่ แตกต่างกันมั่งขาวจะเอาปกที่มีลายปักไว้ด้านนอก ทรงผมนิยมเกล้ามวยขนาดเล็กไว้บนศีรษะก่อนมา ทางด้านหน้าของศีรษะ

สำหรับเครื่องประดับของมั่งดำและมั่งขาว นิยมใช้เครื่องประดับเงิน ทำเป็นกำไล ข้อมือ ห่วงประดับคอเป็นชุดติดกัน 5 ชั้น คຸ່ມหู และเหรียญเงินที่ใช้ประดับเสื้อ เป็นเงินรูปหรือ เงินฝรั่ง ซึ่งมีเนื้อเงินแท้ประสมอยู่ในปริมาณสูง

2. ลายฝ้ายมั่ง

การปักฝ้ายนั้นเป็นวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาเผ่ามั่งที่ผู้หญิงทุกคนจะปัก ฝ้ายเป็น และทุกปี จะปักฝ้ายเพื่อนำไปตกแต่งเสื้อผ้าชุดใหม่ให้กับตนเอง สามี และบุตร เพื่อใช้ใส่ในงานวันปีใหม่มั่ง ลายฝ้ายของชาวเขาเผ่ามั่ง มีความประณีตและสวยงามมาก เป็นการ ปักมือด้วยด้าย ลายฝ้ายตัดปะทับ สอย และลายเขียนเทียน สมัยบรรพบุรุษใช้ฝ้ายที่ทอจากใยกล้วย ชาวมั่งจะนำเอาฝ้ายทอใยกล้วย (เต้ามา) ลายปักและลายเขียนเป็นไป ตามจินตนาการของแต่ละคน ซึ่งเลียนแบบจากธรรมชาติ วิถี ชีวิต ความเชื่อ และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

2.1 ลายปัก

ลายปักบนผืนผ้าของชาวเขาเผ่า มั่ง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว สีสันสดใสหลากหลายสี ศิลปงานปักได้ สืบทอดกันมานาน ธรรมเนียมผู้หญิงมั่งทุกคนต้องปักฝ้ายเป็น และแม่เป็นผู้ถ่ายทอด ให้กับลูกตั้งแต่วัยเด็ก ลายปักดั้งเดิมเป็นลายที่เรียบง่ายไม่มีลวดลายมากนัก ไม่มีการเขียนลายไว้ อาศัยการจำและนำลายปักเดิมมาดูเป็นตัวอย่าง เอาธรรมชาติรอบตัวมาเป็นลวดลายตามจินตนาการ ของแต่ละคน เช่น ลายใบไม้ดอกไม้ ลายหนังสัตว์ รอยเท้าสัตว์ ตัวสัตว์ ดวงดาวบนท้องฟ้า สายน้ำ

และสัตว์น้ำ เป็นต้น การเรียกชื่อลายจะตั้งชื่อตามจินตนาการจากธรรมชาติที่อยู่รอบตัว เช่น ลายใบเฟิร์น (บล็องซ์ัว) ลายดอกเหรีญ (ป่าเจีย) ลายดอกไม้ (ป่าตง) ลายตีนหนู (แหงงนา) ลายดวงดาว (ป่าภูเก็) ลายดอกจับมือ (ป่าตัวเต) ลายดอกพวง (ป่าเจ้า) ลายพื้นเลื้อย (เหนียเกอ) ลาย กั้นหอย (ก้าก้อ) ลายหอยเบี้ย (แย) และลายผสม เป็นต้น ปัจจุบันได้นำเอาลวดลายแปลกใหม่มากมายเข้ามาผสมผสาน คัดแปลงลายเก่าให้เป็นลายใหม่ที่สวยงามตามสมัยนิยม นอกจากนี้ยังมีการปักทึบการเม็ริมผ้า ซึ่งสวยงาม มาก

ชาวเขาเผ่าม้งจะปักลายผ้าด้วยเส้นด้าย และวัสดุอื่น เช่น ลูกเดือย ลูกปัด ท่อนไม้เล็ก ๆ และ เลื่อม ลายปักของชนเผ่าม้งแบ่งเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ลายไก่เหยียบ ได้แก่ ลายปูภูเขา ลายแมงมุม ลายไข่ปลา ลายสี่ทิศ ลายแปดทิศ ลายผืนแผ่นดิน ลายพื้นปลาเล็ก ลายฝนตก ลายฝนภูเขา ลายเมล็ดฝิ่น ลายเกษตรดอกฝิ่น

กลุ่มที่ 2 กลุ่มลายกากบาท ได้แก่ ลายสี่เหลี่ยมตั้งมุม ลายนกใหญ่ ลายแม่น้ำ ลายคน ลายม้งสามเหลี่ยม ลายขุนเขา ลายแผ่นดินแตก ลายดาวตรังกู ลายหนังสือม้ง ลาย พื้นปลา กากบาท ลายตานกฮูกใหญ่ ลายเมียน้อยเมียหลวง ลายมงกุฎเมียหลวง ลายดวงประทีป ลาย ดวงดาว ลายดาวพันดวง และลายภูเขา

กลุ่มที่ 3 กลุ่มลายสายน้ำ ได้แก่ ลายเข้าหอย ลายหมากรุกสามสี ลายม้งสามเหลี่ยม ลายสี่เหลี่ยมตั้งมุม ฯลฯ

สำหรับลายปักด้วยเส้นด้ายนั้น ได้แก่ ลายไก่เหยียบ ลายสี่ทิศ ลายพื้นปลาเล็ก ลายน้าเต้า ลายฝนตก ลายเกษตรดอกฝิ่น ลายผืนแผ่นดิน ลายฝนภูเขา ลายแปดทิศ ลายปูภูเขา ลายป่าดอกฝิ่น ลายดาวตก ลายดาวพันดวงลายดาวตรังกู ลายหนังสือม้ง ลายฮูเจ้ ลายตานกฮูก ลายม้งใหญ่กากบาท ลายแผ่นดินแตก ลายนกใหญ่ ลายบันไดเด็ก ลายสี่เหลี่ยมตั้งมุม ลายม้งสองเมีย ลายสายน้ำ ลายม้งสามเหลี่ยม ลายมงกุฎเจ้าสาว ลายเมียน้อยเมียหลวง ลายภูเขาสูง ลายดวงประทีป ลายภูเขาสูงดอกไม้บาน ลายป่าแดง และ ลายเปิดเขา เป็นต้น

ลายปักด้วยวัสดุอื่น เป็นการนำวัสดุที่ไม่ใช่เส้นด้ายมาตกแต่งลงบนลายที่ปักด้วยเส้นด้ายให้รูปแบบและสีสันสวยงามมากขึ้น และสื่อถึงความเชื่อ ต่าง ๆ ได้แก่ เหรีญ ลูกปัด เลื่อม เมล็ดพืช และขนนก เป็นต้น การปักด้วยวัสดุแต่ละอย่างจะบ่งบอกถึงฐานะ สถานะทางสังคม ตัวอย่าง เช่น การปักด้วยเงินเหรีญรูปอินเดีย เหรีญเงินบริสุทธิ์ โขโลหะเงิน จะแสดงถึงความร่ำรวยสนุกสนานปักด้วยลูกปัดแสดงถึงความเคารพยำเกรงต่อพิธีกรรม และการปักด้วยขนนก เกิดปลา มีการเพิ่มสีด้วยเลือดสัตว์ที่ใช้ในพิธีกรรมเช่นสังเวญูชาต่างๆ การปักด้วยวัสดุนี้ไม่มีลายเฉพาะ ส่วนมากปัก

วัสดุลงไปบนช่องว่างระหว่างลายที่ปักด้วยเส้นด้าย เช่น กระเป่าสะพายคู่เหรียญปีอินเดีย กระเป่าใส่เงิน ยาม เข็มขัด สายรัดศีรษะ หมวกชาย หมวกหญิง เสื้อชาย

2.2 ลายผ้าตัดปะทับสอย

กลุ่มงานตัดปะทับสอย ลักษณะงานเป็นการตัดฉีกผ้านำมาขึ้นรูปงาน โดยการใช้ด้ายสอยพับเก็บริม ไประดับไปตามรูปร่างของลายประกอบด้วย 2 กลุ่มลาย ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มลายเข้ามูมเหลี่ยม ได้แก่ ลายเขาล้อม ลายเขาเปิด ลายหมูบ้าน ลายเกี่ยวสาว ลายเกี่ยวแม่มา่ย ลายป่าหลง ลายหมูบ้าน ลายดอกท้อ บายหลุมเลือดตก ลายภูเขาคู่ ลายป่าแดง เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 กลุ่มลายเข้ามูมโค้ง ได้แก่ ลายก้นหอย ลายจานก้นหอย ลายตานกฮูก ลายทะเลเดือด ลายเส้นชีวิต

ลายผ้าตัดปะทับสอยเช่นเดียวกับกลุ่มงานปักมือด้วยด้ายที่มีการผสมผสานเอาลายเข้ามูมเหลี่ยมผสมกับลายเข้ามูมโค้ง ตามลักษณะเฉพาะของลาย

2.3 ลายเขียนเทียน

เป็นวัฒนธรรมของชาวม้งดำ มีการเขียนลายเส้น ลงบนผืนผ้าด้วยเทียนไข เขียนเสร็จแล้วนำไปย้อมเอาเทียนไขออก จึงเรียกว่า ผ้าเขียนเทียน ชาวม้งดำ ใช้ผ้าเขียนเทียนทำกระโปรงส่วนที่สอง (ชั้นกลาง) และตกแต่งชายกระโปรงด้วยผ้าปักมือกระโปรงหนึ่งตัว ใช้ผ้าเขียนเทียนประมาณ 8 เมตร (จีบพีทรอบตัว) ลักษณะของลวดลายก็เลียนแบบสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่อยู่รอบตัว เช่น ดอกไม้ ใบไม้ สายน้ำดวงดาว หอยเบี้ยและก้นหอย ลายโบราณก็จะมีลายก้นหอย ลายเงิน และลายสาวหม้าย เป็นต้น การเขียนเทียน ของม้ง เป็นต้น ลายเขียนเทียนโบราณจะมีลักษณะเป็นลายรูปทรงเรขาคณิต นำมาประกอบกันให้เป็นลายต่าง ๆ มี 2 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มลายดอก ได้แก่ ลายเขี้ยว (ลายเหรียญ) ลายเขี้ยว (ลายกลีบดอกไม้ 4 กลีบ) ลายใจ (ลายใบพัด) ลายข้าวหลามตัดสี่ทิศ (ลายตั้งบ้าน) ลายข้าวหลามตัดตั้งมุมสี่ ลายดอกพังกวย ลายดอกกระจายสี่ทิศ ลายกางเขนสี่ทิศ ลายเหรียญหมาจิ้งจอก ลายแม่มา่ยหาคู่ ลายสี่เหลี่ยมบ้านม้ง และสามเหลี่ยมบ้านม้ง เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 กลุ่มลายแถว ได้แก่ ลายมงกุฎ ลายเหรียญรอบ ลายภูเขาสามเหลี่ยม ลายรั้วไม้ไผ่ ลายรั้วปูน ลายช่องลม ลายเลิกหัว (แม่มา่ยหัวทิง) เป็นต้น

2.4 การทอผ้าใยกล้วยง

สมัยบรรพบุรุษชาวม้งได้นำเอาเปลือกต้นกล้วยงมาทำเส้นใยถักทอเป็นผืนผ้า แต่ปัจจุบันหาได้ยากและราคาแพง ทั้งนี้เพราะรัฐบาลถือว่าต้นกล้วยงมีสารเสพติด จึงมีกฎหมายห้ามปลูก ฝ้ายใยกล้วยงขั้นตอนการทำเส้นใยกล้วยง

- 1) มัดปลายต้นกล้วยงเป็นกำใหญ่ ๆ นำไปตากแดด 5- 10 วันแล้วเก็บไว้ในที่ร่ม
- 2) นำต้นกล้วยงไปตักน้ำค้างอีก 1 คืน เพื่อให้เปลือกกล้วยงอ่อน แล้วนำมาลอกเปลือกเป็นเส้นเล็ก ๆ ขาวตลอดต้น
- 3) นำเส้นใยกล้วยงที่ลอกแล้วมัดรวมเป็นกำใหญ่ ๆ แล้วตากไว้ในที่ร่ม
- 4) นำเส้นใยกล้วยงไปตักน้ำค้างอีก 1 คืน ตอนเช้าก็นำมาด้าด้วยครกไม้
- 5) นำเส้นใยมาต่อเป็นเส้นยาว แล้วนำมา ม้วน ด้วยหลังมือ เป็นม้วนเล็กก่อน แล้วจึงเอา ไปต่อเป็นม้วนใหญ่ (นิยมต่อเส้นใยในฤดูฝน เพราะเส้นใยจะอ่อนนุ่มทำให้ต่อง่าย)
- 6) นำเส้นใยม้วนใหญ่ไปแช่น้ำในภาชนะแล้วกรอเข้าหลอด
- 7) นำเส้นใยที่กรอใส่หลอดแล้วไปขึ้นไม้กากบาท และตากให้แห้ง
- 8) มัดเส้นใยที่อยู่บน ไม้กากบาทให้เป็นมัด แขนงไว้ในที่ร่มผึ่งไว้
- 9) ทำน้ำจี้เถ้าเพื่อนำไปต้มเส้นใย ผสมจี้เถ้าหรือปูนขาวกับน้ำพอปั้นได้หมักไว้ 1 คืนจากนั้นเทน้ำใส่ในจี้เถ้าหมัก ปล่อยให้ตกตะกอนแล้วรินเอาน้ำจี้เถ้าใส ๆ ใส่ไปไว้เพื่อนำมาเป็นน้ำต้มเส้นใย
- 10) ต้มน้ำจี้เถ้าหมักให้เดือด นำเส้นใยใส่ลงไปประมาณ 2 หรือ 3 มัด ต้มทิ้งไว้ประมาณ 12 ชั่วโมง หรือจนเปลือกหลุดออกหมด
- 11) นำเส้นใยกล้วยงที่ต้มแล้วไปซักให้ขาว แล้วผึ่งในที่ร่มมีอากาศถ่ายเทได้ดี
- 12) นำเส้นใยไปทอ

2.5 การเขียนเทียน

การเขียนลายบนผ้าด้วยเทียนไขหรือขี้ผึ้ง สมัยบรรพบุรุษจะใช้เส้นใยกันง (มา) เมื่อทอเป็นผืนผ้าแล้ว (เต้ามา) ในปัจจุบัน หาได้ยาก จึงหันมาใช้ผ้าดิบเตรียมชั้นหรือ หม้อเหล็กใบเล็ก ๆ ใส่เทียนไขหรือขี้ผึ้งตั้งบนเตาไฟเล็กละลายเทียนด้วยความร้อน ใช้เครื่องเขียน (หลายเตี้ย ซึ่งมีหลายขนาดและหลายแบบ เช่น แบบปลายทู่ แบบปลายแหลม และแบบหนา เลือกลงใช้ตามขนาดของลายเส้นที่ต้องการ เขียนลายที่ต้องการด้วยดินสอด่เสร็จแล้วใช้เครื่องเขียนจุ่มลงในน้ำเทียนที่กำลังร้อนนำมาเขียนตามลายบนผืนผ้าการเขียนลาย นั้นไม่ใช้ไม้บรรทัด ใช้ก็ต่อเมื่อตีกรอบหรือตีเส้นตรงเป็นลายเรขาคณิต เมื่อเขียนลายเสร็จก็นำไปข้อมสี

2.6 การย้อมสีผ้าทอโยกัญชง

ชาวม้งมีความเชื่อว่าน้ำย้อมผ้ามีจิตวิญญาณ การที่จะทำให้น้ำย้อมมีสีงามสดใส ต้องปฏิบัติตามข้อห้าม คือห้ามไม่ให้หญิงที่เป็นประจำเดือนหรือหญิงมีครรภ์เข้ามาใกล้บริเวณที่ย้อมผ้า หากเข้ามาใกล้เส้นสีจะตายกลายเป็นสีเลือดและย้อมไม่ติด ขณะทำน้ำย้อมต้องมีสมาธิและทำด้วยใจมันจริงๆ ในปัจจุบันจะใช้สีเคมีเป็นกระปุก (ซื้อจากเชียงใหม่ถือว่ามีความปลอดภัย) และใช้สารเคมีกันสีตก และใช้เป็นผ้าฝ้ายแท้ 100 เปอร์เซ็นต์ ขั้นตอนการย้อมผ้า

- 1) ตัดต้นครามมาแช่น้ำประมาณ 2-3 วัน
- 2) นำน้ำครามมาผสมกับขี้เถ้า และเหล้าขาว 2-3 คิน หรือ 1 อาทิตย
- 3) รินน้ำใสออก เหลือเพียงน้ำคราม
- 4) นำผ้าแชลงในน้ำคราม 1 ชม.
- 5) นำผ้าที่แช่แล้วไปตากแดด 3 วัน นำผ้าขึ้นมาแช่น้ำครามอีกครั้งชั่วโมง ทำเช่นนี้ 3 ครั้งใน 1 วัน
- 6) นำผ้าที่ย้อมแล้วไปแช่ในน้ำข่าที่อุ่น ทิ้งไว้ 30 นาที แล้วตากแดด
- 7) นำผ้าที่ตากแดดแล้วไปตากน้ำค้างอีก 1 คิน แล้วนำมารีด
- 8) นำผ้า ไปที่รีดให้เรียบ

การย้อมเอาเทียนออก ต้องจุ่มผ้าที่เขียนลายเสร็จแล้วลงในน้ำย้อมให้ผ้า เปียก ทั้งผืน ลายเขียนมือเทียนละลายออกหมดแล้วจะเป็นเนื้อผ้าสีขาว ส่วน ที่ไม่ได้เขียนลายก็จะเป็นสีเขียวเข้มอมดำ (สีคราม)

2. การสร้างบ้าน

ชาวเขาเผ่าม้งจะตั้งถิ่นฐานบนเขาสูง และมเป็นป่าสมบูรณ์ การสร้างบ้านของชาวเขาเผ่าม้ง จะสร้างอยู่ในละแวกเดียวกัน เป็นกลุ่มเครือแบบ บ้านมี 3 ลักษณะ คือ แบบม้งโบราณ แบบไทย เป็นการสร้างบ้านด้วยปูน หลังคามุงด้วยสังกะสีหรือกระเบื้อง และแบบผสมระหว่าง แบบม้งโบราณ กับแบบบ้านไทย ลักษณะแบบบ้านม้งโบราณจะสร้างด้วยวัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ตัดต้นไม้มาทำเป็นเสาบ้าน โครงหลังคาบ้านทำด้วยไม้ไผ่ ฝาบ้านและประตูใช้ไม้ไผ่สับเป็น ฟาก และสานขัดแตะ ส่วนหลังคา บ้านก็จะใช้หญ้าคาถักเป็นตับ หรือใช้ใบก้อใบเหี่ยว เย็บเป็นตับๆ รูปแบบของบ้านจะมีลักษณะเป็น สี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดประมาณ 8 x 10 เมตร ไม่มีหน้าต่าง บ้านม้งชาวมีประตู 2 ประตู ประตูหน้า เรียกว่าประตูขอตตรงตำห้ เป็นประตูหลัก การทำ พิธีกรรมต่างๆ จะเข้าประตูนี้ เช่น พิธีกรรมล้อมขวัญ เลี้ยงทายโชคลาภในการทำมาหากิน การขอพรผู้ใหญ่ละเดินเข้าบ้านทางประตูใหญ่ ข้ามก้อนหินที่เผาร้อนจนเป็นสีแดงวางไว้หน้าประตูหลักเพื่อขอพรเสร็จ ก็เดินออกทาง

ประตูเล็ก (ประตูข้างบ้านที่อยู่ส่วนหลังบ้าน) เป็นต้น ส่วนพื้นบ้านจะเป็นดิน ด้านซ้ายของประตูหลักจะเป็นห้องนอนของพ่อ – แม่ ถัดไปก็จะเป็นห้องนอนของลูกๆ โดยยกแคร่ไม้ไผ่เป็นเตียง นอนพื้นที่ด้านขวาเป็นห้องพักผ่อนเก็บเมล็ดพันธุ์พืชและเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ พื้นที่ส่วนตรงกลางบ้านจะมีเตาไฟเล็ก (ขोजู) ใช้หุงหาอาหารหรือจิบน้ำชายามพักผ่อนคุยกัน ของคนในบ้านหรือแขก พื้นที่ด้านหลังใกล้ประตูตรงสั่ง (ประตูด้านหน้า) จะเป็นที่ตั้งเตาไฟใหญ่ (ขอส่อ) พร้อมเครื่องครัวหุงหาอาหารประจำวันของครอบครัว ส่วนยุ้งข้าวและที่เก็บฟืนจะปลูกต่อชายคาออกมาด้านขวบริเวณพื้นที่รอบบ้านจะปลูกผักสวนครัวผลไม้สมุนไพรส่วนเล้าไก่และเล้าหมูจะอยู่บริเวณพื้นที่ส่วนหลังของบ้าน

3. การบริโภค

3.1 อาหารมัง

ชาวเขาเผ่าม้งส่วนใหญ่จะบริโภคพืชผัก และข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก ข้าวจะเป็นข้าวไร่ที่ปลูกเอง ส่วนข้าวเจ้าที่เป็นข้าวที่สะท้อนภูมิปัญญาของชาวม้ง คือ ข้าวใหม่มัง เป็นข้าวที่สร้างขึ้นเพื่อขอบคุณบรรพบุรุษที่ดลบันดาลให้การทำงานได้ผลอุดมสมบูรณ์ พืชผักนั้น หาได้จากป่าและปลูกเองตามไร่นาและใน พื้นที่บริเวณบ้าน เนื้อสัตว์ไม่ได้บริโภคเป็นอาหารหลักจะบริโภคก็ต่อเมื่อ นำมาทำพิธีกรรมเช่น หมู และไก่ ชาวม้งจะบริโภคเนื้อสัตว์ทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นวัว ควาย หมู ไก่ เป็ด ปลา แพะ รวมทั้งสัตว์ป่าทุกชนิด แต่ไม่กินเครื่องใน ชาวม้งรับประทานอาหาร 3 มื้อ ได้แก่ เช้า กลางวัน และเย็น ชนิดของอาหารที่รับประทานในชีวิตประจำวัน มี 5 ประเภท คือ อาหารประเภทต้ม ผัด น้ำพริกผสมสมุนไพรสดจิ้มเกลือ และลาบ การประกอบอาหาร จะเป็นประเภทผัดผัด และต้มจืดต่างๆ ไม่ได้ใส่เครื่องปรุงและเครื่องเคียงมากมาย เช่น ต้มจืดจะต้มน้ำให้เดือด แล้วใส่ผักลงไปปรุงรสด้วยเกลือหากใส่เนื้อสัตว์ก็จะคั่วเนื้อสัตว์กับน้ำมันหมูเล็กน้อย เติมน้ำ ต้มให้เดือดใส่ผักตามลงไป ปรุงรสด้วยเกลือ ผักที่นำมาทำต้มจืด ได้แก่ ฟักทอง ฟักเขียว แครอท ก้านทุ่นผักกาด กวางตุ้ง ผักกาดขาว กะหล่ำปลี และหัวผักกาด เป็นต้น อาหารประเภทผัด ผัดผัด จะใส่น้ำมันหมูและน้ำ เล็กน้อยตั้งไฟให้ร้อนแล้วใส่ผักลงไป แล้ว คั่วปรุงรสด้วยเกลือ ส่วนข้าวเหนียวและข้าวโพดใช้ทำขนมและเหล้า ชาวม้งจะดื่มเหล้าเฉพาะงานพิธีการถนอมอาหาร มี 2 วิธี การตากแดดและการหมักดอง การถนอมอาหารประเภทเนื้อสัตว์ เช่น เก็บเนื้อหมูไว้บริโภคตลอดปี โดยการเจียวมันหมู เอาเนื้อหมูลงคั่ว นำเนื้อหมูแช่ลงในน้ำมันหมู ใส่เกลือลงไปปริมาณมากเพื่อถนอมไม่ให้เนื้อเน่าแล้วอัดใส่ไหเก็บไว้ได้เป็นปี เวลาเอามากินจะนำเนื้อหมูมาต้มให้เปื่อย ใส่กอกหมูหรือเนื้อตากแห้งแขวนไว้บนช้อน เนื้ออย่างแขวน ไว้เหนือเตาไฟ ตัดกินทีละน้อย เก็บไว้ได้นาน ส่วนขนมทำจากแป้งข้าวเหนียว แป้งข้าวโพด และแป้งข้าวเจ้าผสมกับน้ำตาล แล้วนำมาปิ้ง ในวันเทศกาลปีใหม่จะนิยมทำขนม หยั่ว หรือจั่วจะอาหารมังมีการใช้สมุนไพรพื้นบ้านประมาณ 13 ชนิด ซึ่งมีสรรพคุณใน

ด้านแก้ช้ำใน บำรุงกำลัง แก้ปวดท้อง แก้ปวดเมื่อย และบำรุงเลือด อาหารมั่งที่เป็นที่รู้จักในหมู่คนไทย ได้แก่

1) ต้มไก่สมุนไพร วิธีทำ ต้มน้ำให้เดือด ใส่ไก่สับเป็นชิ้นพอคำ ใส่สมุนไพร เพื่อสุขภาพ ประุงรสด้วยเกลือ รับประทานกับข้าวสวย

2) น้ำพริกผักชี วิธีทำ พริกสดโขลก ใส่มะเขือเทศและต้นหอมซอยโขลก ผสมลงไป ประุงรสด้วยเกลือ โรยใบผักชี รับประทานกับข้าวสวย

3) ข้าวใหม่มั่ง วิธีทำ เก็บเกี่ยวข้าวที่เริ่มจะแก่ หมายถึงต้นข้าวที่รวงข้าวเริ่มโน้มลง ปลายรวงข้าวเริ่มเหลือง นำมาวนคให้ร้อนหลุดออกจากรวงเป็นข้าวเปลือก นำข้าวเปลือกมาคั่วจนเมล็ดข้าวแข็ง นำมาตากลมเย็นแล้ว นำมาคั่วด้วยครกกระเดื่อง ร้อนหรือผัดเปลือกข้าวให้เหลือเป็นข้าวสาร นำมาหุงเกือบสุก แล้วทำให้สะเด็ดน้ำ จากนั้นนำมานึ่งในลังถึงจนสุก ตักรับประทาน เป็นข้าวสวย ข้าวใหม่มั่งจะมีคุณสมบัติพิเศษคือมีกลิ่นหอมและเมล็ดเหนียวนุ่ม น้ำซึ้งไว้ดื่ม

การประกอบพิธีกินข้าวใหม่มั่งมีขั้นตอนดังนี้

- จัดตั้งโต๊ะอาหาร พร้อมข้าวใหม่ที่เตรียมไว้
- เจ้าภาพจะทำพิธีเรียกบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว มาร่วมกินข้าวใหม่ก่อน
- เชิญแขกผู้หลักผู้ใหญ่และญาติพี่น้องที่มานั่งประจำโต๊ะอาหาร
- เชิญแขกผู้หลักผู้ใหญ่ในโต๊ะอาหาร อาจมีใครคนใดคนหนึ่งยืนขึ้นเพื่อกล่าวขอบคุณและอวยพรให้แก่เจ้าภาพ คำกล่าวขอบคุณนั้นมีลักษณะดังต่อไปนี้ “ขอขอบคุณมาก ที่ท่านจัดโต๊ะอาหารข้าวใหม่โต๊ะนี้ให้พวกเราได้มาร่วมรับประทานในวันนี้ ขออวยพรให้ท่านและครอบครัวจงประสบแต่ความสุขความเจริญตลอดไป ท่านจัดโต๊ะอาหารให้พวกเรารับประทานหนึ่งโต๊ะขอให้เหลือร้อยโต๊ะพันโต๊ะ ให้ท่านและครอบครัวไว้รับประทานต่อไปเถิด”
- หลังกล่าวขอบคุณและอวยพรแล้ว เชิญแขกที่มาร่วมงาน ร่วมรับประทานอาหารข้าวใหม่ตามอัธยาศัย

3.2 สายพันธ์ข้าวมั่ง

ผู้เฒ่าผู้แก่ที่ชาวบ้านเคารพนับถือเป็นผู้ นำ เป็นผู้ให้คำแนะนำและให้คำปรึกษา ซึ่งมีความแม่นยำในกฎระเบียบประเพณีการดำเนินชีวิต มีความรู้และ ความเชี่ยวชาญในการคัดเลือกสายพันธุ์พืชผลทางการเกษตร รวมไปถึงการตัดสินใจ การไกล่เกลี่ยหากเกิดความขัดแย้งในชุมชน พร้อมทั้งช่วยกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในการอยู่ร่วมกันในสังคม ชาวบ้าน มั่งจะอยู่กันอย่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เมื่อยามเจ็บไข้ได้ป่วย ยามเกิดอุบัติเหตุเภทภัย ยามโจร มาวัวควายข้าวของต่าง ๆ ก็จะช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี มีการช่วยเหลือกัน และกันทำงานเรียกว่า การลงแขก ที่ทุกคนจะลงทั้ง

ร่างกายแข็งแรงที่มีมืออยู่ และชาวบ้านจะอยู่อย่างเอื้ออาทรกัน การแลกเปลี่ยนสิ่งของ อาหารการกิน เมล็ดพันธุ์และอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้จึงเกี่ยวข้องกับวิถีวัฒนธรรมชนเผ่าสายสัมพันธ์ข้าว

วิถีวัฒนธรรมชนเผ่า ข้าวเป็นหนึ่งในพืชผลทางการเกษตร ที่สร้างสายใยความผูกพันและความเกี่ยวพันในวิถีชนเผ่า และการอยู่ร่วมกันในชุมชนดั้งเดิมนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องกันมีด้วยกันไม่กี่ตระกูล ซึ่งได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาพำนักอยู่ การสืบทอดบรรพบุรุษจึงนับญาติกันได้ทั้งชุมชน จะมีคนเฒ่าบอกกล่าวเรื่องราวเกี่ยวกับการดำรงชีวิตให้มีความสุข ในวิถีของชุมชน ชาวบ้านจะช่วยกันเก็บเกี่ยว สร้างบ้านเรือน หรืองานอื่น ๆ ที่ต้องการคนมาช่วยเหลือมาก ๆ ทั้งนี้เพื่อที่จะได้ให้งานนั้นเสร็จโดยเร็ว จะไม่มีการจ้างกันเลย

ข้าวไร่ คือข้าวที่ปลูกในที่ดอนน้ำไม่ขัง เช่นเดียวกับพืชไร่อื่น พันธุ์ข้าวไร่ที่เป็นข้าวไร่จริงๆเมื่อนำไปปลูกในสภาพน้ำขังจะตายหรือไม่แตกกอ แต่บางสายพันธุ์สามารถเจริญเติบโตได้ดีในสภาพไร่และในสภาพน้ำขัง เช่น พันธุ์ข้าวแดง เป็นต้น พันธุ์ข้าวไร่ที่ปลูกอยู่ในสภาพไร่ทั่วไปจะไม่มีปัญหาอะไรเพราะ นอกจากจะมีพันธุ์ที่เกษตรกรเก็บพันธุ์ไว้ปลูกอยู่หลายพันธุ์ ทั้งพันธุ์ข้าวเหนียวและข้าวเจ้า ส่วนพันธุ์ข้าวไร่ที่มีปัญหาคือ พันธุ์ข้าวไร่ที่ปลูกอยู่บนเขาสูงๆ ซึ่งสูงกว่าระดับน้ำทะเล 1000-1500 เมตร ในพื้นที่จังหวัด เชียงราย แม่ฮ่องสอน พื้นที่เหล่านี้มีอากาศหนาวเย็น เมื่อนำมาปลูกในพื้นที่ต่ำจากระดับน้ำทะเล 700-1000 เมตร การงอกและการให้ผลผลิตจะต่ำเพราะอากาศเย็นไม่พอ ดังนั้นการจัดเก็บสายพันธุ์ข้าวไร่ไว้ทำพันธุ์ เกษตรกรจะเป็นผู้คัดพันธุ์เอง โดยการศึกษาสายพันธุ์ที่ให้ผลผลิตดี ทนต่อโรค ลำต้นแข็งแรง รวงยาวดก ไม่เลือกพื้นที่ มีข้าวเหนียวเมล็ดไม่ร่วงทนต่อลม และที่สำคัญคือพันธุ์นั้นมาจากไหน ผู้ใดเป็นผู้สืบทอดและอนุรักษ์แล้วชนเผ่าก็มักจะใช้ชื่อของผู้นั้นมาตั้งเป็นชื่อพันธุ์ข้าว เช่นพันธุ์แป๊ะไมล์ เป็นต้น แต่ก็มีหลายสายพันธุ์ที่เรียกไปตามสีผิวหรือสีเปลือกข้าว เช่น พันธุ์แป๊ะล้า เป็นต้น ดังนั้นพันธุ์ข้าวไร่จึงมีสายพันธุ์ที่หลากหลาย ทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว เช่นเดียวกับความเป็นตระกูลแซ่และความเป็นชุมชนเช่นเดียวกัน สำหรับพันธุ์ข้าวไร่ที่พี่น้องชนเผ่านิยมปลูกกันมากในพื้นที่อำเภอเขาค้อมี ดังนี้

สายพันธุ์ที่ 1: เรียกว่าพันธุ์แป๊ะหลาว (nplej caus) ข้าวสายพันธุ์แป๊ะหลาว มี 2 สายพันธุ์ คือพันธุ์เม็ดยาวเหลือง และเม็ดสั้นดำ ซึ่งชาวบ้านจะนิยมปลูกค่อนข้างมาก เนื่องจากว่าเป็นข้าวที่ใช้ระยะเวลาตั้งแต่ ปลูกถึงเก็บเกี่ยว รวม 90 วัน ข้าวพันธุ์นี้ ไม่นิยมปลูกเก็บไว้เป็นข้าวค้างปี เนื่องจากให้ผลผลิตต่ำ และลำต้นไม่แข็งแรง หักง่าย แต่จะนิยมปลูกเพื่อใช้รับประทานเป็นข้าวใหม่ และใช้บริโภคแก้อาการคันในกรณีที่ข้าวปีไม่เพียงพอต่อการบริโภคตลอดถึงปลายปี

ฤดูกาลปลูก ในช่วงเดือนมีนาคม-เมษายนจะเป็นช่วงที่ชาวบ้านจัดเตรียมเลือกพื้นที่ในการที่จะเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตร เช่น ปลูกข้าวไร่ ปลูกข้าวโพด และ อื่น ๆ การเตรียมพื้นที่นั้นจะต้องถางหญ้าในพื้นที่ ทิ้งไว้ให้แห้งประมาณ 15-20 วันแล้วจุดไฟเผาหรือไถพรวนดินทิ้งไว้เป็น

เวลาประมาณ 1 เดือน พอเริ่มเข้าฤดูฝนประมาณต้นเดือนเมษายน-พฤษภาคม ชาวบ้านก็จะเริ่มทำการปลูกข้าวโพดข้าวเหนียวเป็นอันดับแรกก่อน หลังจากนั้นปลายเดือน พฤษภาคม-มิถุนายน ชาวบ้านก็จะเริ่มทำการปลูกข้าวพันธุ์ **แป้ล้หจาว** เสร็จแล้วหลังจากนั้นก็ปลูกข้าวปีต่อไป

สายพันธุ์ที่ 2 พันธุ์ข้าวแดง ภาษาม้งเรียกว่า **แป้ล้ล้า (nplej lab)** ข้าวสายพันธุ์แป้ล้ล้า นั้น มีอยู่ 3 สายพันธุ์ด้วยกัน คือ

1) **สายพันธุ์แป้ล้ล้าใหญ่** มีลักษณะเมล็ดยาวใหญ่สีแดงน้ำตาล กลิ่นหอมอร่อย ลำต้นแข็งแรง รวงยาวมาก แต่เมล็ดไม่ค่อยคก ให้ผลผลิตใช้ได้ ความเหนียวมันของเมล็ดข้าวเก็บไว้นานไม่ทน ขึ้นมอดไว ระยะเวลาตั้งแต่ปลูกถึงเก็บเกี่ยว 120 วัน การเจริญเติบโตได้ทั้งสภาพดอนและน้ำขัง คนนิยมปลูกกันน้อยเหตุผลคือให้ผลผลิตต่ำ แต่ข้อดีคือเป็นข้าวอร่อยเมล็ดยาว ข้าวสวยเหมาะสำหรับ เทศกาลทานข้าวใหม่ ทำข้าวน้ำนม และข้าวขั่ว เพื่อขายให้นักท่องเที่ยว

2) **สายพันธุ์แป้ล้ล้าเมล็ดยาว** มีลักษณะเมล็ดยาวสีแดงน้ำตาล มีกลิ่นหอมอร่อย ลำต้นแข็งแรง รวงยาว เมล็ดคก ให้ผลผลิตดี ความเหนียวมันของเมล็ดข้าวจะดี มอดไม่ค่อยกิน ใช้ระยะเวลาตั้งแต่ปลูกจนถึงเก็บเกี่ยว 120 วัน การเจริญเติบโตจะเติบโตได้ทั้งสภาพที่ดอนและที่น้ำขัง คนนิยมปลูกกันมากเพราะไม่เลือกพื้นที่ ทนต่อโรค และ ทนแล้งเมล็ดมีความเหนียวและมัน กลิ่นหอมอร่อย เก็บไว้นานดี

3) **สายพันธุ์แป้ล้ล้าเมล็ดสั้น** มีลักษณะเมล็ดสั้นสีแดงน้ำตาล หอมอร่อยลำต้นแข็งแรง รวงยาว เมล็ดคก ให้ผลผลิตต่ำ ความเหนียวมันของเมล็ดข้าวดี ไม่ค่อยขึ้นมอด ระยะเวลาตั้งแต่ปลูกถึงเก็บเกี่ยว 120 วัน การเจริญเติบโตได้ทั้งสภาพดอนและน้ำขังดีทน โรค และ ทนแล้งไม่เลือกพื้นที่แต่นิยมปลูกกันน้อยเพราะให้ผลผลิตต่ำ

พันธุ์ที่ 3 พันธุ์ข้าวขาว ภาษาม้งเรียกว่า **แป้ล้เต้อ (nplej dawb)** พันธุ์แป้ล้เต้อ นั้น มีอยู่ 2 สายพันธุ์ด้วยกัน

1) **สายพันธุ์ที่ 1** เป็นสายพันธุ์ **แป้ล้เต้อตุ๊ดดำ** มีลักษณะเมล็ดยาวสีไข่และตุ๊ด รวงยาว ลำต้นแข็งแรง ทนลมหักข้าว เมล็ดคก ให้ผลผลิตดี หอมอร่อยความเหนียวมันของเมล็ดดี ไม่ค่อยขึ้นมอด ระยะเวลาตั้งแต่ปลูกถึงเก็บเกี่ยว 120 วัน การเจริญเติบโตได้ดีต้องเป็นสภาพที่ดอนไม่ชอบพื้นที่น้ำขัง คนนิยมปลูกกันมากเพราะทนแล้งไม่เลือกพื้นที่

2) **สายพันธุ์ที่ 2** เป็นสายพันธุ์แป้ล้เต้อตุ๊ดดำ มีลักษณะเมล็ดยาวสีไข่ขาว รวงยาว ลำต้นแข็งแรง ทนลมหักข้าว เมล็ดคก ให้ผลผลิตดี หอมอร่อยความเหนียวมันของเมล็ดดี ไม่ค่อยขึ้นมอด ระยะเวลาตั้งแต่ปลูกถึงเก็บเกี่ยว 120 วัน การเจริญเติบโตได้ดีต้องเป็นสภาพที่ดอนไม่ชอบพื้นที่น้ำขัง คนนิยมปลูกกันมากเพราะทนแล้งไม่เลือกพื้นที่

พันธุ์ที่ 4 แปลั้วกว้อ (nplej kaug ntshwj) มีอยู่ 2 สายพันธุ์

1) สายพันธุ์แปลั้วกว้อเหลือ มีลักษณะเมล็ดขาวสีเหลืองนวล รวงยาว เมล็ดไม่ค่อยคก ลำต้นแข็งแรง ทนลมหักซ้ำ ให้ผลผลิตดี หอมอร่อยความเหนียวมันของเมล็ดดี ขึ้นมอดไว ระยะเวลาตั้งแต่ปลูกถึงเก็บเกี่ยว 120 วัน การเจริญเติบโตได้ดีต้องเป็นสภาพที่ค่อนข้างไม่ชอบพื้นที่น้ำขัง คนนิยมปลูกกันน้อย เหตุผลคือให้ผลผลิตต่ำ ค่อนข้างเลือกพื้นที่ แต่ข้อดีคือนิยมปลูกเพื่อทำข้าวใหม่ และวางขายให้นักท่องเที่ยว

2) สายพันธุ์แปลั้วกว้อตู มีลักษณะเมล็ดขาวสีดำปนเหลือ เมล็ดไม่ค่อยคก ลำต้นสูงแข็งแรง ทนลมหักซ้ำ รวงยาว ให้ผลผลิตดี หอมอร่อยความเหนียวมันของเมล็ดดี ขึ้นมอดไว ระยะเวลาตั้งแต่ปลูกถึงเก็บเกี่ยว 120 วัน การเจริญเติบโตได้ดีต้องเป็นสภาพที่ค่อนข้างไม่ชอบพื้นที่น้ำขัง คนนิยมปลูกกันน้อย เหตุผลคือให้ผลผลิตต่ำ ค่อนข้างเลือกพื้นที่ แต่ข้อดีคือนิยมปลูกเพื่อทำข้าวใหม่ และวางขายให้นักท่องเที่ยว

พันธุ์ที่ 5 แปลั้วหอมมะลิ (ยังไม่มีชื่อมั่ง)

พันธุ์ข้าวไร้หอมมะลินี้เป็นพันธุ์ข้าวไร้ที่เพิ่มได้รับการขยายพันธุ์มาจากญาติพี่น้องที่อยู่ จังหวัดตาก เมล็ดพันธุ์ยาวเป็นมีสีไข มีลำต้นแข็งแรง รวงยาว น้ำหนักดีมากให้ผลผลิตดี ข้าวหอม อร่อยมาก แต่ค่อนข้างเลือกพื้นที่ ไม่ค่อยทน โรคทนแล้งเท่าไร คนยังนิยมปลูกกันน้อย เนื่องจากว่ายังไม่กล้าเสี่ยง

พันธุ์ที่ 6 แปลั้วข้างจัว (nplej ntshaav txua)

พันธุ์แปลั้วข้างจัว เป็นพันธุ์ข้าวไร้หอมชนิดที่คนมั่งสืบทอดมาช้านาน ตั้งแต่เดิมนั้นเป็นข้าวที่รับประทานเพื่อสุขภาพ ใช้รับประทานเฉพาะวัน เป็นข้าวเพื่อสุขภาพเป็นข้าวพิเศษ ต่อมาชาวบ้านก็ได้ขยายพันธุ์ แอบนำมาปลูกข้างนอก และนำไปขายยังหมู่ในชุมชน ซึ่งปัจจุบันนี้ที่เขาคนนิยมปลูกกันมากพอสมควร จะปลูกในเชิงพาณิชย์กันมากกว่าปลูกไว้รับประทาน เพราะมีราคาแพง ประกอบกับข้าวพันธุ์นี้ให้ผลผลิตต่ำ เพิ่งได้รับการขยายพันธุ์มาจากญาติพี่น้องที่อยู่ จังหวัดเชียงราย นำเข้ามาปลูกในพื้นที่อำเภอเขาแก้วไม่นานนี้เอง คนนิยมปลูกมากเนื่องจากราคาดี

พันธุ์ที่ 7 แปลั้วข้าง (nplej ntshaav)

พันธุ์แปลั้วข้าง มีอยู่ 3 สายพันธุ์ แต่ละสายพันธุ์ ก็จะมีเอกลักษณ์ต่างกัน

1) สายพันธุ์ที่ 1 ลำต้นต่ำแข็งแรง ใบตั้ง รวงสั้น เมล็ดดำ แต่ไม่ค่อยหอม เมล็ดข้าวแข็ง นิยมปลูกกันมาก เพราะไม่เลือกพื้นที่

2) สายพันธุ์ที่ 2 ลำต้นสูง แข็งแรง ใบตั้ง รวงสั้น เมล็ดดำ แต่ไม่หอม อร่อย ข้าวนิ่ม นิยมปลูกกันมาก เพราะไม่เลือกพื้นที่

3) สายพันธุ์ที่ 3 มีลำต้นสูง แข็งแรง ใบสีดำ รวงยาว เมล็ดข้าวดำ หอม อร่อย ข้าว นุ่ม นิยมปลูกกันน้อย เพราะเลือกพื้นที่และต้องคัดเลือกพันธุ์ทุกปี

ตอนที่ 2 เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์

ชุมชนได้ศึกษาบริบทในชุมชนจากกระบวนการวิจัยแล้ว จึงเห็นพ้องต้องกันเสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าของชุมชน ซึ่งได้แนวทางดังต่อไปนี้

1. จัดหาสถานที่เพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่า
2. เสนอโครงการของงบประมาณสร้างศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่า
3. สร้างเครือข่ายเผยแพร่วัฒนธรรมชนเผ่าเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนด้วยสื่อต่าง ๆ

1. จัดหาสถานที่เพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่า

ชุมชนได้สำรวจพื้นที่เพื่อจัดตั้งศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่า เห็นด้วยกับพื้นที่ ต่อไปนี้

1) ศูนย์อาหารผ่านศึก ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านเล่าเน้ง ซึ่งเป็นพื้นที่อยู่ในความดูแลของศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 38 จังหวัดเพชรบูรณ์ สถานที่แห่งนี้มีข้อดี คือ มีอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กอยู่ในสภาพดี 1 หลัง สามารถเติมแต่งด้วยวัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ และแฝก ทำเป็นศูนย์วัฒนธรรมมีชีวิตแสดงเกี่ยวกับวัฒนธรรมการแต่งกายได้ โดยการทำให้เป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยว การปักลายผ้าไหม และการทำผ้าเขียนเทียน รวมทั้งการจัดงาน และยังมีอาคารโรงครัวอีก 1 โรง ซึ่งสามารถทำเป็นศูนย์โชว์เกี่ยวกับวิถีด้านอาหารการกิน พร้อมกับจำหน่ายอาหารพื้นบ้านแบบชนเผ่าได้ นอกจากนี้ยังมีป่าสนที่ร่มเย็น รอบบริเวณก็สามารถจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมได้ เช่น การแสดง การละเล่น การโยนลูกช่วง การตีลูกช่วง การเป่าแคน และการตีลูกช่วง และตั้งบ้านม้งจำลอง

2) หน่วยพัฒนาบ้านเพชรดำ ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านเพชรดำ ข้อดีมีลานการแสดงเป็นคอนกรีต และอัครระยั้งนม มีพื้นที่กว้างสามารถพัฒนาภูมิทัศน์ให้สวยงามได้ เช่น ปลูกป่านางพญาเสือโคร่ง มีจุดชมวิว ใกล้กับศูนย์บำบัดบ้านร่มเย็นเขาค้อ มีอาคารคอนกรีตครึ่งไม้สามารถจัดโชว์นิทรรศการวัฒนธรรม ด้านการแต่งกาย การทอผ้า การปักผ้า การทำผ้าเขียนเทียน และการจักสานไม้ไผ่ เป็นต้น และสามารถทำเป็นที่พักนักท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ ส่วนพื้นที่รอบบริเวณสามารถโชว์การแสดงพื้นบ้านของชนเผ่า ได้แก่ การเดินจ๊ะจ๊ะ การเดินแคน การโยนลูกช่วง การตีลูกช่วง การยิงหน้าไม้ การยิงธนู บ้านชนเผ่าจำลอง และสวนสมุนไพร เป็นต้น

เมื่อสำรวจพื้นที่และได้สถานที่แล้ว ชุมชนได้ทำหนังสือและเสนอแผนเพื่อขอใช้พื้นที่ดังกล่าว ไปยังศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 38 ผู้ดูแล ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

ที่ทำการบ้านเล่าწေး หมู่ที่ ๑

ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ

จังหวัดเพชรบูรณ์ ๖๗๒๗๐

วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุญาตใช้พื้นที่ของหน่วยพัฒนาสังคมบ้านเพชรคำ

เรียน ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ ๓๘ จังหวัดเพชรบูรณ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เอกสารโครงการ จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วยสถานการณ์การประกอบอาชีพในหมู่บ้านเล่าคือ เล่าწေး และเพชรคำ ในปัจจุบันเกษตรกรต้องเผชิญกับการขาดทุนเป็นประจำ เนื่องจากต้นทุนในการผลิตสูง สภาพที่ดินพื้นที่ทำการเกษตรเสื่อม จึงเกิดปัญหาหารายรับไม่สมดุลกับรายจ่าย คนในชุมชนต้องดิ้นรนในการเลี้ยงชีพ บ้างก็ลงไปขายแรงงานในเมือง บ้างก็ทำผิดกฎหมายไปเกี่ยวข้องกับปัญหาหาเสพติด

ดังนั้นคณะกรรมการและแกนนำหมู่บ้านได้ตระหนักกับปัญหาที่เกิดขึ้น จึงมีการประชุมเพื่อหาทางออกให้กับชุมชน ชุมชนได้เห็นพร้อมกันว่าต้องการที่จะดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อเป็นทางออกของการแก้ไขปัญหาในขั้นต้น มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว และคณะ ได้แก่ ดร. ชลย์รัตน์ ศรีเอม อาจารย์ปัญญา เทียนนาวาอาจารย์มานะ อินพรมมี อาจารย์ชาญชัย สุขสกุล และอาจารย์ปวีณา โทณแก้ว ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง อำเภอเขาค้อ ได้เลือกพื้นที่วิจัยที่บ้านเล่าคือ บ้านเล่าწေး และบ้านเพชรคำ ให้เป็นเครือข่ายกันเพราะมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กล่าวคือมีวิถีชีวิตของชนเผ่าถึง 4 ชนเผ่าที่น่าศึกษา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา ระยะเวลาดำเนินการระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2553-30 กันยายน 2554 ซึ่งโจทย์วิจัยได้จากความต้องการของหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชนในพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้เสริมจาก การท่องเที่ยว อำเภอเขาค้อมีแหล่งท่องเที่ยวใหม่เพิ่มอีกแห่งหนึ่งเพื่อเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน ชุดแผนงานวิจัยประกอบด้วยโครงการย่อย ๖ โครงการ ได้แก่

- (๑) การพัฒนารูปแบบองค์กรเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง จังหวัดเพชรบูรณ์
- (๒) การออกแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งบ้านจากวัฒนธรรมการแต่งกายของชนเผ่าบนพื้นที่สูง ฯ

(๓) การจัดการการท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขา ฯ

(๔) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูง ฯ

(๕) การจัดการโฮมสเตย์โดยชุมชนบนพื้นที่สูง ฯ

(๖) การพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่าลีซอ ๑

(๗) การจัดการการตลาดเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูงฯ

ในการดำเนินการวิจัยมีองค์กรในท้องถิ่นเข้าร่วมกิจกรรม เช่น ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 38 จังหวัดเพชรบูรณ์ มีนายพนพล ตักดีเจริญชัยกุล เข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้ยังมีตัวแทนองค์กรบริหารส่วนตำบล เกษตรตำบล พัฒนาชุมชน โรงเรียนอนุบาลเจริญทองนิ่ม การไฟฟ้าเคมป์สน ดำรงภูธร ที่ว่าการอำเภอเขาค้อ ป่าไม้ สาธารณสุข และสมาคมท่องเที่ยวอำเภอเขาค้อ ขณะนี้ชุมชนได้ตั้งกลุ่มเป็นองค์กรเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว รวมทั้งเกิดเพื่อการท่องเที่ยวบ้างแล้ว แต่เนื่องจากชุมชนยังขาดสถานที่ในการขับเคลื่อนดำเนินกิจกรรม

ดังนั้นเพื่อให้โครงการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และเรียนรู้วัฒนธรรม ๔ ชนเผ่า สำเร็จตามวัตถุประสงค์ คณะกรรมการกลุ่มและผู้นำหมู่บ้าน จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ใช้พื้นที่เพื่อเป็นลานกิจกรรมทางวัฒนธรรมและเป็นลานค้าผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมชุมชน พร้อมกับอาคารสิ่งปลูกสร้างทางราชการบางส่วน ของ หน่วยพัฒนาบ้านเพชรดำเพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้และดำเนินกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ ๔ ชนเผ่าการท่องเที่ยวของชุมชนในครั้งนี้ จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และหวังว่าจะได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากท่านต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

ลงชื่อ.....

(นายอตุลย์ ประทีปศิริ)

ประธานกลุ่มวิถีและวัฒนธรรม 4 ชนเผ่า

ลงชื่อ.....

(นายสุริโย บำรุงศิริ)

ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕

ลงชื่อ.....

(นายสาคร สิ้นจ้าง)

ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๐

ลงชื่อ.....

(นายสารยุทธ แซ่จาง)

ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๑๔

แผนงานกิจกรรมท่องเที่ยว 4 ชนเผ่า

ที่	กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ผู้รับผิดชอบ
1	<p>วัฒนธรรม 4 ชนเผ่า</p> <p>1. ประเพณีม้ง-เทศกาลปีใหม่/กินข้าวใหม่/ตั้งชื่อใหม่/วันเสดาะเคราะห์ ของตระกูล แซ่ ฯลฯ</p> <p>2. ประเพณี ลีซู – เทศกาลตรุษจีน/เทศกาลศาสตร์จีน/พิธีแต่งงาน/ทำบุญศาลเจ้าประจำปี ฯลฯ</p> <p>3. ประเพณีเข้า-ประเพณีพิธีกรรมทำบุญให้บรรพบุรุษประจำปี ประเพณีมูเซอ – เดินฉลองจะคีปีใหม่ ฯลฯ</p>	<p>1. เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้กับชุมชน</p> <p>2. เพื่อสร้างอาชีพเสริมจากการประกอบธุรกิจท่องเที่ยวให้กับคนในชุมชน</p> <p>3. เพื่อเป็นศูนย์กลางการอนุรักษ์วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตของชาวเขา 4 ชนเผ่า</p> <p>4. เพื่อนำภูมิปัญญามาผลิตผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว</p> <p>5. เพื่อเป็นศูนย์กลางการประสานงานและแหล่งข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4 ชนเผ่า เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพของชุมชนและนักท่องเที่ยว</p> <p>6. เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรม 4 ชนเผ่า ให้กับประชาชน นักเรียน นักศึกษา และองค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชน</p>	<p>1. ชนเผ่าใน 3 หมู่บ้าน คือ เล่าลือ เล่าเน้ง เพชรดำ</p> <p>2. กลุ่มนักท่องเที่ยว</p> <p>3. หน่วยงานทั่วไป</p>	<p>นายศักดิ์ชัย คำสามัคคี</p> <p>นายเปา แสงคำกุล</p> <p>นายวิจิต แสงเช่า</p> <p>นายจันทรโต้ง แซ่เต๋น</p> <p>นายพีระพงษ์ สิ้นเช่า</p>
2	<p>สมุนไพร/สุขภาพ</p>	<p>1. เพื่อบำบัดรักษาสุขภาพ</p> <p>2. เพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านและแปรรูป/จำหน่าย</p>	<p>1. ชนเผ่าใน 3 หมู่บ้าน เล่าลือ เล่าเน้ง เพชรดำ</p> <p>2. กลุ่มนักท่องเที่ยว</p> <p>3. หน่วยงานทั่วไป</p>	<p>นางว้าง แซ่คำ</p> <p>นายชนกร สิ้นจ้าง</p> <p>นายเซ่งจ้อย ตระกูลคีรี</p>

ที่	กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ผู้รับผิดชอบ
3	1. เกษตรอินทรีย์ 2. ปลูกผักไร้สาร 3. เลี้ยงสัตว์อินทรีย์ 4. ผลิตภัณฑ์อินทรีย์น้ำ/แห้ง	1. เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 2. เพื่อผลิต/บริโภคและจำหน่าย 3. เพื่อสุขภาพประชาชน 4. เพื่อเผยแพร่และเรียนรู้	1. ชนเผ่าใน 3 หมู่บ้าน คือ เล่าลือ เล่าเน้ง เพชรดำ 2. กลุ่มนักท่องเที่ยว 3. หน่วยงานทั่วไป	นายสาคร วรรณมรรค นายเชิดชัย แสงคำกุล
4	โฮมสเตย์ สร้างบ้านพักชนเผ่าในศูนย์ บ้านพักชนเผ่าในชุมชน	1. สร้างอาชีพใหม่ให้ชุมชน 2. สนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชน 3. เพิ่มรายได้ให้กับชุมชน	1. ชนเผ่าใน 3 หมู่บ้าน คือ เล่าลือ เล่าเน้ง เพชรดำ 2. กลุ่มนักท่องเที่ยว หน่วยงานทั่วไป	นายนิรันดร์ วนะผาสุก นายนครินทร์ สินจ้าง นายแสงจันทร์ สุขสวัสดิ์
5	กลุ่มงานฝีมือ 1. จักสาน 2. ตัดเย็บ/ผ้าปักลายต่างๆ 3. ช่างเงิน 4. ช่างเหล็ก ตีมีด	1. เพื่อสร้างอาชีพใหม่ให้ชุมชน 2. สนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชน 3. เพิ่มรายได้ให้กับชุมชน	1. ชนเผ่าใน 3 หมู่บ้าน คือ เล่าลือ เล่าเน้ง เพชรดำ 2. กลุ่มนักท่องเที่ยว 1. หน่วยงาน ทั่วไป	นายแสงจันทร์ (เข้า) นางนุชจรี ประทีปศิริ นายจำปา สินเช่า นายวิชัย แคนป่ากลาง นายเน้ง แซ่จาง นายจูปี้ แซ่จาง นางจ้าง แซ่สง นายจันทร์โต้ง แซ่เต็น นายจะเฮ ภูเซอดำ
6	ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ - เดินป่าศึกษาธรรมชาติ - ปั่นจักรยานเพื่อสุขภาพ - จิ่มี้า	1. เพื่อเกิดอาชีพและรายได้ เพื่อเป็นการศึกษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน 2. เพื่อการพักผ่อนหย่อนในทางสุขภาพ	1. ชนเผ่าใน 3 หมู่บ้าน คือ เล่าลือ เล่าเน้ง เพชรดำ 2. กลุ่มนักท่องเที่ยว	นายสาคร วรรณมรรค นายเชิดชัย แสงคำกุล

ที่	กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ผู้รับผิดชอบ
7	ร้านค้าผลิตภัณฑ์ 4 ชนเผ่า	1. เพื่อจำหน่ายสินค้าของชุมชน 2. เพื่อให้ชุมชนมีรายได้เสริม	1. ชนเผ่าใน 3 หมู่บ้าน คือ เล่าลือ เล่าเน้ง เพชรดำ 2. กลุ่มนักท่องเที่ยว	นางทัศนีย์ แซ่จาง นายเคชา ลินจ้าง นายขยงยุทธ จันทน์โรจน์ นางจันทร์ แซ่ลี

ผลในการขอใช้พื้นที่ครั้งแรกไม่ได้รับการอนุมัติ ต่อมาเมื่อผู้บริหารคนเก่าย้ายไปอยู่จังหวัดอื่นคนใหม่มา มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชนเผ่าที่ตำบลทับเบิก ตำบลเข็กน้อย ตำบลเขาค้อ จึงได้มีการประชุมหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ ห้องประชุมบ้านเพชรดำ ที่ประชุมได้อนุญาตให้กลุ่มอาชีพวัฒนธรรมและวิถี 4 ชนเผ่าใช้พื้นที่ได้

4) ศูนย์บำบัดบ้านร่มเย็นเขาค้อ ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านเล่าเน้ง มี เนื้อที่ประมาณ ๖ ไร่ ติดกับหัวไร่ทิศตะวันตกแปลงที่ดินจัดสรรของนายเสนาะ ราวีล เป็นที่ จัดตั้งศูนย์บำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด มีนาย นิรันดร์ วณะผาสุก เป็นหัวหน้าโครงการ ที่มีข้อดี คือ มีทัศนียภาพสวยงาม มีการดำเนินการขับเคลื่อนเรื่องวัฒนธรรมชนเผ่ามั่งอยู่เป็นทุนเดิมแล้ว และมีอาคารสิ่งก่อสร้าง ดังนี้ อาคารที่พักผู้บำบัด ขนาด 8 x 16 เมตร 1 หลัง ห้องน้ำภายใน 4 ที่ ทำนบดินเพื่อกักเก็บน้ำ 1 แห่ง อาคารโรงครัว 1 หลัง บ้านพักมุงหญ้าแฝก 2 หลัง โรงตีเหล็ก 1 หลัง และห้องน้ำ 2 หลัง มีสิ่งของโบราณด้านวิถีชนเผ่า มีการเก็บรวบรวมพันธุ์ข้าวไร่ของชาวเขาเผ่ามั่ง มีผู้บำบัดที่สามารถใช้ป็นแรงงานและดำเนินการด้านการก่อสร้างและงานฝีมือเกี่ยวกับหัตถกรรมด้านวัฒนธรรมได้ รวมทั้งสถานที่แห่งนี้ชุมชนบ้านเล่าลือ บ้านเล่าเน้ง และบ้านเพชรดำ ได้เลือกเป็นที่ตั้งโฮมสเตย์ในโครงการวิจัยของเพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว เรื่องการพัฒนาการจัดการโฮมสเตย์บนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์

2. การจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมชนเผ่า

จากการที่ชุมชนทำหนังสือขอใช้พื้นที่ไปยังศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 38 และไม่ได้รับอนุมัตินั้น ชุมชนจึงได้เขียนโครงการของงบประมาณ SML ชื่อโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชน และโครงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและป่าต้นน้ำ บ้านเล่าเน้ง หมู่ 14 ตำบลเขาค้อ อำเภอ เขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อได้รับงบประมาณแล้ว ชุมชนได้ดำเนินการตามโครงการ ในส่วนของศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่า นั้น ชุมชนได้รวบรวมวัตถุและเครื่องมืออุปกรณ์เกี่ยวกับ

วัฒนธรรมและวิถีชนเผ่ามาไว้ที่อาคารของโครงการ ดังรูปในภาคผนวก และมีกลุ่มอาชีพวัฒนธรรม และวิถี 4 ชนเผ่าดำเนินการ

3. สร้างเครือข่ายการพัฒนาการจัดการแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าเพื่อการท่องเที่ยวชุมชน

จากกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ชุมชนสามารถดำเนินการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่า ๆ ดังต่อไปนี้

หลังจากชุมชนบ้านเล้าลือ บ้านเล้าเน็ง และบ้านเพชรดำ ได้ยื่นหนังสือ ขออนุญาตใช้พื้นที่ของหน่วยพัฒนาสังคมบ้านเพชรดำ ต่อศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 38 จังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ. ศ. 2554 แต่ไม่ได้รับการอนุมัติ เมื่อหัวหน้าหน่วยคนเก่าโยกย้ายไป ได้หัวหน้าคนใหม่มา เรื่องนี้ได้รับข้อมติมาทบทวนอีกครั้ง ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 38 ได้เชิญผู้วิจัยเข้าร่วมประชุมสองครั้ง เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า อำเภอเขาค้อ ผู้วิจัยร่วมเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชนเผ่าบนเขาค้อด้วย ผลที่ประชุมเห็นชอบ และต่อมาศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 38 ได้จัดประชุมเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่าที่ศาลาประชาคมบ้านเพชรดำ โดยมีรองผู้ว่าราชการเป็นประธาน และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอำเภอเขาค้อและจังหวัดเข้าร่วมประชุม ที่ประชุมเห็นชอบให้ชุมชนใช้พื้นที่ศูนย์พัฒนาสังคมบ้านเพชรดำดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชนได้ และให้ชุมชนทั้งสามหมู่บ้านเขียนโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อของบประมาณสนับสนุนต่อไป

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชนเผ่าบนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาบริบทด้านวัฒนธรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์ (2) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูง จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นการวิจัยคุณภาพ ใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วม เก็บข้อมูล ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย และการสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาบริบทที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์

ชาวเขาเผ่าลีซอ

1. การแต่งกาย

ชาวเขาเผ่าลีซอแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีสดใส เข้ากับท้องฟ้าสีคราม และป่าเขาที่ล้อมรอบตัว เครื่องแต่งกายของผู้หญิง และผู้ชาย มีดังนี้ ผู้หญิง ได้แก่ เสื้อ (เมณี) กางเกง (มือฉี่) ผ้าคาดเอว (จิช้อ) ปดอกขา (เนอจ) เสื้อก๊วก (หลีก๊ว) หมวก (อู๊ดเม็ยจ) เครื่องประดับ (ดีคู้) สร้อยคอ (ฉี่หะเบยแล) ต่างหู (นาคุ) กำไล (ແທລະຈຸ) แหวน (ແທລະหິงกือ) ผู้ชาย ได้แก่ เสื้อ (อาคู้หะเบณี) กางเกง (หมือสี่) ผ้าโพกศีรษะ (พาถัก) ผ้าคาดเอว (จิช้อ) ปดอกขา (เนอจ) กระเป่า (ແທລະซ่า)

ผู้หญิงนุ่งกางเกงยาวจากว่างคลุมเข้าสีดำ ผู้ชายใส่กางเกงทรงเดียวกับผู้หญิงแต่เป็นสีเขียว สีฟ้า หรือสีน้ำเงิน ผู้หญิง สวมเสื้อ คลุมทับตัวยาว แขนยาว คอป้าย แต่งขอบด้วยแถบริ้วสีสดใส ผู้ชายใส่เสื้อแขนยาวทรงกระบอก คอป้าย สีดำ ทั้งหญิงและชายใส่ปดอกขาหรือ ผ้าพันแข้ง ผ้าพันเอวของผู้หญิงสีดำส่วนของผู้ชายสีแดงหรือเขียว ผู้หญิงใส่ต่างหูเงินสองข้างแต่ผู้ชายใส่ข้างเดียว ผู้หญิงจะใส่สร้อยคาง ใช้ผ้าโพกศีรษะเช่นเดียวกับผู้ชาย และใส่หมวกประดับด้วยพู่ ลูกบิด และเหรียญ เสื้อของผู้หญิงและผู้ชายที่สวมใส่ในงานพิธีหรืองานฉลอง จะตกแต่งส่วน หน้าอกและแผ่นหลังด้วยเหรียญรูปและกระดุมเงินเพื่อเพิ่มความสวยงามและมีค่า ถ้าเป็นเงินแท้ จะมีค่ามากสามารถนำไปเป็นหลักทรัพย์ได้ และมีเครื่องประดับอีกอย่างคือ “หาง” ใช้ทั้งชายและหญิง (ยกเว้นชายชรา) หางนี้ลักษณะคล้ายเชือกแต่ทำด้วยผ้า เย็บด้วยมือ เป็นเส้นเล็ก ๆ ประมาณ 220 เส้นต่อคน ผูกห้อยไว้ข้างหน้าและข้างหลัง มีหลากสี ผู้ชายมักจะสะพายข้ามผู้หญิงก็สะพายได้

2. การสร้างบ้าน

จะสร้างบนไหล่เขาสูง เมื่อเลือกพื้นที่ตั้งหมู่บ้านได้แล้วชาวบ้านจะช่วยกันสร้างศาลเทพเจ้าประจำหมู่บ้านก่อนสิ่งอื่น (อาปาโหมออี) เพื่อให้ คุ่มครองชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข บ้านจะสร้างเหลื่อมกัน ไม่ให้ประตูบ้านตรงกัน เชื่อว่าเคราะห์ร้ายจากบ้านหนึ่งจะเข้าบ้านตน บ้านผู้อาวุโสจะสร้างในพื้นที่ต่ำกว่าผู้มีอายุน้อยกว่า ปัจจุบันมีทั้งบ้านแบบโบราณและบ้านปูน สำหรับบ้านโบราณมีอยู่ 2 แบบ คือ บ้านติดดิน “เมซา ฮี” และบ้านยกพื้น “คะน่าฮี”

ส่วนสำคัญภายในบ้านแบบโบราณ เมซาฮี มีดังนี้ มีประตูเข้าบ้านด้านหน้าเพียงประตูเดียว หิ้งบูชาบรรพบุรุษ เต่าไฟ 2 เต่า เต่าไฟเล็ก (เต่าสามขา) ที่ทำอาหารประจำวัน เป็นที่อยู่ของผีเต่า และเต่าไฟใหญ่ ที่ทำด้วยดินปั้นก่อขึ้นมา สำหรับตั้งกระทะใบบัวต้มอาหารหมู หรือไว้ทำอาหารเวลาจัดงานใหญ่ ชั้นวางอุปกรณ์ทำอาหาร มีแคร่สำหรับรับแขก โต๊ะรับประทานอาหาร ห้องนอนระหว่างผู้ใหญ่และหนุ่มสาวจะกันเป็นสัดส่วน

3. การบริโภค

ชาวเขาเผ่าลีซอบริโภคข้าวข้าวและพืชผักเป็นอาหารหลัก ส่วนเนื้อสัตว์จะได้บริโภคในงานพิธีกรรมและงานฉลองเทศกาล ทุกบ้านจะปลูกข้าวไว้กินตลอดปี ปลูกพืชผักไว้บริโภค ขายในหมู่บ้านและพ่อค้าคนกลาง เช่น ผักกาด พริก ฝ้าย พัก ฯลฯ

ข้าวของชนเผ่าลีซอเป็นข้าวไร่ เมล็ดสั้น อ้วน ร่วนไม่มียาง มีรสมัน การปลูกจะใช้ไม้ไผ่ปลายแหลมกระทุ้งดินแล้วเอาเมล็ดข้าวหยอด พันธุ์ข้าวที่ลีซอปลูก ได้แก่ ข้าวแดง (ย่าซีซี) มีอยู่ 2 สายพันธุ์ คือ ป้อมใหญ่ เป็นพันธุ์หนัก และป้อมเล็กเป็นพันธุ์เบา ข้าวเขียว (ย่างจีลี) มีสองสายพันธุ์เหมือนกับข้าวแดง ข้าวลาย (ยา-เยีย-เหาะ) มีลักษณะป้อมใหญ่มีลาย เป็นพันธุ์หนัก ข้าวขาว (เชียงราย) (ยา-พี-พี) มีลักษณะเรียวยาว เป็นพันธุ์เบา ข้าวจ๋า (จะ-ล่า-จา) มีลักษณะเรียวยาว เป็นพันธุ์เบา ข้าวหอมมะลิขาว (ยา-เคีย-เคีย) ข้าวหอมมะลิลาย (เคีย-เคีย-เยีย-เหาะ) มีลักษณะเมล็ดใหญ่และยาว ข้าวไร่ใช้เวลาประมาณ 4-5 เดือน พันธุ์หนักและพันธุ์เบาจะมีช่วงเวลาการปลูกแตกต่างกันดังนี้ พันธุ์เบา เตรียมพื้นที่ตั้งแต่ต้นเดือนเมษายน เป็นต้นไป เริ่มปลูกเดือนมิถุนายน เก็บเกี่ยว กลางเดือนตุลาคม พันธุ์หนัก เตรียมพื้นที่ตั้งแต่ต้นเดือนเมษายน เป็นต้นไป เริ่มปลูกเดือนพฤษภาคม เก็บเกี่ยวเดือน พฤศจิกายน ระยะเวลาการปลูกรวม 150 วัน การปลูกจะช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับฝน หากฝนมาช้าก็ปลูกช้า ฝนมาเร็วก็ปลูกเร็ว พอถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยว ก่อนขนข้าวขึ้นยุ้งฉาง จะมีพิธีกรรมเรียกขวัญข้าวไปอยู่ที่ยุ้งฉาง ในเดือนพฤศจิกายนชาวลีซอแต่ละบ้านจัดวันกินข้าวใหม่ เพื่อขอบุญขอพรจากคนเฒ่าคนแก่ ให้ผู้อาวุโสได้กินข้าวใหม่ก่อน พิธีกรรมเริ่มจากเจ้าบ้านทำพิธีเช่น ให้อาหารบรรพบุรุษ เสร็จแล้วเชิญผู้อาวุโสมานั่งล้อมวงที่โต๊ะอาหาร เจ้าภาพส่งขามข้าวใหม่ผสมเผือก

มัน เนื้อหมูคั่ว 2 ชิ้น และเหล้า แยกแต่ละคนรับไว้แล้วคืนทุกอย่างให้เจ้าบ้านอย่างละครึ่ง จากนั้นให้ผู้อาวุโสหนึ่งคนนำกล่าวอวยพร พออวยพรเสร็จให้ผู้อาวุโสเริ่มรับประทานอาหารก่อน แล้วผู้อื่นตาม

ชาวลิซอรับประทานอาหารรสจัด ต้มผัก จะปรุงรสด้วยเกลือ สำหรับข้าวเป็นโตกไม้ นึ่งบนตั้งหวาย ใช้ตะเกียบพวยข้าว ต้มน้ำร้อนๆ ไม่ต้มน้ำดิบ ต้มเหล้าข้าวโพดในงานพิธี มีน้อยคนที่สูบฝิ่น สมัยก่อนทุกคนเคี้ยวหมากปากเประจอนฟันดำ ปัจจุบันมีเพียงคนแก่ที่เคี้ยวหมาก ชาวลิซอชอบอาหารรสจัด ต้ม หมูใส่ผักกาด ปรุงรสด้วยเกลือ เนื้อไก่และหมูนานๆบริโภคนิยมล่าสัตว์ป่ามาทำอาหาร สำหรับจะเป็นโตก (ถาดไม่มีขาตั้ง) นึ่งบนตั้งหวาย ใช้ตะเกียบพวยข้าว และต้มน้ำชาร้อนๆ ต้มเหล้าข้าวโพดในงานพิธีและเทศกาลต่างๆ คนแก่ชอบเคี้ยวหมาก เครื่องดื่ม ต้มเหล้าข้าวโพดและต้มเหล้าหนักในเทศกาลปีใหม่ การทำเหล้าข้าวโพดของเผ่าลิซอ นำ เมล็ดข้าวโพดไปต้มให้สุกแบบไม่รินน้ำทิ้ง ไปผึ่งเย็นแล้วนำไปคลุกกับแป้งเชื้อเหล้าที่คั่วบด ตักใส่ถุงพลาสติกมัดปากถุงให้แน่น อากาศไม่เข้า หมักไว้ 1 อาทิตย์ แล้วเอาไปกลั่น สำหรับการถนอมอาหาร ชนเผ่าลิซอมีวัฒนธรรมการถนอมอาหาร ที่ถนอมไว้กินนาน ๆ ได้แก่ เนื้อตาก หมูส้ม ไส้กรอก ผักตากแห้ง ผักกาดเขียวปลี ดอง หน่อไม้ดอง และขนมข้าวปุ้น

ชาวเขาเผ่าม้ง

1. การแต่งกาย

การแต่งกายของชาวม้งแตกต่างกัน ตามเอกลักษณ์เผ่า ดังนี้

ม้งดำ หรือ ม้งน้ำเงิน ม้งเขียว หรือม้งลาย“(น) “ม้งจิว” ผู้ชายสวมกางเกงดำเป๋ายาวตัวโคร่ง ปลายขาแคบรัดข้อเท้า พันผ้าคาดเอวสีแดง รัดเข็มขัดเงิน ทับบนผ้าคาดเอว ใส่เสื้อเอวสั้นเปิดหน้าท้อง แขนยาว ผ่าหน้า ปีกลายที่ปลายแขนชายเสื้อและสาบหน้า สวมหมวกสีดำ ไม่มีปีก ปลายแหลมของหมวกประดับด้วยกุสิดแดง ส่วนผู้หญิงนุ่งกระโปรงจีบรอบตัวผ่าหน้า มี ลวดลายเป็นลายปักและลายเขียนเทียน การตัดเย็บกระโปรงแยกเป็นสามชิ้นเย็บต่อกัน ชิ้นตระ โปกบนเป็นสี(ขึ้นบน) ชิ้นตระ โปกล่าง(ขึ้นกลาง) เป็นผ้าเขียนเทียน ชายกระโปรง(ขึ้นล่าง) เป็นผ้าปักมือลายต่าง ๆ และกุ้นด้วยผ้าริบบิ้นหลากสี สวมเสื้อสีดำ แขนยาว ข้างหลังมีปกเสื้อแบบปกทหารเรือปักลายมือเต็มแผ่นด้วยผ้าริบบิ้นหลากสีเป็นขอบ และเอาด้านที่ปักลวดลายไว้ด้านใน ตัวเสื้อยาว ปักลายริมแขน ชายเสื้อ และสาบหน้า มีผ้าปิดแหวกหน้ากระโปรง (เข้) ความยาวถึงหน้าแข้งกว้างประมาณ 20-25 เซนติเมตร ปักมือกุ้นด้วยผ้าริบบิ้นหลากสี มีผ้าพันแข้งสีขาวหรือสีดำประดับ กุสิดแดงปักริมขอบ ผู้หญิงเกล้าผมมวยขนาดใหญ่ทูนไว้บนศีรษะเพื่อเทินสิ่งของใช้ผ้าพันเป็นเกรียววางบนผมเพื่อรองสิ่งที่เทินบนหัว

ม้งขาว “(ฮ) ม้งเคี้ยว ” ผู้ชายใส่กางเกงสีน้ำเงินหรือสีดำเป๋ายาวตัวโคร่ง แบบเดียวกับม้งดำ ต่างกันที่ปลายขาเป็นทรงกระบอกเหมือนกางเกงขาก๊วย ใส่เสื้อตัวสั้นรัดลำตัวเปิดหน้าท้อง

แขนยาว ปักหรือก้นผ้าดิบที่ปลายแขน ชายเสื้อ ริมคอ และสาบเสื้อ มีลักษณะคล้ายของมั่ง สวมหมวกไม่มีปีกสีดำ ปลายหมวกประดับด้วยกุ๊โหมพรมสีแดง ผู้หญิงชุดอยู่บ้านเป็นกางเกงสีดำหรือสีน้ำเงิน ขาวเหมือนของผู้ชาย และชุดใส่งานเทศกาลและงานพิธีต่างๆ เป็นกระโปรงจีบรอบตัวสีขาว แหวกหน้ายาวแค่หัวเข่า ไม่ปักลวดลายสีน้ำเงินดำหรือสีดำตัวยาวถึงเอว แขนยาวมีผ้าปักประดับที่ขอบแขน ริมคอ ขอบชายเสื้อ และหน้าอก มีผ้าปิดแผ่นหน้า และแผ่นหลัง (เซ้) ตัวเสื้อมีปกเหมือนของมั่งดำแต่ที่แตกต่างกันที่มั่งขาวเอาปกด้านลายปักไว้ด้านนอก

เครื่องประดับของมั่งดำและมั่งขาว เป็นเงิน ได้แก่ กำไลข้อมือ ห่วง คอเป็นชุดติดกัน 5 ชั้น ต่างหู และเหรียญเงินที่ใช้ประดับเสื้อ เป็นเงินรูปหรือเงินฝรั่ง

2. ลายผ้ามั่ง

ผู้หญิงทุกคนจะปักผ้าเป็น ทูบปีจะปักผ้าเพื่อแต่งเสื้อผ้าชุดใหม่ของตน สามี และบุตร เพื่อใส่ในงานปีใหม่ ลายผ้าของชาวเขาเผ่ามั่ง จะปักด้วยด้าย ลายผ้าตัดปะทับสอย และลายเขียนเทียนตามจินตนาการของแต่ละคน ซึ่งเลียนแบบจากธรรมชาติ วิถีชีวิต ความเชื่อ และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

2.1 ลายปัก ลายปักบนผืนผ้าของชาวเขาเผ่ามั่ง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว สีสันสดใส หลากหลายสี ศิลปะงานปักได้สืบ ทอดกันมานาน จะปักลายผ้าด้วยเส้นด้าย และวัสดุอื่น เช่น ลูกเดือย ลูกปัด ท่อนไม้เล็ก ๆ และเลื่อม ลายปักของชนเผ่ามั่งแบ่งเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ลายปักเหยียบ ได้แก่ ลายปูกูเขา ลายแมงมุม ลายไข่ปลา ลายสี่ทิศ ลายแปดทิศ ลายพื้นแปด ลายพื้นปลาเล็ก ลายฝนตก ลายฝนภูเขา ลายเมล็ดฝิ่น ลายเกษตรดอกฝิ่น

กลุ่มที่ 2 กลุ่มลายกากบาท ได้แก่ ลายสี่เหลี่ยมตั้งมุม ลายนกใหญ่ ลายแม่น้ำ ลายคน ลายมั่งสามเหลี่ยม ลายขุนเขา ลายแผ่นดินแตก ลายดาวตั่งกู๊ ลายหนังสือมั่ง ลายพื้นปลา กากบาท ลายตานกฮูกใหญ่ ลายเมียน้อยเมียหลวง ลายมงกุฎเมียหลวง ลายดวงประทีป ลายดวงดาว ลายดาวพันดวง และลายภูเขา

กลุ่มที่ 3 กลุ่มลายสายน้ำ ได้แก่ ลายเข้าหอ ลายหมากรุกสามสี ลายมั่งสามเหลี่ยม ลายสี่เหลี่ยมตั้งมุม ฯลฯ

สำหรับลายปักด้วยเส้นด้ายนั้น ได้แก่ ลายปักเหยียบ ลายสี่ทิศ ลายพื้นปลาเล็ก ลายน้ำเต้า ลายฝนตก ลายเกษตรดอกฝิ่น ลายพื้นแปด ลายฝนภูเขา ลายแปดทิศ ลายปูกูเขา ลายป่าดอกฝิ่น ลายดาวตก ลายดาวพันดวงลายดาวตั่งกู๊ ลายหนังสือมั่ง ลายภูเขา ลายตานกฮูก ลายมั่งใหญ่กากบาท ลายแผ่นดินแตก ลายนกใหญ่ ลายบันไดเด็ก ลายสี่เหลี่ยมตั้งมุม ลายมั่งสองเมีย ลายสายน้ำ ลายมั่งสามเหลี่ยม ลายมงกุฎเจ้าสาว ลายเมียน้อยเมียหลวง ลายภูเขาสูง ลายดวงประทีป ลายภูเขาสูงดอกไม้บาน ลายป่าแดง และ ลายเปิดเขา เป็นต้น

ลายปักด้วยวัสดุอื่น เป็นการนำวัสดุที่ไม่ใช่เส้นด้ายมาตกแต่งลงบนลายที่ปักด้วยเส้นด้าย ให้รูปแบบและสีสันสวยงามมากขึ้น และสื่อถึงความเชื่อ ต่าง ๆ ได้แก่ เหริยญ ลูกบิด เลื่อม เมล็ดพืช และขนนก เป็นต้น การปักด้วยวัสดุแต่ละอย่างจะบ่งบอกถึงฐานะ สถานะทางสังคม ตัวอย่างเช่น การปักด้วยเงินเหริยญรูปอินเดีย เหริยญเงินบริสุทธิ์ โข โลหะเงิน จะแสดงถึงความร่ำรวยสนุกสนานปักด้วยลูกบิดแสดงถึงความเคารพยำเกรงต่อพิธีกรรม และการปักด้วยขนนก เกล็ดปลา มีการเพิ่มสีด้วยเลือดสัตว์ที่ใช้ในพิธีกรรมเช่นสังเวชญาต่างๆ การปักด้วยวัสดุนี้ไม่มีลายเฉพาะ ส่วนมากปักวัสดุลงไปบนช่องว่างระหว่างลายที่ปักด้วยเส้นด้าย เช่น กระเป๋าสะพายคู่เหริยญรูปอินเดีย กระเป๋าใส่เงิน ยาม เข็มขัด สายรัดศีรษะ หมวกชาย หมวกหญิงและ เสื้อชาย

2.2 ลายผ้าตัดปะทับสอย เป็นการตัดฉีกผ้านำมาขึ้นรูปงาน โดยการใช้ด้ายสอยพับเก็บริม ไประดับไปตามรูปร่างของลายประกอบด้วย 2 กลุ่มลาย ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มลายเข้ามุมเหลี่ยม ได้แก่ ลายเขาล้อม ลายเขาเปิด ลายหมูบ้าน ลายเกี่ยวสาว ลายเกี่ยวแม่มา้ย ลายป่าหลง ลายหมูบ้าน ลายดอกท้อ บายหลุมเลือดตก ลายภูเขาคู่ ลายป่าแดง เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 กลุ่มลายเข้ามุมโค้ง ได้แก่ ลายก้นหอย ลายจวนก้นหอย ลายตานกฮูก ลายทะเลเดือด ลายเส้นชีวิต

ลายผ้าตัดปะทับสอยเช่นเดียวกับกลุ่มงานปักมือด้วยด้ายที่มีการผสมผสานเอาลายเข้ามุมเหลี่ยมผสมกับลายเข้ามุม โค้ง ตามลักษณะเฉพาะของลาย

2.3 ลายเขียนเทียน เป็นวัฒนธรรมของชาวม้งดำ มีการเขียนลายเส้น ลงบนผืนผ้าด้วยเทียนไข เขียนเสร็จแล้วนำไปข้อมเอาเทียนไขออก ชาวม้งดำ ใช้ผ้าเขียนเทียนต่อกระโปรงส่วนที่สอง (ขึ้นกลาง) ลักษณะของลวดลายเขียนแบบจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ ใบไม้ สายน้ำ ดวงดาว หอยเบี้ยและก้นหอย ลายโบราณก็จะมีลายก้นห้น ลายจีน และลายสาวหม้าย เป็นต้น ลายโบราณจะมีลักษณะเป็นลายรูปทรงเรขาคณิต นำมาประกอบกันให้เป็นลายต่าง ๆ มี 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มลายดอก ได้แก่ ลายเขี้ยว (ลายเหริยญ) ลายเข้ (ลายกลีบดอกไม้ 4 กลีบ) ลายไจ้ (ลายใบพัด) ลายข้าวหลามตัดสี่ทิศ (ลายตั้งบ้าน) ลายข้าวหลามตัดตั้งมุมสี่ ลายดอกพังพวย ลายดอกกระจายสี่ทิศ ลายกางเขนสี่ทิศ ลายเหริยญหมาจอบ ลายแม่มา้ยหาคู่ ลายสี่เหลี่ยมบ้านม้ง และสามเหลี่ยมบ้านม้ง เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 กลุ่มลายแถว ได้แก่ ลายมงกุฎ ลายเหริยญรอบ ลายภูเขาสามเหลี่ยม ลายรั้วไม้ไผ่ ลายรั้วปูน ลายช่องลม ลายเล็กผัว (แม่มา้ยผัวทิ้ง) เป็นต้น

2.4 การทอผ้าใยกล้วย ขั้นตอนการทำเส้นใยกล้วย มีดังนี้ 1) มัดปลายต้นกล้วยเป็นกำใหญ่ ๆ นำไปตากแดด 5-10 วัน แล้วเก็บไว้ที่ร่ม) นำต้นกล้วยไปตากน้ำค้างอีก 1 คืน เพื่อให้เปลือก

กัญชงอ่อน แล้วนำมาลอกเปลือกเป็นเส้นเล็ก ๆ ยาวตลอดต้น 3) นำเส้นใยกัญชงที่ลอกแล้วมัดรวมเป็นกำใหญ่ ๆ แล้วตากไว้ในที่ร่ม 4) นำเส้นใยกัญชงไปตากน้ำค้างอีก 1 คืน ตอนเช้านำมาตำด้วยครกไม้ 5) นำเส้นใยมาต่อเป็นเส้นยาว แล้วนำมาม้วนด้วยหลังมือ เป็นม้วนเล็กก่อน แล้วจึงเอาไปต่อเป็นม้วนใหญ่ (นิยมต่อเส้นใยในฤดูฝน เพราะเส้นใยจะอ่อนนุ่มทำให้ต่อง่าย) 6) นำเส้นใยม้วนใหญ่ไปแช่น้ำในภาชนะแล้วกรอเข้าหลอด 7) นำเส้นใยที่กรอใส่หลอดแล้วไปขึ้นไม้กากบาทและตากให้แห้ง 8) มัดเส้นใยที่อยู่บนไม้กากบาทให้เป็นมัด แขนงไว้ในที่ร่มผึ่งไว้ 9) ทำน้ำจี้เถ้าเพื่อนำไปต้มเส้นใยผสมจี้เถ้าหรือปูนขาวกับน้ำพอข้นได้หมักไว้ 1 คืนจากนั้นเทน้ำใส่ในจี้เถ้าหมักปล่อยให้ตกตะกอนแล้วรินเอาน้ำจี้เถ้าใส่ใส่ถังไว้เพื่อนำมาเป็นน้ำต้มเส้นใย 10) ต้มน้ำจี้เถ้าหมักให้เดือดนำเส้นใยใส่ลงไปประมาณ 2 หรือ 3 มัด ต้มทิ้งไว้ประมาณ 12 ชั่วโมง หรือจนเปลือกหลุดออกหมด 11) นำเส้นใยกัญชงที่ต้มแล้วไปซักให้ขาว แล้วผึ่งในที่ร่มมีอากาศถ่ายเทได้ดี และ 12) นำเส้นใยไปทอ

2.5 การเขียนเทียน ละลายเทียนด้วยความร้อน ใช้เครื่องเขียน (หลายเค็ชเลือกใช้ตามขนาดของลายเส้นที่ต้องการ เขียนลายที่ต้องการด้วยดินสออ่อน แล้วใช้เครื่องเขียนจุ่มลงในน้ำเทียนที่กำลังร้อน นำมาเขียนตามลายบนผืนผ้าเมื่อเขียนลายเสร็จก็นำไปย้อมสี

2.6 การย้อมสีผ้าทอใยกัญชง เชื่อว่าน้ำย้อมผ้ามีจิตวิญญาณ ห้ามไม่ให้หญิงที่เป็นประจำเดือนหรือหญิงมีครรภ์เข้ามาใกล้บริเวณที่ย้อมผ้า หากเข้าใกล้เส้นสีจะตายย้อมไม่ติด ขณะทำน้ำย้อมต้องมีสมาธิและทำด้วยใจมันจริงๆ มีขั้นตอน ดังนี้ 1) ตัดต้นครามมาแช่น้ำประมาณ 2-3 วัน 2) นำน้ำครามมาผสมกับจี้เถ้าและเหล้าขาว 2-3 คืน หรือ 1 อาทิตย์) รินน้ำใสออก เหลือเพียงน้ำคราม 4) นำผ้าแช่ลงในน้ำคราม 1 ชม. 5) นำผ้าที่แช่แล้วไปตากแดด 3 วัน นำผ้านั้นมาแช่น้ำคราม อีกครั้ง ชั่วโมง ทำเช่นนี้ 3 ครั้งใน 1 วัน 6) นำผ้าที่ย้อมแล้วไปแช่ในน้ำขาวที่อุ่น ทิ้งไว้ 30 นาที แล้วตากแดด 7) นำผ้าที่ตากแดดแล้วไปตากน้ำค้างอีก 1 คืน แล้วนำมารีด 8) นำผ้าไปที่รีดให้เรียบ

2. การสร้างบ้าน

ชาวเขาเผ่าม้งจะตั้งถิ่นฐานบนเขาสูงเป็นป่าสมบูรณ์ จะสร้าง บ้านอยู่ในละแวกเดียวกัน เป็นกลุ่มเครือญาติ แบบบ้าน มี 3 แบบ คือ แบบม้งโบราณ แบบไทยสร้างด้วย ปูน หลังคามุงสังกะสีหรือกระเบื้อง และ แบบผสมระหว่าง แบบม้งโบราณกับแบบบ้านไทย ลักษณะแบบบ้านม้งโบราณจะสร้างด้วยวัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ตัดต้นไม้มาทำเป็นเสาบ้าน โครงหลังคาบ้านทำด้วยไม้ไผ่ ผ่าบ้านและประตูใช้ไม้ไผ่สับเป็นฟาก และสานขัดตะ ส่วนหลังคา บ้านก็จะใช้หญ้าคาถักเป็นตับ หรือใช้ใบก้อใบเหี่ยว เย็บเป็นตับๆ รูปแบบของบ้านจะมีลักษณะเป็น สี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดประมาณ 8 x 10 เมตรไม่มีหน้าต่าง บ้านม้งขาวมีประตู 2 ประตู ประตูหน้า เป็นประตูหลัก การทำ

พิธีกรรมต่างๆ จะเข้าประตุนี้ เช่น พิธีกรรมล้อมขวัญ เสี่ยงทายโชคในการทำมาหากิน ส่วนพื้นบ้านเป็นดินใต้หลังคาบ้านด้านซ้ายของประตูหลักจะเป็นห้องนอนของพ่อ-แม่ ถัดไปก็จะเป็นห้องนอนของลูกๆ โดยยกแคร่ไม้ไผ่เป็นเตียง นอน พื้นที่ด้านขวา เป็นห้องพักแขก เก็บเมล็ดพันธุ์พืช และเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ พื้นที่ส่วนตรงกลางบ้านจะมีเตาไฟ(เส้กอัจ) ใช้หุงหาอาหารหรือจิบน้ำชายามพักผ่อนคุยกัน ของคนในบ้านหรือแขก พื้นที่ด้านหลังใกล้ประตู ขอดรังสั่ง (ประตูด้านหน้า) จะเป็นที่ตั้งเตาไฟใหญ่ (ขอต่อ) พร้อมเครื่องครัวหุงหาอาหารประจำวันของครอบครัว ส่วนยุ้งข้าวและที่เก็บพื้นจะปลูกต่อชายคาออกมาด้านขวา บริเวณพื้นที่รอบบ้านจะปลูกผักสวนครัวสมุนไพร ส่วนเล้าไก่และเล้าหมูจะอยู่บริเวณพื้นที่ส่วนหลังของบ้าน

3. การบริโภค

3.1 อาหารมัง บริโภคพืชผักและ ข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก เป็นข้าวไร่ที่ปลูกเอง ส่วนข้าวเจ้าที่เป็นข้าวที่สะท้อนภูมิปัญญา คือ ข้าวใหม่มัง เป็นข้าวที่ทำขึ้นเพื่อขอบคุณบรรพบุรุษที่ลดบันดาลให้การทำให้ได้ผลอุดมสมบูรณ์ พืชผักนั้นหาได้จากป่าและปลูกเองตามไร่นาและใน พื้นที่บริเวณบ้าน เนื้อสัตว์ไม่ได้บริโภคเป็นอาหารหลัก จะนำมาทำพิธีกรรม เช่น หมูและไก่ บริโภคเนื้อสัตว์ทุกชนิด แต่ไม่กินเครื่องใน ชาวมังรับประทานอาหาร 3 มื้อ เป็นอาหารประเภทต้ม ผัด น้ำพริกแกงสมุนไพรสดจิ้มเกลือและลาบ เช่น ต้มจืดจะ ต้มน้ำให้เดือดแล้วใส่ผักลงไปปรุงรสด้วยเกลือ หากใส่เนื้อสัตว์ก็จะคั่วเนื้อสัตว์กับน้ำมันหมูเล็กน้อย เดิมน้ำต้มให้เดือดใส่ผักตามลงไป ปรุงรสด้วยเกลือ ผัดผักจะใส่น้ำมันหมูและน้ำเล็กน้อยตั้งไฟให้ร้อนแล้วใส่ผักลงไป แล้วคั่วปรุงรสด้วยเกลือ ส่วนข้าวเหนียวและข้าวโพดใช้ทำขนมและเหล้า ชาวมังจะดื่มเหล้าเฉพาะงานพิธี การถนอมอาหาร มี 2 วิธี การตากแดด และการหมักดอง การถนอมอาหารประเภทเนื้อสัตว์ เช่น เก็บเนื้อหมูไว้บริโภคตลอดปี โดยการเจียวมันหมูเอาเนื้อหมูลงคั่ว นำเนื้อหมูแช่ลงในน้ำมันหมู ใสเกล็ดลงไป ปริมาณมากเพื่อกันไม่ให้เน่า แล้วอัดใส่ไหเก็บไว้ได้เป็นปีเวลาเอามากินจะนำเนื้อหมูมาต้มให้เปื่อย ใส้กอกหมูหรือเนื้อตากแห้งแขวนไว้บนชื้อ เนื้อย่างแขวน ไว้เหนือเตาไฟ ตัดกินทีละน้อย เก็บไว้ได้นาน ส่วนขนมทำจากแป้งข้าวเหนียว แป้งข้าวโพด และแป้งข้าวเจ้าผสมกับน้ำตาล แล้วนำมาปิ้ง ในวันเทศกาลปีใหม่จะนิยมทำขนม หยั่ว หรือจั่วจะ อาหารมังมีการใช้สมุนไพรพื้นบ้านประมาณ 13 ชนิด ซึ่งมีสรรพคุณในด้านแก้ไข้ใน บำรุงกำลัง แก้ปวดท้อง แก้ปวดเมื่อย และบำรุงเลือด อาหารมังที่เป็นที่รู้จักในหมู่คนไทยได้แก่ 1) ต้มไก่สมุนไพร วิธีทำ ต้มน้ำให้เดือด ใส้ไก่สับเป็นชิ้นพอคำ ใส้สมุนไพรเพื่อสุขภาพ ปรุงรสด้วยเกลือ รับประทานกับข้าวสวย 2) น้ำพริกผักชี วิธีทำ พริกสดโขลก ใส้มะเขือเทศและต้นหอมซอยโขลก ผสมลงไป ปรุงรสด้วยเกลือ โรยใบผักชี รับประทานกับข้าวสวย 3) ข้าวใหม่มัง วิธีทำ เก็บเกี่ยวข้าวที่เริ่มจะแก่ หมายถึงต้นข้าวที่รวงข้าวเริ่มโน้มลง ปลายรวงข้าวเริ่มเหลือง นำมาวนคั่วให้ร้อนหลุดออกจากรวงเป็นข้าวเปลือก นำข้าวเปลือกมา

คั่วจนเมล็ดข้าวแข็ง นำมาตากลมเย็นแล้ว นำมาตำด้วยครกกระเดื่อง ร่อนหรือฝัดเปลือกข้าวให้เหลือเป็นข้าวสาร นำมาหุงเกือบสุก แล้วทำให้สะอาดน้ำ จากนั้นนำมานึ่งในลังถึงจนสุก ตักรับประทานเป็นข้าวสวย ข้าวใหม่มีจะมีคุณสมบัติพิเศษคือมีกลิ่นหอมและเมล็ดเหนียวนุ่ม น้ำข้าวเอาไว้คั่ว การประกอบพิธีกินข้าวใหม่มีขั้นตอนดังนี้ จัดตั้งโต๊ะอาหาร พร้อมข้าวใหม่ที่เตรียมไว้ เจ้าภาพจะทำพิธีเรียกบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว มาร่วมกินข้าวใหม่ก่อน เชิญแขกผู้หลักผู้ใหญ่ และญาติพี่น้องที่มานั่งประจำโต๊ะอาหาร เชิญแขกผู้หลักผู้ใหญ่ในโต๊ะอาหาร อาจมีใครคนใดคนหนึ่งยืนขึ้นเพื่อกล่าว ขอบคุณและอวยพรให้แก่เจ้าภาพ หลังกล่าวขอบคุณและอวยพรแล้ว เชิญแขกที่มาร่วมงาน ร่วมรับประทานอาหารข้าวใหม่ตามอัธยาศัย

3.2 สายพันธุ์ข้าวมีง มีการช่วยเหลือกันและกันทำงานเรียกว่า การลงแขก ที่ทุกคนจะลงทั้งแรงกายแรงใจที่มีอยู่ สายสัมพันธ์ข้าวมีงมีดังนี้

สายพันธุ์ที่ 1: เรียกว่าพันธุ์แป๊ะจาว (nplej caus) ข้าวสายพันธุ์แป๊ะจาว มี 2 สายพันธุ์ คือพันธุ์เมล็ดยาวเหลือง และเมล็ดสั้นดำ นิยมปลูกเพราะเป็นข้าวที่ใช้เวลาปลูกถึงเก็บเกี่ยว 90 วัน

สายพันธุ์ที่ 2 พันธุ์ข้าวแดง ภาษามีงเรียกว่า แป๊ะล้า (nplej lab) ข้าวสายพันธุ์แป๊ะล้า นั้น มีอยู่ 3 สายพันธุ์ด้วยกัน คือ

1) **สายพันธุ์แป๊ะล้าใหญ่** เมล็ดยาวใหญ่สีแดงน้ำตาล กลิ่นหอมอร่อย ลำต้นแข็งแรง รวงยาวมาก แต่เมล็ดไม่ค่อยดก ระยะเวลาตั้งแต่ปลูกถึงเก็บเกี่ยว 120 วัน เจริญเติบโตได้ทั้งสภาพดอนและน้ำขัง คนนิยมปลูกกันน้อยเหตุผลคือให้ผลผลิตต่ำ

2) **สายพันธุ์แป๊ะล้าเมล็ดยาว** เมล็ดยาวสีแดงน้ำตาล มีกลิ่นหอมอร่อย ลำต้นแข็งแรง รวงยาว เมล็ดดก ให้ผลผลิตดี ความเหนียวมันของเมล็ดข้าวจะดี มอดไม่ค่อยกิน ใช้ระยะเวลาตั้งแต่ปลูกจนถึงเก็บเกี่ยว 120 วัน การเจริญเติบโตจะเติบโตได้ทั้งสภาพที่ดอนและที่น้ำขัง คนนิยมปลูกกันมากเพราะไม่เลือกพื้นที่ ทนต่อโรค

3) **สายพันธุ์แป๊ะล้าเมล็ดสั้น** เมล็ดสั้นสีแดงน้ำตาล หอมอร่อยลำต้นแข็งแรง รวงยาว เมล็ดดก ให้ผลผลิตต่ำ ความเหนียวมันของเมล็ดข้าวดี ไม่ค่อยขึ้นมอด ระยะเวลาตั้งแต่ปลูกถึงเก็บเกี่ยว 120 วัน การเจริญเติบโตได้ทั้งสภาพดอนและน้ำขังดีทนโรค และ ทนแล้งไม่เลือกพื้นที่แต่นิยมปลูกกันน้อยเพราะให้ผลผลิตต่ำ

พันธุ์ที่ 3 พันธุ์ข้าวขาว ภาษาม้งเรียกว่า **แปล้เต้อ (nplej dawb)** พันธุ์แปล้เต้อนั้น มีอยู่ 2 สายพันธุ์ด้วยกัน

1) **สายพันธุ์ที่ 1** เป็นสายพันธุ์ **แปล้เต้อตุคดำ** เมล็ดยาว สีไขขาว รวงยาว ลำต้นแข็งแรง ทนลมหักซ้า เมล็ดดก ให้ผลผลิตดี หอมอร่อยความเหนียวมันของเมล็ดดี ไม่ค่อยขึ้นมอด ปลุกถึงเก็บเกี่ยว 120 วัน การเจริญเติบโตได้ดีต้องเป็นสภาพที่ค่อนข้างไม่ชอบพื้นที่น้ำขัง คนนิยมปลูกกันมากเพราะทนแล้งไม่เลือกพื้นที่

2) **สายพันธุ์ที่ 2** เป็นสายพันธุ์ **แปล้เต้อตุคดำ** เมล็ดยาว สีไขขาว รวงยาว ลำต้นแข็งแรง ทนลมหักซ้า เมล็ดดก ให้ผลผลิตดี หอมอร่อยความเหนียวมันของเมล็ดดี ไม่ค่อยขึ้นมอด ปลุกถึงเก็บเกี่ยว 120 วัน การเจริญเติบโตได้ดีต้องเป็นสภาพที่ค่อนข้างไม่ชอบพื้นที่น้ำขัง ปลูกกันมากเพราะทนแล้งไม่เลือกพื้นที่

พันธุ์ที่ 4 แปล้กาวซ้อ (nplej kaug ntshwj) มีอยู่ 2 สายพันธุ์

1) **สายพันธุ์แปล้กาวซ้อเหลือ** มีลักษณะเมล็ดยาวสีเหลืองนวล รวงยาว เมล็ดไม่คอด ลำต้นแข็งแรง ทนลมหักซ้า ให้ผลผลิตดี หอมอร่อยความเหนียวมันของเมล็ดดี ขึ้นมอดไวก ระยะเวลาตั้งแต่ปลุกถึงเก็บเกี่ยว 120 วัน การเจริญเติบโตได้ดีต้องเป็นสภาพที่ค่อนข้างไม่ชอบพื้นที่น้ำขัง คนนิยมปลูกกันน้อย เหตุผลคือให้ผลผลิตต่ำ ค่อนข้างเลือกพื้นที่ แต่ข้อดีคือนิยมปลูกเพื่อทำข้าวใหม่ และวางขายให้นักท่องเที่ยว

2) **สายพันธุ์แปล้กาวซ้อตุ้** มีลักษณะเมล็ดยาวสีดำปนเหลือ เมล็ดไม่คอด ลำต้นสูงแข็งแรง ทนลมหักซ้า รวงยาว ให้ผลผลิตดี หอมอร่อยความเหนียวมันของเมล็ดดี ขึ้นมอดไว ระยะเวลาตั้งแต่ปลุกถึงเก็บเกี่ยว 120 วัน การเจริญเติบโตได้ดีต้องเป็นสภาพที่ค่อนข้างไม่ชอบพื้นที่น้ำขัง คนนิยมปลูกกันน้อย เหตุผลคือให้ผลผลิตต่ำ ค่อนข้างเลือกพื้นที่ แต่ข้อดีคือนิยมปลูกเพื่อทำข้าวใหม่ และวางขายให้นักท่องเที่ยว

พันธุ์ที่ 5 แปล้หอมมะลิ (ยังไม่มีชื่อม้ง) พันธุ์ข้าวไร่หอมมะลินี้เป็นพันธุ์ข้าวไร่ที่เพิ่งได้รับการขยายพันธุ์มาจากญาติพี่น้องที่อยู่จังหวัดตาก เมล็ดพันธุ์ยาวเป็นมีสีไข มีลำต้นแข็งแรง รวงยาว น้ำหนักดีมาก ให้ผลผลิตดี ข้าวหอม อร่อยมาก แต่ค่อนข้างเลือกพื้นที่ ไม่ค่อยทนโรคทนแล้งเท่าไร คนยังนิยมปลูกกันน้อย เนื่องจากว่ายังไม่กล้าเลี้ยง

พันธุ์ที่ 6 แปล้ซ้างจัว (nplej ntshaav txua) เป็นพันธุ์ข้าวไร่หอมนิลที่สืบทอดมานาน เป็นข้าวเพื่อสุขภาพเป็นข้าวพิเศษ ต่อมาชาวบ้านก็ได้ขยายพันธุ์ ปัจจุบันนี้ที่เขาคือนิยมปลูกกันมากพอสมควร จะปลูกในเชิงพาณิชย์กันมากกว่าปลูกไว้รับประทาน เพราะมีราคาแพง ประกอบกับข้าวพันธุ์นี้ให้ผลผลิตต่ำ เพิ่งได้รับการขยายพันธุ์มาจากญาติพี่น้องที่อยู่ จังหวัดเชียงราย

พันธุ์ที่ 7 แปลี่ซ้าง (nplej ntshaav)

พันธุ์ปลี่ซ้าง มีอยู่ 3 สายพันธุ์ แต่ละสายพันธุ์ ก็จะมีเอกลักษณ์ต่างกัน

- 1) สายพันธุ์ที่ 1 ลำต้นดำแข็งแรง ใบตั้ง รวงสั้น เมล็ดดำ แต่ไม่ค่อยหอม เมล็ดข้าวแข็ง นิยมปลูกกันมาก เพราะไม่เลือกพื้นที่
- 2) สายพันธุ์ที่ 2 ลำต้นสูง แข็งแรง ใบตั้ง รวงสั้น เมล็ดดำ แต่ไม่หอม อร่อย ข้าวนุ่ม นิยมปลูกกันมาก เพราะไม่เลือกพื้นที่
- 3) สายพันธุ์ที่ 3 มีลำต้นสูง แข็งแรง ใบสีดำ รวงยาว เมล็ดข้าวดำ หอม อร่อย ข้าวนุ่ม นิยมปลูกกันน้อย เพราะเลือกพื้นที่และต้องคัดเลือกพันธุ์ทุกปี

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์

แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าของชุมชนที่ได้จากกระบวนการวิจัย คือ

1. จัดหาสถานที่เพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่า

ชุมชนได้สำรวจพื้นที่เพื่อจัดตั้งศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่า เห็นด้วยกับพื้นที่ ต่อไปนี้

- 1) ศูนย์อาหารผ่านศึก ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านเล่าเน้ง เป็นพื้นที่อยู่ในความดูแลของศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 38 จังหวัดเพชรบูรณ์ สถานที่แห่งนี้มีข้อดี คือ มีอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กอยู่ในสภาพดี 1 หลัง สามารถเติมแต่งด้วยวัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ และแฝก ทำเป็นศูนย์วัฒนธรรมมีชีวิตแสดงเกี่ยวกับวัฒนธรรมการแต่งกายได้ โชว์หัตถกรรมทอผ้า การปักผ้ามัด และการทำผ้าเขียนเทียน การจักสาน และมีอาคารโรงครัว 1 โรง สามารถทำเป็นศูนย์โชว์เกี่ยวกับวิถีด้านอาหาร จำหน่ายอาหารชนเผ่า มีป่าสนที่ร่มเย็น รอบบริเวณสามารถจัดกิจกรรม เช่น การแสดง การละเล่น การโยนลูกช่วง การตีลูกช่วง การเป่าแคน และการตีลูกช่วง และตั้งบ้านม้งจำลอง
- 2) หน่วยพัฒนาบ้านเพชรดำ ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านเพชรดำ ข้อดีมีลานการแสดงเป็นคอนกรีต และอัศจรรย์นั่งชม มีพื้นที่กว้างสามารถพัฒนาภูมิทัศน์ให้สวยงามได้ เช่น ปลูกป่านางพญาเสือโคร่ง มีจุดชมวิว ใกล้กับศูนย์บำบัดบ้านร่มเย็นเขาคือ มีอาคารคอนกรีตครึ่งไม้สามารถจัดโชว์นิทรรศการวัฒนธรรม ด้านการแต่งกาย การทอผ้า การปักผ้า การทำผ้าเขียนเทียน และการจักสาน ไม้ไผ่ เป็นต้น และสามารถทำเป็นที่พักนักท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ ส่วนพื้นที่รอบบริเวณสามารถโชว์การแสดงพื้นบ้านของชนเผ่า ได้แก่ การเดินจี่ลี การเดินแคน การโยนลูกช่วง การตีลูกช่วง การยิงหน้าไม้ การยิงธนู บ้านชนเผ่าจำลอง และสวนสมุนไพร เป็นต้น เมื่อสำรวจพื้นที่และได้สถานที่แล้ว จึงทำหนังสือและเสนอแผนเพื่อขอใช้พื้นที่ดังกล่าว ไปยังศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่

การขอใช้พื้นที่ครั้งแรกไม่ได้รับการอนุมัติ ต่อมาศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 38 มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชนเผ่า ได้อนุญาตให้กลุ่มอาชีพวัฒนธรรมและวิถี 4 ชนเผ่าใช้พื้นที่ได้ และจังหวัดจะสนับสนุนงบประมาณต่อไป แผนที่กลุ่มอาชีพวัฒนธรรมและวิถี 4 ชนเผ่าได้เสนอไปพร้อมกับหนังสือขออนุญาตใช้พื้นที่นั้น มีดังนี้ 1) วัฒนธรรม 4 ชนเผ่า ได้แก่ .ประเพณีม้ง ได้แก่ เทศกาลปีใหม่/กินข้าวใหม่/ตั้งชื่อใหม่/วันเสดาะเคราะห์ ของตระกูลแซ่ ฯลฯ .ประเพณีลีซุ ได้แก่ เทศกาลตรุษจีน/เทศกาลศาสตร์จีน/พิธีแต่งงาน/ทำบุญศาลเจ้าประจำปี ฯลฯ ประเพณีเย้า ได้แก่ ประเพณีพิธีกรรมทำบุญให้บรรพบุรุษประจำปี ประเพณีมุเซอ ได้แก่ เดินฉลองจะดักปีใหม่ ฯลฯ 2) สมุนไพร/สุขภาพ 3) เศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ เกษตรอินทรีย์ ปลูกผักไร้สาร เลี้ยงสัตว์อินทรีย์ผลิตปุ๋ยอินทรีย์น้ำ/แห้ง 4) โฮมสเตย์ ได้แก่ สร้างบ้านพักชนเผ่าในศูนย์ บ้านพักชนเผ่าในชุมชน 5) กลุ่มงานฝีมือ ได้แก่ จักสาน, ตัดเย็บ/ผ้าปักลายต่างๆ ช่างเงิน ช่างเหล็ก ตีมีด ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ปั่นจักรยานและขี่ม้าเพื่อสุขภาพ และ 7) ร้านค้าผลิตภัณฑ์ 4 ชนเผ่า

3) ศูนย์บำบัดบ้านร่มเย็นเขาค้อ ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านเล่าเน้ง มี เนื้อที่ประมาณ ๖ ไร่ ติดกับหัวไร่ทิศตะวันตกแปลงที่ดินจัดสรรของนายเสนาะ ราวิล เป็นที่ จัดตั้งศูนย์บำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด มีนาย นิรันดร์ วณะผาสุก เป็นหัวหน้าโครงการ ที่นี้มีข้อดี คือ มีทัศนียภาพสวยงาม มีการดำเนินการขับเคลื่อนเรื่องวัฒนธรรมชนเผ่าม้งอยู่เป็นทุนเดิมแล้ว และมีอาคารสิ่งก่อสร้าง ดังนี้ อาคารที่พักผู้บำบัด ขนาด 8 x 16 เมตร 1 หลัง ห้องน้ำภายใน 4 ที่ ทำนบดินเพื่อกักเก็บน้ำ 1 แห่ง อาคารโรงครัว 1 หลัง บ้านพักมุงหญ้าแฝก 2 หลัง โรงตีเหล็ก 1 หลัง และห้องน้ำ 2 หลัง มีสิ่งของโบราณด้านวิถีชนเผ่า มีการเก็บรวบรวมพันธุ์ข้าวไร่ของชาวเขาเผ่าม้ง มีผู้บำบัดที่สามารถใช้ป็นแรงงานและดำเนินการด้านการก่อสร้างและงานฝีมือเกี่ยวกับหัตถกรรมด้านวัฒนธรรมได้ รวมทั้งสถานที่แห่งนี้ชุมชนบ้านเล่าลือ บ้านเล่าเน้ง และบ้านเพชรดำ ได้เลือกเป็นที่ตั้งโฮมสเตย์ในโครงการวิจัยของเพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว เรื่องการพัฒนาการจัดการโฮมสเตย์บนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์

2. การจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมชนเผ่า

จากการที่ชุมชนทำหนังสือขอใช้พื้นที่ไปยังศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 38 และไม่ได้รับอนุมัตินั้น ชุมชนจึงได้เขียนโครงการของงบประมาณ SML ชื่อโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชน และโครงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและป่าต้นน้ำ บ้านเล่าเน้ง เมื่อได้รับงบประมาณแล้ว ชุมชนได้ดำเนินการตามโครงการ ในส่วนของศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่านั้น ชุมชนได้รวบรวมวัตถุและเครื่องมืออุปกรณ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมและวิถีชนเผ่ามาไว้ที่อาคารของโครงการ ดังรูปในภาคผนวก และมีกลุ่มอาชีพวัฒนธรรมและวิถี 4 ชนเผ่าดำเนินการ

3. สร้างเครือข่ายการพัฒนาการจัดการแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าเพื่อการท่องเที่ยวชุมชน

จากกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ชุมชนสามารถดำเนินการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่า ๆ ดังต่อไปนี้

หลังจากชุมชนบ้านเล้าลือ บ้านเล้าเน้ง และบ้านเพชรดำ ได้ยื่นหนังสือ ขออนุญาตใช้พื้นที่ของหน่วยพัฒนาสังคมบ้านเพชรดำ ต่อศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 38 จังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2554 แต่ไม่ได้รับการอนุมัติ เมื่อหัวหน้าหน่วยคนเก่าโยกย้ายไป ได้หัวหน้าคนใหม่มา เรื่องนี้ได้รับข้อมติมาทบทวนอีกครั้ง ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 38 ได้เชิญผู้วิจัยเข้าร่วมประชุมสองครั้ง เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า อำเภอเขาค้อ ผู้วิจัยร่วมเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชนเผ่าบนเขาค้อด้วย ผลที่ประชุมเห็นชอบ และต่อมาศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 38 ได้จัดประชุมเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่าที่ศาลาประชาคมบ้านเพชรดำ โดยมีรองผู้ว่าราชการเป็นประธาน และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอำเภอเขาค้อและจังหวัดเข้าร่วมประชุม ที่ประชุมเห็นชอบให้ชุมชนใช้พื้นที่ศูนย์พัฒนาสังคมบ้านเพชรดำดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชนได้ และให้ชุมชนทั้งสามหมู่บ้านเขียนโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อของบประมาณสนับสนุนต่อไป

อภิปรายผล

ชนเผ่าม้ง และลีซอ ในหมู่บ้านเล้าลือ หมู่บ้านเล้าเน้ง และหมู่บ้านเพชรดำ ได้เกิดการเรียนรู้ในกระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้จากการวิจัยแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ โดยที่ชุมชนสามารถรวบรวมองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมในด้านการแต่งกาย การสร้างบ้านเรือน และการบริโภค วิถีชีวิต และสามารถเสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนทั้งทางด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจ ซึ่งผู้ใช้ประโยชน์จะมี 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ คนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง และนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับการวิจัยของ ทศพิช เป้นดวงเนตร ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศูนย์เรียนรู้เครือข่ายชุมชนชาวจีนยูนนาน จ.แม่ฮ่องสอน พบว่าจากกระบวนการวิจัยก่อให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ที่ช่วยสร้างเสริมความรู้อย่างต่อเนื่องให้กับสมาชิกชุมชน และยังเป็นเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ อีกทั้งเป็นแหล่งบริการข้อมูลข่าวสาร ซึ่งถือว่าเป็นคลังปัญญาที่จะสร้างคนรุ่นใหม่เชื่อมกับคนรุ่นเก่าได้อย่างสอดคล้องและไม่จำกัดเวลา เห็นได้จากการที่ทีมวิจัยและชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากข้อมูลในการนำเสนอเรื่องราวทางวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยว ผ่านมัลติมีเดีย น้อยในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวที่ผ่านมา ช่วงปลายปี พ.ศ.2553 ถึงต้นปี พ.ศ.2554 และสำหรับ

นักท่องเที่ยวเองก็จะได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณค่า ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความตระหนัก และรับรู้ถึงความสำคัญของวัฒนธรรมชาวจีนยูนนานอีกด้วย(สุภาวดี ทรวงพรวาณิช, 2554: online)

ชุมชนกำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมในชุมชน เช่น จัดหาพื้นที่เพื่อจัดตั้งพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมชุมชน และกำหนดสถานที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ บริเวณศาลเจ้าบ้านเพชรดำ ที่นี้จะมีพิธีกรรมไหว้ศาลเจ้าที่ ศาลปู่ ศาลย่า ในงานและเทศกาลต่าง ๆ เช่น เทศกาลปีใหม่ ชาวลีซอก็จะมาทำพิธีกรรม ต้นใจก็กันอย่างสนุกสนาน ชาย-หญิง ทั้งคนเฒ่าคนแก่ คนวัยกลางคน คนหนุ่มคนสาว และเด็ก ๆ จะแต่งตัวด้วยชุดใหม่ที่สวยงามมากกันอย่างเนืองแน่น อีกแห่งหนึ่ง คืออาคาร โครงการศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชนและโครงการอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรมและป่าต้นน้ำ บ้านเล่าแง๊ ที่นี้จะเป็นที่รวบรวม เครื่องมือเครื่องใช้ในวิถีชีวิตสมัยโบราณ และอีกแห่งหนึ่ง คือ ศูนย์บำบัดบ้านร่มเย็น ที่นี้จะมีเครื่องมือเครื่องใช้สมัยโบราณ โรงตีมัดแบบโบราณ และมีสวนสมุนไพรกับไม้หายาก นอกจากนี้ชุมชนยังได้ทำหนังสือขอใช้พื้นที่และเสนอโครงการบ้านรักษชนเผ่าและของประมาณสนับสนุนจากจังหวัดเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ผลคือได้รับอนุมัติให้ใช้พื้นที่ซึ่งอยู่ในความดูแลของหน่วยพัฒนาสังคมหน่วยที่ 38 และจังหวัดจะจัดสรรงบประมาณให้ในปีต่อไป

จากโครงการที่ชุมชนเสนอแก่ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 38 จังหวัดเพชรบูรณ์นั้น จะมีรูปแบบแหล่งเรียนรู้เช่นเดียวกับหมู่บ้านรักไทยของจีนยูนนานและของพิพิธภัณฑ์ชาวเขาชุมชนจะแล จังหวัดเชียงราย ซึ่งที่นี้ประกอบไปด้วย สิ่งของ เครื่องใช้ที่แสดงถึงวิถีชนเผ่า ได้ถูกเรียไรกันภายในชุมชนเพื่อนำมาจัดแสดง ชุ่มดิน 4 หลัง เรือนไม้ไผ่ 2 เรือน สร้างจากเรียวแรงชาวบ้านชุมชนจะแล นานนับกว่า 6 เดือน เพื่อเป็นชุ่มแสดงประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ห้องฉายภาพวิดีโอสารคดี ชนเผ่า ร้านค้าชุมชน การรวมกลุ่มของคนในชุมชน และคน ภายในชุ่มดินศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ชนเผ่าบ้านจะแล ประกอบด้วยอาคารต่างๆ ดังนี้ ห้องแสดงศิลปะ วัฒนธรรม และวิถีชีวิต ห้องฉาย ภาพวิดีโอสารคดีชนเผ่า และห้องแสดงภาพ ห้องศิลปะ วัฒนธรรม และวิถีชีวิต เป็นอาคารดินตรง กึ่งกลางของอาคารอีก 3 หลัง ประกอบด้วย เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน , เครื่องแต่งกายทั้ง ของชายและหญิง, เครื่องประดับ, เครื่องดนตรีของชนเผ่าต่างๆ อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการประกอบ พิธีกรรม อาทิ เครื่องบูชาพระเจ้าอ้อซา และจำลองคันทวน ในประเพณีปีใหม่กินวอของชาวล่าหู่ เป็นต้น รวมถึงแผนที่การอพยพของชนเผ่าต่างๆ เข้ามาตั้งรกรากถิ่นฐานในประเทศไทย ทั้งชนเผ่าอาข่า ล่าหู่ เมี่ยน ม้ง ลีซอ และกะเหรี่ยง สิ่งของภายในห้องที่จัดแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชน เผ่าเหล่านี้ เป็นสิ่งของเครื่องใช้ที่ชาวชุมชนร่วมใจกันมอบให้พิพิธภัณฑ์ เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ภายในชุมชนเอง และเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจจากภายนอก จากทางเข้า อาคารแรกที่ปรากฏ แก่สายตา เป็นห้องฉายภาพวิดีโอสารคดีชนเผ่า ที่เผยแพร่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสข้อเท็จจริง ที่

ถูกต้องเกี่ยวกับ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ขนบประเพณี ของ 3 ชนเผ่า ในเขตบ้านห้วยแม่ซ้าย อันประกอบด้วย ชนเผ่าลาหู่ อาข่า และเมี่ยน ซึ่งเป็นชาติโอซารคดี ทั้งภาคภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ และญี่ปุ่น ส่วนอาคารดินหลังเล็กๆ รูปทรงกลมติดกับประตูทางเข้าพิพิธภัณฑ์อีกด้านหนึ่ง เป็นห้องแสดงภาพถ่าย ซึ่งเป็นภาพซีเปีย อันแสดงถึงความเป็นธรรมชาติ และเอกลักษณ์ของชนเผ่า ทั้งความสดใสของเด็กๆชนเผ่า การแต่งกาย เป็นต้น (www.hilltribe.org/thai/museum)

จากกระบวนการวิจัยก่อให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ที่ช่วยสร้างเสริมความรู้อย่างต่อเนื่องให้กับสมาชิกชุมชน และยังเป็นเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ อีกทั้งเป็นแหล่งบริการข้อมูลข่าวสาร ซึ่งถือว่าเป็นคลังปัญญาที่จะสร้างคนรุ่นใหม่เชื่อมกับคนรุ่นเก่าได้อย่างสอดคล้องและไม่จำกัดเวลา เห็นได้จากกรณีที่ทีมวิจัยและชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากข้อมูลในการนำเสนอเรื่องราวทางวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยว ผ่านมัลติมีเดียในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวที่ผ่านมา ช่วงปลายปี พ.ศ.2553 ถึงต้นปี พ.ศ.2554 และสำหรับนักท่องเที่ยวเองก็จะได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณค่า และทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความตระหนักและรับรู้ถึงความสำคัญของวัฒนธรรมชาวอินชุนนานอีกด้วย (สุภาวิณี ทรงพรพาณิชย์, 2554:online)

ดังนั้น แนวทางพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมของชุมชนบ้านเล่าลือ บ้านเล่าเน้ง และบ้านเพชรคำ นั้น สอดคล้องกับ เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒนเสรษฐ (2544) ที่กล่าวว่าแหล่งการเรียนรู้ คือ ถิ่นที่อยู่ บริเวณ บ่อ เกิด แหล่ง ที่ หรือศูนย์รวมความรู้ที่ให้เข้าไปศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญ ซึ่งตามความหมายนี้ แหล่งการเรียนรู้จึงอาจเป็นได้ทั้งสิ่งที่เป็นธรรมชาติ หรือสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เป็นได้ทั้งบุคคล สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

- 1) ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 38 และองค์กรที่เกี่ยวข้อง สามารถพัฒนาต่อยอดเพื่อประโยชน์ต่อจังหวัด และประเทศชาติต่อไปได้
- 2) ชุมชนสามารถ นำผลการวิจัยไปพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต่อไปได้
- 3) สร้างศูนย์การเรียนรู้ที่สร้างเสริมความรู้อย่างต่อเนื่องให้กับสมาชิกชุมชน ให้เป็นคลังปัญญาที่จะสร้างคนรุ่นใหม่เชื่อมกับคนรุ่นเก่าได้อย่างสอดคล้องและไม่จำกัดเวลา

2. การเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยต่อไป

ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าเพื่อ
การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

กรมวิชาการ. (2545, มีนาคม 6). “แหล่งการเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้ วารสารการศึกษา 5 (6) : 4-11.

คำริ บุญชู. แหล่งการเรียนรู้, (online). www.thaigoodview.com. (17 ธ.ค 2554)

ตำบลเข็กน้อยอำเภอเขาค้อ ประวัติความเป็นมา : ชาวเขา, (online) (<http://www.thaitambon.com>)

เนาวรัตน์ ติจิตวิวัฒน์เศรษฐ., (online). www.khunyuan.ac.th (19 ม.ค. 2554)

ทศพิช เป้นดวงเนตร . รูปแบบการจัดการศูนย์เรียนรู้เครือข่ายชุมชนชาวจันทวน, (online). www.cbt-i.org/news (10 ต.ค 2554)

นิคม จารุมณี..การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2544

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.

ประเวศ วะสี. สมุนไพรชาวบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ : มติชน, 2542.

พีรพล ไชยเดชะ. แหล่งเรียนรู้ของอำเภอกันทรารมย์ บ, (online). www.thaiedresearch.org/ (11 ต.ค 2554)

เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว . การพัฒนาธุรกิจชุมชนอย่างยั่งยืนกรณีศึกษาธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บ้านเข็กน้อยตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ รายงานวิจัย : สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, 2549.

_____ .การพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ รายงานวิจัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, พ.ศ. 2552.

_____ .การพัฒนาการแสดงและการละเล่นพื้นบ้านชาวไทยภูเขาเผ่าม้งเพื่อการท่องเที่ยวบ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ .รายงานการวิจัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, พ.ศ. 2551.

_____ .การจัดการความภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวัฒนธรรม อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ รายงานวิจัย: : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, พ.ศ. 2553.

_____ .การพัฒนาเอกลักษณ์ผ้าทอพื้นบ้านชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, พ.ศ. 2553.

พิทยา พิณสาร. รูปแบบการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชุมชนชาวเขา. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.

พจนานวนศิริ. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและ
ธรรมชาติ, 2546.

มะลิวัลย์.แหล่งเรียนรู้., (online). (<http://www.nmk.ac.th/maliwan>). (22 ก.ย 2554)

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์. โครงการศึกษาความเป็นไปได้ในการบริหารจัดการด้านการส่งเสริม
การท่องเที่ยวในอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์.รายงานวิจัย:มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เพชรบูรณ์,2548.

มานะ อินพรมมี. 2548 . แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนบ้านทับเบิก. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง,

วรรณพร วนิชชานุกร. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ : กองวิชาการและฝึกอบรมการท่องเที่ยว
แห่งประเทศไทย, 2540.

ศิริ ฮามสุโพะ. สังคมวิทยาการท่องเที่ยว กรุงเทพฯ. โอเดียนสโตร์, 2543.

สารทิ วรรณตรง. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ผ้าทอมือของกลุ่มชาติพันธุ์ในอนุภูมิภาค ลุ่มแม่น้ำโขง.
วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.สาขายุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสุรินทร์,2550.

สุดชีวัน นันทวัน ณ อุทยา/ 2551.การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง.

ปริญญาณิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,2551.

สุริรัตน์ แซ่เซียว วลัยพร จรุงจันท์กุล และอภิญา จงวนาพิทักษ์ รูปแบบธุรกิจการท่องเที่ยวเชิง
อนุรักษ์วัฒนธรรม : กรณีศึกษาบ้านบาตร., (online) <http://dspaec.library.tu.ac.th> / (10
มี.ค 2555)

สมควร ใจกระจ่าง. ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นชายเขาเผ่าม้ง .วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,2542.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยพลวัตวัฒนธรรมและเศรษฐกิจชุมชน ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, มปป.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ. การจัดการและการวางแผนธุรกิจ . กรุงเทพฯ : สำนักงานสภา
สถาบันราชภัฏ, 2545.

ประชิด ทิณบุตร. การออกแบบผลิตภัณฑ์, (online) [http:// www.prachid 8 m.com/product](http://www.prachid8m.com/product) .(24 ส.ค
2554)

เรณูภา รัชโน.การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ,(online) <http://www.google.com> (21 มี.ค 2554)

ภาคผนวก

ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของชนเผ่าลีซอ

ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของชนเผ่าลีซอ ที่นำมาจัดเป็นกิจกรรมโฮมสเตย์ ประเพณีที่ชาวลีซอถือปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ประเพณีปีใหม่ ประเพณีวันไหว้อาปาโหม่ ฮี (เอือเยปา) พิธีกรรมวันคำหัวหลุมฝังศพของบรรพบุรุษ (แห่น ฮี ฉั่ว).พิธีกรรมวันไหว้ผีใหญ่เจ้าที่ (อื้อคะมากั่ว).พิธีกรรมวันไหว้ผีไร่ (อาเมียแห่นกั่ว) พิธีกรรมวันเซ่นไหว้หิ้งบรรพบุรุษในบ้าน (ลือเพี้ยกั่ว) .พิธีกรรมกินข้าวใหม่ (คาเว้คะ).พิธีกรรมอยู่เดือน .พิธีตั้งชื่อให้เด็ก ประเพณี แต่งงาน .ประเพณี งานศพ .พิธีกรรมการเรียกขวัญของฮาคั่ว) และ.พิธีเซ่นไหว้ผีดิน (นิ้ว แห่นกั่ว)การแต่งงาน เป็นต้น

ประเพณีปีใหม่

วันปีใหม่เป็นวันที่ชาวลีซอทุกคนจะสนุกสนานกันเต็มที่ และมีงานฉลองที่ใหญ่โตที่สุดของของชาวลีซอคืองานกินฟ้า ซึ่งบางคนเรียกว่า งานกินวอหรืองานปีใหม่นั้นเอง งานเทศกาลปีใหม่ของชาวลีซอคร่าวปลายเดือนมกราคมต้นเดือนกุมภาพันธ์ แบ่งออกเป็นปีใหม่หลวงกับปีใหม่น้อย ชาวลีซอถือว่าเทศกาลปีใหม่เป็นงานที่สำคัญที่สุดในรอบปี จะตรงกับตรุษจีน และตรงกับวันปีใหม่ของจีนฮ่อ เย้า และมุเซอด้วย ปกติจะเป็นต้นเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่อากาศหนาวเย็น เป็นเวลาที่ทุกคนมีจิตใจปลอดโปร่ง เนื่องจากงานหนักในรอบปีได้สิ้นสุดลงแล้ว ทุกคนครบครันดี ข้าวเสร็จแล้ว เก็บเข้ายุ้งฉางเรียบร้อยแล้ว ข้าวโพดหรือพืชอื่นๆ ก็อยู่ในยุ้งฉางอย่างครบครัน ในยุคสมัยก่อนที่ยังมีการทำไร่ปลูกฝิ่น เป็นช่วงที่คนทำไร่ฝิ่นกำลังกรีดยอดและเก็บยางฝิ่นอยู่ หากผลผลิตทุกอย่างบริบูรณ์และสัตว์เลี้ยงเติบโตทั้งหมด ไก่ วัว ควาย ทุกคนก็จะมีอาหารเพียงพอสำหรับปีหน้า และยังมีเงินสดสำรองไว้ใช้จากการขายฝิ่นได้อีกด้วย เป็นช่วงที่มีความสุข และเหมาะแก่การเฉลิมฉลองท่ามกลางอากาศอันเย็นสบาย เป็นเรื่องของ การหยุดพัก หยุดปัญหา หยุดคลื่นร่น หยุดคิด ทำจิตใจให้สบาย ปล่อยวางปัญหาต่างๆ ไว้ชั่วคราว แล้วมาสนุกสนานกัน

ผู้หญิงเตรียมเย็บเสื้อผ้าชุดใหม่ไว้ให้สมาชิกทุกคนในครอบครัว ผู้ใหญ่ในบ้านช่วยกันฆ่าหมูทำหมูเค็มแขวนไว้กินในฤดูปีใหม่ ผักดอง ผักตากแห้ง เต้าหู้ยี้ก็ทำเก็บไว้ใช้ในยามที่มึนแรงควานดำข้าวล่องหน้าไร่หลายๆ ถึงเพื่อช่วงเวลาปีใหม่จริงๆ จะได้สนุกสนานเต็มที่ ไม่ต้องมาห่วงดำข้าว

งานปีใหม่เริ่มในวันสุดท้ายของปีเก่า โดยเช้าวันนั้นทุกบ้านจะยิงปืน และนับจากวันนี้จนหมดสิ้นพิธีปีใหม่ เสียงปืนจะดังเป็นระยะเสมอๆ แล้วนั่งข้าวเหนียวที่แช่ไว้ตั้งแต่คืนก่อน ข้าวเหนียวสุกแล้วก็เอามาตำในครกใหญ่ โดยเตรียมกั่วงาขาว และตำไว้ก่อนแล้วเพื่อน้ำมันออก เอางาขาวค้ำกับข้าวเหนียวหนึ่งจนแหลกพอควรแล้วทำเป็นชิ้น ๆ วางบนใบตอง เรียกว่าขนมข้าวปู้ก “ป้าป้า” อุ่นอร่อย ขนมนี้จะกินกันจนตลอดงานปีใหม่ แจกไปใครมาก็เอาข้าวปู้กมาแจกกันกิน

กลางคืนของวันสุดท้ายแห่งปี การเดินรำจะเริ่มขึ้น โดยทุกบ้านปักต้นไม้อัฒมาพร้อมด้วยเนื้อหมู ข้าวปุก รูป เป็นเครื่องเซ่นเรียบร้อยแล้ว ทั้งผู้ใหญ่และเด็กจะพากันไปเดินรำรอบต้นไม้อัฒมาของทุกๆ บ้าน เป็นการอวยชัยให้พรแก่กัน

เริ่มวันปีใหม่วันแรก ตอนเช้าสมาชิกผู้ชายของแต่ละครอบครัว จะพากันไปดำหัว(เคารพและถวายเครื่องเซ่น) ที่ “อาปาโหมฮือ”(ศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน) ช่วงนี้ห้ามคนอื่นเข้าไปในบ้านเด็ดขาดจนกว่าพวกผู้ชายจะทำพิธีเสร็จและกลับเข้าบ้านแล้ว จากนั้นเจ้าของบ้านจะเชิญเด็กผู้ชาย 2 คนเข้าไปดำหัว เสร็จแล้วแขกอื่นจึงเข้าบ้านได้

เวลา 11.00 น. ชาวบ้านจะรวมกลุ่มกันไปดำหัว “หม่อมมื่อพะ” (ผู้ดูแลศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน) หรือหม่อมเมืองที่บ้าน หม่อมมื่อพะจะโปรยข้าว ให้สไลให้พรแก่ทุกคน แล้วชาวบ้านก็จะเดินรำรอบต้นไม้อัฒมาที่หน้าบ้านหม่อมมื่อพะ

ทุกคนจะแต่งตัวสวยงามเต็มยศ บางคนก็เอาลูกหลานมัดติดหลังเข้าวงเดินรำด้วย ผู้เล่นดนตรีอยู่กลางวง ผู้ชายอยู่วงใน ผู้หญิงอยู่วงนอก แต่ผู้ชายบางคนอาจมาจูงมือเดินรำอยู่ข้างหน้าหญิงสาวที่เขาหมายปองก็ได้

หม่อมมื่อพะ จะจัดข้าวปลาอาหารและสุราไว้เลี้ยงแขกทุกคน วงเดินรำจะเดินกันอย่างสนุกสนาน จนถึงดึกคืนหรือรุ่งเช้า แล้วแต่ความพอใจของสมาชิกทุกคน

วันที่สามของงานปีใหม่ หรือวันที่สองของปีใหม่ที่ผ่านมา ชาวบ้านจะไปดำหัวที่บ้านขั่วทู่พะ(บ้านผู้นำ)และเดินรำกันจนถึงกลางคืนเหมือนวันวานนี้

ปกติงานปีใหม่ลี้ซอจะมีการเดินรำที่บ้าน หม่อมมื่อพะ และ ขั่วทู่พะ อย่างละวัน หลังจากนั้นคนที่อยากทำบุญเรียกขวัญก็จะฆ่าหมู เชิญชาวบ้านไปกินอาหารและเดินรำร้องเพลงกันเพื่ออวยพรให้เจ้าของบ้าน

ดังนั้นวันที่สนุกสนานเต็มที่ในช่วงปีใหม่จึงมีอย่างน้อย 4 วัน คือวันแรกดำข้าวปุกแล้วไปเดินรำทุกบ้านรอบหมู่บ้าน วันที่สองดำหัวและเดินรำบ้านหม่อมมื่อพะ วันที่สามดำหัวและเดินรำที่บ้านขั่วทู่พะ วันที่สี่และวันต่อๆ ไป เดินรำตามที่เจ้าของบ้านที่ต้องการเรียกขวัญได้เชิญ ถ้าไม่มีเจ้าภาพต่อ หม่อมสาวและเด็กๆ ก็จะไปเล่นลูกช่วง ลูกข่างกัน ตามที่ต่างๆ รอบหมู่บ้านจนถึง 7 วันเป็นอันหมดพิธี ตอนต้นไม้อัฒมาปักไว้ลานหน้าบ้านนั้นออกได้

งานปีใหม่เป็นงานที่สำคัญและสนุกสนานที่สุดในรอบปี และเป็นวันที่ทุกคนรอคอย ทุกคนในหมู่บ้านจะร่วมงานกันอย่างมีความสุข และเป็นช่วงที่ในหมู่บ้านงดกิจกรรมอื่นๆ ทุกกิจกรรมยกเว้นงานศพที่อาจมีเกิดขึ้นในช่วงเทศกาลปีใหม่

เครื่องดนตรี

ชาวลีขอบ้านเพชรคำมีภูมิปัญญาทั้งการทำชิง และการเล่น รวมถึงเครื่องดนตรีชนิดอื่นๆ ด้วย คือแคน ขลุ่ย ปี่ ปัจจุบันนี้มักรับถ่ายทอดจากบิดา ไม่ค่อยมีการเรียนทำเครื่องดนตรีขึ้นมาใหม่ เครื่องดนตรีประเภทเป่า ชาวลีขอมิ่วทำเป่าได้เองจากไม้ไผ่ และสืบสานวิชานี้ให้กับลูกหลาน ส่วนมากคนที่เป่าปี่ หรือเล่นเครื่องดนตรีชนิดใดเป็นจะเป็นคนทำเครื่องดนตรีชนิดนั้น ได้ด้วย ชาวลีขอบ้านเพชรคำสามารถทำเป่าได้เอง จากไม้ไผ่ และใช้ลิ้นไม้เรียกว่าปี่

การเดินรำปีใหม่ (หว่าเค็ยะ)

การเดินรำ ก้าวเข็ยะ (จะเค็ยะ)

ชาวลีขอส่วนใหญ่เป็นคนชอบเดินรำมากทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ตามเสียงดนตรีจาก แคน ผู้หลู หรือ ซิ่งซื่อป้อ ในงานพิธีที่แสดงความรื่นเริงยินดี เด็ก ผู้ใหญ่ ทั้งชายและหญิงจะออกมาเดินรำด้วยกัน โดยเฉพาะวันปีใหม่ ซึ่งทุกคนจะแต่งตัวสวยเต็มที่ หรืองานแต่งงาน แยกเมื่อคืนสุราก็จะชวนกันเดินรำอย่างสนุกสนาน และถือเป็นการร่วมฉลองคู่บ่าวสาว

ดนตรี

การเล่นดนตรี เครื่องดนตรีที่นิยม อย่างมากคือ ซิ่ง(ซื่อ ป้อ) กับ แคน (ผู้หลู) ซึ่งหนุ่มลีขอจะฝึกดนตรีตั้งแต่อายุ 12-13 ขวบ พ่อจะทำชิงให้ลูกชายได้ฝึกซ้อม ทำด้วยไม้และหนังตะกวอดหนุ่มลีขอจะนำชิงไปฝึกหัดเวลาว่างจากงานในไร่ ซึ่งมีจังหวะ ทำนองที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นสนุกสนาน ไร่ใจ เวลาไปที่หมู่บ้านต่างๆ หนุ่มลีขอจะนำชิงนี้ไปด้วยเสมอ เครื่องดนตรีชาวลีขอคือ แคน (ผู้หลู) มี 3 ชนิด คือ ชนิดสั้น ชนิดธรรมดา และชนิดยาว ทำด้วยน้ำเต้าและปล้องไผ่เล็ก ๆ คัดพิเศษ ช่างทำผู้หลูปัจจุบันฝีมือดีเช่นที่ บ้านลีขอห้วยต้นตอง อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ ,บ้านลีขอฮาโกโม อ.แม่จัน จ.เชียงราย แคนผู้หลูทำยาก การฝึกเป่าผู้หลูชาวลีขอว่ายากกว่า สองเรื่องนี้เป็นอุปสรรคหนึ่งของการสืบสานวัฒนธรรมนี้ และเป็นการสืบสานในหมู่ของชายชาวลีขอ ไม่ใช่บทบาทของผู้หญิง

การเดินรำ ชาวลีขอส่วนใหญ่เป็นคนชอบเดินรำมากทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ตามเสียงดนตรีจาก แคน ผู้หลู หรือ ซิ่งซื่อป้อ ในงานพิธีที่แสดงความรื่นเริงยินดี เด็ก ผู้ใหญ่ ทั้งชายและหญิงจะออกมาเดินรำด้วยกัน โดยเฉพาะวันปีใหม่ ซึ่งทุกคนจะแต่งตัวสวยเต็มที่ หรืองานแต่งงาน แยกเมื่อคืนสุราก็จะชวนกันเดินรำอย่างสนุกสนาน และในโอกาสการร่วมฉลองคู่บ่าวสาว

เล่นสระบัว

คนหนุ่มสาวชาวลิซอ ยุคสมัยโบราณนิยมเล่นสระบัวกัน เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน หลังจากว่างงาน ในเทศกาลปีใหม่ หรือวันหยุดรื่นเริง ลานกลางหมู่บ้าน หรือบ้านผู้นำหมู่บ้านก็จะมีการเล่นสระบัวกัน ลูกสะบ้านำมาจากป่า การเล่นเพื่อสนุกสนาน พุดคุย จีบกัน

วิธีเล่น การเล่นแบ่งออกเป็นสองฝ่ายเท่าๆ กัน ผลัดกันเล่นท่าทางต่างๆ ดังนี้ 1) หมากโยน 2) หมากเตะ 3) หมากตาตุ่ม 4) หมากหัวเข่า 5) หมากเอว 6) หมากหน้าอก 7) หมากไหล่ 8) หมากหลัง 9) หมากหน้าผาก 10) หมากกระหม่อม ผู้เล่นคนใดเล่นไม่ผ่าน คนในฝ่ายที่เล่นได้จะเล่นแทน และผลัดกันเล่น จนถึงหมากกระหม่อม ฝ่ายใดถึงก่อนเป็นฝ่ายชนะ อาจมีการเดิมพัน แลกเปลี่ยนสิ่งของให้กัน ส่วนมากเล่นเพื่อสนุกสนาน ได้พุดคุยกัน

การโยนลูกข้าง

การเล่นลูกข้าง ในกลุ่มชาวไทยภูเขาที่มีอยู่หลายเผ่าที่เล่น เพราะเป็นของเล่นที่ทำเองได้ และลูกผู้ชาย จะชื่นชอบ การละเล่นชนิดนี้ เด็ก ๆ ชาวลิซอผู้ชายก็จะฝึกทำลูกข้างและเล่นกัน ในวันหยุด และปีใหม่ ลูกข้างทำจากไม้เนื้อแข็ง ตัดและเหลมปลายด้านหนึ่ง เมื่อใช้เชือกหมุนทิ้งลูกข้างลงบนพื้น ส่วนเหลมนี่จะหมุนกับพื้นดิน ทรงตัวอยู่นานเท่าที่แรงหรือเทคนิคการเหวี่ยงเชือกของผู้เล่น ส่วนมากจึงเป็นการพนันกันว่าของใครจะหมุนอยู่ได้นานกว่ากัน

การเล่นลูกข้าง ไม่มีกฎกติกามากมายนักนอกจาก แบ่งฝ่ายเท่าๆ กัน ผลัดกันตีลูกข้างของฝ่ายตรงข้ามให้กระเด็นออกไปนอกสนาม หรือหมุนแข่งกันว่าของใครจะหมุนอยู่ได้นานกว่ากัน มีการเดิมพันเสียของในร่างกายให้กันบ้าง ส่วนมากเล่นกันเพื่อสนุก ฝึกวัดประลองฝีมือความแม่นยำ ในการตีลูกข้างของเพื่อนให้ถูก

การโยนลูกช่วง

ลูกช่วงเป็นลูกบอลชนิดหนึ่งซึ่งเย็บด้วยผ้าเป็นวงกลมขนาดผลส้มขนาดใหญ่ เย็บด้วยผ้าเป็นแถบยาว ม้วนเย็บเข้าไปเรื่อยๆ จนกลายเป็นลูกบอลผ้า ที่เรียกว่า ลูกช่วง (ขนาดที่เอามือรับแล้วจะตกอยู่ในอุ้งมือพอดี) ลูกช่วงนิยมเล่นกันอยู่หลายเผ่า ชาวลิซอใช้เล่นในปีใหม่หรือวันหยุดพักผ่อน เล่นเพื่อเป็นกิจกรรมพุดคุยกันระหว่างเพื่อน หนุ่มกับสาว หรือการทำความรู้จักกันระหว่างพ่อแม่ แม่มีฝ่าย ผู้หนึ่ง โยน-อีกผู้หนึ่งรับ ผู้ใดทำลูกช่วงตกพื้นหรือรับไม่ได้ ต้องเสียของในร่างกายให้อีกฝ่ายหนึ่ง และจะมีการไปคืนของแลกเปลี่ยนกันที่บ้านเพื่อทำความรู้จัก พุดคุยกันต่อไป หากถูกใจกันอาจขอแต่งงาน คนในตระกูลเดียวกันที่เป็นหนุ่มสาว หรือถ้าเป็นพ่อแม่แม่มีฝ่ายจะโยนลูกช่วงด้วยกันไม่ได้ หากถูกใจก็จะขอแต่งงานกัน ซึ่งกฎของลิวอห้ามคนตระกูลแซ่เดียวกันแต่งงาน

การยิงหน้าไม้

การแข่งขันยิงหน้าไม้ เป็นการเล่นของวัยรุ่น และผู้ใหญ่ รื่นเริงเวลาพักผ่อน หรืองานปีใหม่ ถือเป็นการเล่นเพื่อซ้อมมือ หรือฝึกความแม่นยำ เวลาที่ออกปล่าสัตว์ จะได้แสดงฝีมือ

ผู้ชายลือชจะทำหน้าไม้เอง และลูกดอก หรือลูกศร ทำด้วยไม้ไผ่เหลาให้เกลี้ยง เวลาออกล่าสัตว์ใส่ยางหนอง ซึ่งเป็นยางพืชไว้ที่ปลายแหลมหัวลูกศร เมื่อสัตว์โดนจะมีฤทธิ์ทำให้สลบ

การเล่นแข่งขัน ใช้กระสอบปุยเก่าใส่ดินหรือแกลบ แขนวนเป็นเหมือนหุ่น และยังแข่งกัน ใครใกล้เป้าจุดกลางที่กำหนดไว้ได้มากที่สุดถือว่าชนะ หนุ่มๆ ลือชมักจะชอบซ้อมยิงหน้าไม้โดยให้มีการแข่งขันกันเสมอ เป็นการละเล่นหนึ่งที่นิยมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

การร้องเพลงโต้ตอบกัน

การร้องเพลงโต้ตอบกัน (หมู ก้าว ก้าว โต้) ลือชต่างหมู่บ้าน หรือหนุ่มสาว เมื่อพบกันจะชักชวนไปร้องเพลงโต้ตอบกัน ส่วนมากที่ศาลาทางเข้าหมู่บ้าน หรือริมห้วยที่ห่างหมู่บ้าน นิยม ร้องเพลงเวลากลางคืนจนถึงรุ่งเช้าการร้องเพลงโต้ตอบ แบ่งเป็นฝ่ายชาย ฝ่ายหญิงข้างละ 3-4 คน ประโยชน์คือ ความสนุกสนาน สร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน เนื้อเพลงได้ถามกันถึงประวัติและเรื่องราวต่างๆ

การเล่านิทาน (มะ หมิว จาง)

การเล่านิทาน (มะ หมิว จาง) ชาวลือชอาวุโสจะทำหน้าที่เล่านิทานและตำนานต่างๆ ให้ลูกหลานฟัง เวลากลางคืนที่มีเวลาว่าง และคนมาชุมนุมกัน เป็นการบอกเล่าสั่งสอนลูกหลาน เรื่องราวต่างๆ ของเผ่า ธรรมเนียมปฏิบัติ ประเพณี วัฒนธรรม ผ่านนิทาน ที่ผู้อาวุโสเล่า ข้อห้ามหนึ่งคือ จะไม่มีการเล่านิทานในตอนกลางวัน ถือเป็นอัปมงคล การเล่านิทานเป็นที่ชื่นชอบของทุกเพศทุกวัย

ประวัติผู้วิจัย

- 1 ชื่อ นายชาญชัย สุขสกุล
- 2 เลขบัตรประจำตัว 3-1005-01335-15-7
- 3 ตำแหน่ง อาจารย์ระดับ 7
- 4 คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ โทร 5671-1857
- 5 ประวัติการศึกษา วท. (เคมี) MBA (บริหารธุรกิจ)
- 6 สาขาที่มีความชำนาญพิเศษ การบริหารธุรกิจ
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
 - 7.1 การศึกษารูปแบบเครือข่ายการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนผ้าทอเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์
 - 7.2 การศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาบ้านฟองใต้ อำเภอ น้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ (2546) วิจัยร่วม
 - 7.3 การพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนทุ่งสมอ อำเภอเขาชัย จังหวัดเพชรบูรณ์ (2547) วิจัยร่วม

